

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Bc. Aneta Bodzašová

Bohumír Četyna – spisovatel valašské historie

Olomouc 2015

vedoucí práce: Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 22. 4. 2015

.....
Bc. Aneta Bodzašová

Děkuji Mgr. Danielu Jakubíčkoví, Ph.D., za poskytování rad a odborné vedení diplomové práce. Velký dík patří také panu Drahomíru Strnadlovi, nejen za poskytnutý rozhovor a zajímavé materiály, ale především za jeho zájem a ochotu.

Obsah

Úvod	5
1. Život a dílo Bohumíra Četyny	7
1. 1 Život.....	7
1. 1. 1 Rozhovor s Drahomírem Strnadlem	7
1. 2 Dílo Bohumíra Četyny.....	22
1. 2. 1 Literární počátky a poezie	23
1. 2. 2 Historické studie	25
1. 2. 3 Sběratelská činnost	27
1. 2. 4 Tvorba pro děti	27
1. 2. 5 Beletristické práce	28
2. Hukvaldské rebelie	31
2. 1 Tematická a motivická rovina díla	32
2. 2 Syžetová výstavba, kompozice a čas	36
2. 3 Prostředí a postavy.....	38
2. 4 Jazykové prostředky	44
2. 5 Lidové tradice a prvky ÚLS	46
2. 6 Hukvaldské rebelie v zrcadle kritiky	49
2. 6. 1 Valašský vojvoda.....	50
2. 6. 2 Jednou za slunovratu	52
2. 6. 3 Zbojníci.....	53
2. 6. 4 Živly.....	54
3. Analýza románů Jednou za Slunovratu a Zbojníci	56
3. 1 Motivická rovina díla.....	61
3. 1. 1 Motiv slunovratu.....	61
3. 1. 2 Motiv smrti	62
3. 1. 3 Motiv Boha	63
3. 1. 4 Motiv lásky	65

3. 2 Charakteristika postav	66
3. 3 Prostředí.....	71
Závěr	74
Seznam literatury a zdrojů	76
Seznam příloh	
Přílohy	
ANOTACE	

Úvod

„Domov je střed světa. Je to nejsladší a nejkrásnější končina na zemi. Tam je úběžník všech našich myšlenek a všech vzpomínek od dětství až po hrob.“

Citát Josefa Strnadla, bratra Bohumíra Strnadla-Četyny (†1974), jehož postavě a literární tvorbě se tato práce věnuje, vypovídá nejen o hlavním motivu Četynových děl, ale také o mé motivaci při volbě tématu diplomové práce. Okolí Trojanovic u Frenštátu pod Radhoštěm, kde se spisovatel 29. října 1906 narodil, je mi velmi blízké. Nedaleko rodné chalupy bratří Strnadlů, do Kunčic pod Ondřejníkem, na tzv. Pekliska, jsem již od dětství jezdila za svými prarodiči. Zamilovala jsme si místní krajinu, malebné lesy, louky, říčky a kouzelné kopce. Trávila jsem zde většinu prázdnin, poznávala místní obyvatele i kulturu. Zájem o ni přetrval až do současnosti. V období volby tématu diplomové práce se mi v mysli zjevil právě obraz beskydské krajiny. Zpočátku jsem uvažovala o vytvoření medailonu vybraného spisovatele, či literárního místopisu několika autorů, věnující se beskydské tematice. Při studiu místních rodáků jsem narazila na jméno Bohumíra Četyny. Dozvěděla jsme se, že jde o regionálního spisovatele, především však místního rodáka s vřelým vztahem k beskydské krajině. Bez většího přemýšlení bylo ve volbě tématu jasno. Jeden z dalších motivů, který mě k výběru tohoto tématu vedl, spočívá v poměrně malé informovanosti o umělecké rodině bratří Strnadlů. Některá dostupná literatura o spisovateli dokonce uvádí naprosto mylné informace. Například ve *Slovníku české literatury 1970-1981* se dočteme, že se Bohumír Četyna narodil roku 1900 v Hojanovicích. Jsem tedy ráda, že mohu na půdě olomoucké univerzity tvorbu tohoto talentovaného spisovatele představit.

V období přípravné fáze směřovaly mé kroky nejprve do Trojanovic, do Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla, kde jsem oslovila příbuzného Bohumíra Četyny, pana Drahomíra Strnadla. Jedná se o bývalého starostu Trojanovic, který se o Památník stará. Pan Drahomír Strnadel mi poskytl nejenom zajímavé materiály o Památníku, osobě a tvorbě Bohumíra Četyny, ale také podnětný rozhovor, který se stal součástí této práce.

Diplomová práce nese název *Bohumír Četyna – spisovatel Valašské historie*. Naším hlavním cílem je provést analýzu literárního díla výše zmíněného beskydského rodáka, konkrétně analýzu čtyř historických románů Hukvaldských rebelií, jejichž hlavním tématem je vyobrazení drsného života Valachů a dalších místních obyvatel a odboj proti vrchnosti,

vyvolaný zejména krutým zacházením s poddanými a neúnosnými robotami. Jedná se o romány *Valašský vojvoda*, *Jednou za Slunovratu*, *Zbojníci* a *Živly*.

Diplomová práce je rozdělena na 3 kapitoly. V první z nich si klademe za cíl podat fakta o životě a literárním díle Bohumíra Četyny. Napřed se pokusíme vylíčit životní příběh spisovatele formou rozhovoru s panem Drahomírem Strnadlem. Ještě před přepisem samotného rozhovoru však podáme několik základních informací ze spisovatelova života. V druhé části kapitoly se pak věnujeme autorově celkové tvorbě. Jádrem diplomové práce je druhá a třetí kapitola, zabývající se analýzou Hukvaldských rebelií. Nejprve se věnujeme obecné analýze celé románové tetralogie. Soustředíme se na tematickou a motivickou rovinu díla, popis prostředí, charakteristiku postav, použité jazykové prostředky i prvky lidových tradic a ústní lidové slovesnosti, které autor do textu vložil. Poté se zaměřujeme na druhý a třetí díl, na romány *Jednou za Slunovratu* a *Zbojníci*. Volba na tyto dva díly padla především z důvodu jejich přímé návaznosti. Roli sehrál také zajímavý, napínavý děj, postavy, především postava někdejšího hukvaldského hejtmána Maxmiliána Harasovského, přítomnost poetického jazyka a emotivnost příběhů. V úvodu třetí kapitoly je nastíněn obsah románů, jenž nám pomůže při práci na jejich dalších částech. Následně se zabýváme především převládajícími motivy, charakteristikou postav a popisem prostředí. Abychom čtenáři nevnucovali pouze své vlastní myšlenky, věnujeme se také recenzím, které po vydání románů vznikly. Přehled recenzí jsme rozdělili podle toho, kterému románu se věnují, od *Valašského vojvody* až po *Živly*. Jednotlivé recenze se snažíme komentovat a vkládáme k nim své vlastní názory a postřehy.

V závěru práce jsou vloženy přílohy. Ty jsme rozdělili na dvě části. První z nich se týká života Bohumíra Četyny, obsahuje fotky spisovatele, jeho blízkých, rodného domu i nynějšího Památníku. Druhá část se pak vztahuje k historickým románům. Čítá fotky hukvaldské pevnosti a dalších panských sídel, mapku hukvaldského panství i erby významných rodů, jejichž představitelé v románech vystupují.

1. Život a dílo Bohumíra Četyny

1. 1 Život

Bohumír Četyna, vlastním jménem Bohumír Strnadel, byl nejstarším synem Filipa Strnadla a jeho ženy Anežky Strnadlové, rozené Kneblové. Pocházel z umělecké rodiny. Bohumírov strýc Jan Knebl (bratr Anežky) byl významným regionálním malířem, sochařem a řezbářem a dva z jeho tří mladších bratří se vydali rovněž na uměleckou dráhu. Antonín Strnadel na dráhu malířskou, Josef Strnadel rovněž na dráhu spisovatelskou. Pouze nejmladší z bratří zůstal věrný rodinné tkalcovské tradici. Bohumír Četyna byl převážně prozaik, především autor historických románových kronik z minulosti, z kraje na pomezí Valašska a Lašska. Četynovy literární začátky jsou však spjaté s poezií. V jeho tvorbě můžeme nalézt i pokusy o fantastické povídky z budoucnosti, nebo povídky s orientálním nádechem. Koncem třicátých let 20. století se začal Četyna soustavně zabývat studiem historických pramenů o vzniku Trojanovic, podílel se na sbírce lidových valašských písní, vydával historické prameny. Pamatoval také na dětské čtenáře.

Další informace o spisovatelově životě jsme se rozhodli zpracovat formou rozhovoru s jeho příbuzným, panem Drahomírem Strnadlem. Jedná se o bývalého starostu Trojanovic, původně učitele rožnovského učiliště, který Bohumíra Četynu osobně znal a pravidelně se s ním i jeho nejbližší rodinou stýkal. K rozhovoru připojujeme komentáře o spisovatelově životě, napsané pod iniciály A.B. Jedná se převážně o vzpomínky blízkých Bohumíra Četyny a různé zajímavosti, které jsme se dověděli z dostupné literatury.

Rozhovor proběhl v jeden sobotní podzimní podvečer v Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla v Trojanovicích. Pan Drahomír Strnadel mě srdečně přivítal. Nejprve mě Památníkem provedl a podal stručné informace o místní expozici. Poté jsme se posadili ve vedlejší místnosti, ve které se konají různé místní kulturní události a začali s povídáním.

1. 1. 1 Rozhovor s Drahomírem Strnadlem

Sešli jsme se v Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla, na jehož místě kdysi stávala rodná chalupa Bohumíra Četyny. Kdo inicioval vytvoření tohoto „malého muzea“?

D.S.: Bohumír Četyna napsal před smrtí závěť, ve které rozdělil svůj majetek mezi svého bratra Josefa, Václava, manželku Pavlínu a Národní výbor. Majetkem byla chalupa a asi půl hektaru pozemku. Josef a Václav zdělili okolní pozemky, manželka Bohumíra Četyny byla vyplacena Národním výborem, kterému majetek připadl. Dnes se jedná o majetek obce. Dlouho se kvůli tomuto vedli právnícké spory, jelikož manželka Bohumíra Četyny

považovala za univerzální dědičku pouze sebe. O vytvoření tohoto Památníku se pak zapříčinil asi na začátku 80. let člen místního Národního výboru Otakar Jurek. Tehdy jsem se zúčastnil schůze, na které se řešilo, že by se mělo místním významným rodákům postavit muzeum. Peníze zajistil pan František Gajdušek, taktéž člen Národního výboru a současně předseda finanční komise. Výstavba tehdy stála 1 000 000 korun. Památník se stavěl v tzv. „Akci Z“, poměrně dlouho, přibližně v letech 1985 – 1988. Pro veřejnost byl Památník otevřen v roce 1989. Na výstavbě se podíleli místní lidé, např. tesař pan Halamíček, Vítězslav Kaňa, Vasil Černý, Vojtěch Žárský i František Strnadel a další místní sousedé.

A.B.: Expozice Památníku byla vytvořena pracovníky Vlastivědného muzea v Novém Jičíně. Přízemí Památníku se sestává ze dvou hlavních místností. Je v nich ve zkratce zachycena historie obce Trojanovice a způsob života v minulosti. Můžeme zde shlédnout historický kroj Trojanovic, sochařská díla Jana Knebla, či krásný, valašský betlém od Libora Knězka. V prvním patře se nachází expozice, věnovaná životu a dílu bratří Strnadlů a Jana Knebla. Roku 2002 byla poblíž Památníku, na místě základů hospodářské budovy, postavena nová roubenka, která slouží jako místo pro kulturní události. V blízkosti stojí také roubená zvonička z roku 1998.

Vy sám jste se nějak podílel na vzniku Památníku?

D.S.: Já jsem se snažil jednat s pozůstalými po umělcích, se synem Jana Knebla, Bohuslavem Kneblem, se Zdenkou Strnadlovou, vdovou po Josefu Strnadlovi, Martinem Strnadlem, synem Antonína Strnadla a Pavlínou Strnadlovou, vdovou po Bohumíru Četynovi.

Než přejdeme k povídání o Bohumíru Četynovi, pověděl byste mi něco o Vašem životě?

D.S.: Narodil jsem se 15. srpna 1941. Nevím, proč mi dali jméno Drahomír. Když jsem se na to ptal, tak mi řekli, že byl drahý mír, jelikož byla tehdy válka. Také jsem se rodičů ptal: „Proč jste mi nedali po staříčkovi jméno Jan?“, oni mi řekli, že byl staříček takový divoký, tak že měli obavu, abych neměl povahu po něm. Jinak jsem nejmladší z pěti sourozenců. Studoval jsem na Pedagogickém institutu v Ostravě a na Přírodovědecké fakultě v Olomouci, obor chemii a biologii. Poté jsem učil 27 let, do devadesátého roku, kdy jsem kandidoval za OF. Byla taková dohoda, že kdo získá nejvíce hlasů, stane se starostou a tak to vyšlo na mě. I když popravdě úplně nadšený jsem z toho nebyl. Zabýval jsem se totiž vystěhovalectvím místních obyvatel, především do Texasu, měl jsem také menší hospodářství a to vše muselo jít stranou. Starostou jsem byl nakonec až do svých 65 let, kdy jsem si řekl, že je na čase skončit. Vzpomínám na zápis v jedné školní kronice, kde tehdejší učitel píše o starostovi Karlu

Kociánovi, který s touto funkcí skončil roku 1905 a na jeho místo nastoupil mladý, pokroku a myšlenkám přístupný Josef Bača. Tak jsem si řekl, že musím taky skončit a uvolnit místo mladším. Můj nástupce je velmi šikovný, tudíž z toho mám radost. Velmi rád cestuji, což také souvisí s již zmíněným zájmem o vystěhovalectví místních obyvatel do zahraničí. Navštívil jsem např. Texas, Kanadu, Izrael, kde jsem se s našimi krajany, respektive jejich potomky setkal. Na emigrantech mě vždy fascinovalo to, že když má člověk svobodu, dokáže obrovské věci. Dopisoval jsem si s archivy v Hamburku, Brémách, ve Vídni, když se nedalo cestovat, dále s ústředním archivem ve Washingtonu. Musel jsem se zdokonalit v němčině, angličtině, naučit se číst švabach. Já vždycky říkám, že člověk neví, jak dlouho tady bude, ale studiem historie si může prodloužit svůj život do minulosti. Mimo jiné jsem také předsedou Muzejní a vlastivědné společnosti ve Frenštátě pod Radhoštěm a předseda Matice Radhošťské.

V jakém příbuzenském vztahu jste s Bohumírem Četynou?

D.S.: Tenkrát se všem sousedům okolo říkalo strýcové a tetky, takže na to, že jsem s Bohumírem opravdu nějaká rodina, jsem přišel až později. Náš společný předek se jmenoval Jan Strnadel. Ten se narodil roku 1809 a byl dvakrát ženatý. Naše větev pochází z prvního manželství s paní Šmajstrlovou. S ní měl několik dětí, mezi nimiž byl i můj prastaříček Josef Strnadel. Poté Jan ovdověl a roku 1868 nebo 1869 se oženil podruhé s Magdalenou Čadanovou. Tehdy to ženy neměly jednoduché. Umíraly velice často. Po porodu musely kolikrát hned pracovat. To mi vyprávěla i má stařenka. Porodila a hned ráno musela jít podojit krávy a pracovat. Janovi se tedy v druhém manželství narodily 4 děti. Dva chlapci a dvě děvčata. Jedním z chlapců byl Filip Strnadel, otec Bohumíra Četyny a jeho čtyř bratrů. Z mého pohledu udělal Jan trochu nerozumnou věc. Oženil se a pořídil si děti i v tak pozdním věku, jako třeba někteří současní politikové, že... Filip se tedy oženil s Anežkou Kneblovou a přistěhoval se k ní, sem do chalupy, kde žili s jejími rodiči.

Rodina Strnadelů byla velmi umělecky založená, spíše ze strany Bohumírovy maminky, tedy ze strany Kneblových.

D.S.: Ano, to je pravda, spíše ze strany Kneblů, ale Strnadli zase byli hudebně nadaní. Jeden ze synů Jana Strnadla, jistý Karel, vyráběl housle, cimbály (tzv. břuchový cimbál) a byl dobrý hudebník. Po něm se tady dokonce jmenuje jedna část – Karlovice. Jinak i bratři Bohumíra byli umělecky nadaní. Antonín byl malířem a Josef taktéž spisovatelem. Jediný Václav nebyl příliš umělecky založený. Měl spíše technické nadání, např. postavil zde větrnou elektrárnu. Tady v síni měli několik akumulátorů a dynamo, které je nabíjelo, když foukal vítr. Potom

svítili asi 12 voltovými žárovkami. To mě velmi zajímalo. Všichni měli petrolejky a u nich se svítilo žárovkami. Dále např. stavěl větroně a lítal na nich. V Kopřivnici si koupil první auto, takže byl opravdu proti bratrům spíše technický typ.

Otec bratří Strnadlů prý však pro umění moc pochopení neměl...

D.S.: Ne ne, on byl spíše praktický člověk, dřevorubec. Musel rodinu živit. Kolik vydělal... Za první republiky to mohlo být tak 300,-, 400,- korun za měsíc při těžké práci, na poli toho moc nebylo. Měl těžký zádech, jako všichni staří drvaři. V zimě svázeli dřevo na saních. Kolikrát i šestkrát vyšli na Mjaší, vynesli sáně, naložili dřevo a sjeli dolů.

A.B.: Dle Libora Knězka (1998) pocházel Filip Strnadel ze staré salašnické rodiny, jeho dědeček Jan Strnadel prožil jako bača na salaši 60 let. Jaroslav Pleskot (1960) tvrdí, že podle pověsti dokonce vyráběl tašky a čapky z choroše. Uměl také vyřezávat. Dále se dovídáme, že oproti své manželce Filip Strnadel nečetl, ale měl pěkný rukopis. Byl spíše „přírodní“ typ. Měl rád hory, lesy, miloval práci v přírodě. Mluvil měkce, lašsky, s četnými valašskými výrazy, sám si i tvořil slova.

Jejich maminka byla více umělecky založená?

D.S.: Ano maminka je podporovala v tom uměleckém směru. Sama pěkně zpívala. Vzpomínám si na to. Měla šicí stroj, šila a při tom zpívala. Potom měla mrtvici, takže už i hůře mluvila, ale Četyna se k ní velmi pěkně choval.

A.B.: Anežka Strnadlová byla vášnivou čtenářkou, ráda zpívala lidové písně a dobře se také učila (na propouštěcím vysvědčení měla samé jedničky). Mluvila hovorovou „frenštátskou“ češtinou jako Jan Knebl (Anežčin bratr) i jejich otec.

Víte alespoň z vyprávění, jaké měli bratři dětství?

D.S.: Já si myslím, že měli pěkné dětství i vztah s rodiči. Maminku měli jistě velmi rádi a nakonec i Četyna psal – Drahý tatínku... Antonín ve svých vzpomínkách např. píše, že jako malí často lehávali s otcem v trávě a dívali se na hvězdy. Pamatuji si jednu pěknou větu: „noc je plná temných stínů a barev...“ Kdysi měly děti rodiče v úctě. Samozřejmě, že musely pracovat, tak jako každá děcka. Pást krávu, chodit do lesa, na borůvky, na maliny, pomáhat.

Pamatuji si na jednu věc, kterou mi Četyna vyprávěl. Když byli Bohumír, Antonín a Josef malí kluci, tvořili si svůj časopis, bez Václava, ten se narodil až roku 1919. Byl to takový sešit, jmenoval se Vlastní silou. Josef a Bohumír tam psali články a Antonín jim je ilustroval. Vzpomínám si na jeden článek o mrtvé vlaštovce. V časopise popsali vše od jejího nalezení,

přes smutek až k pohřbu. Antonín k tomu udělal takový komiks, vlaštovku v hnízdě, ze kterého vylétá, vyobrazil její radostné lítání, a nakonec i smrt a pochování. Kde tento časopis je, netuším. Část pozůstalosti po Bohumíru Četynovi byla odvezena do Opavy, do Památníku Petra Bezruče, ale jestli i tento časopis, nevím. Četyna měl velké množství knih, rukopisů a poznámek.

Jak spolu bratři vycházeli?

D.S.: Bohumír měl myslím lepší vztah s Antonínem. Jednak i proto, že mu byl blíže věkově. Četyna se narodil 1906, Antonín 1910 a Josef až 1912. Mezi Bohumírem a Josefem ale také panovala jistá spisovatelská rivalita.

Vyprávěl Vám někdy o svém staříčkovi a stařence?

D.S.: Bohumírov staříček Knebl byl písmák a zpěvák na pohřbech, chodíval také nabíjet pekařské pece, když ještě nebyly šamotové cihly. Hodně četl, takže v okruhu sousedů značně vynikal. Bohumír v nich měl jistě vzor vypravěčů. Sám byl velmi dobrým vypravěčem. Vždy, když se u nás zastavil, zpočátku ještě ani nebyla elektřina, vyprávěl nám místní historky, např. o sebevraždách. Pokud se někdo „zasebevraždil“, říkalo se, že musel být vykonán obřad, kdy byl mrtvý rozčtvrcen, lidé se museli pomodlit otčenáš pozpátku a dotyčného pochovali na hřbitově sebevrahů. Ten se nacházel mezi Černou a Kaní horou na pomezí Trojanovic a rožnovských pasek¹. Když to vykládal, tak mi jako klukovi lezly oči z důlku a bál jsem se.

A.B.: Dle Drahomíra Šajtara (1993) byl František Knebl vynikajícím vypravěčem. Dovedl mluvit spatra a sám si skládal proslovy v hovorové češtině, ovšem narušené nářečím...

Bohumír Četyna vzpomíná v článku *Jak se píše román aneb autorova zpověď* na své staříčky takto: *Buková louč ozařuje jizbičku s hrubým stolem a širokými lavicemi u stěn, s tkalcovským stavem v koutě a s velikým krbem hned u dveří. Měňavý jas padá na obličej drobné a suché stařenky, s pěšinkou v šedivých, řídkých vlasech a v černém květovaném šátku. Hlas má stařenka slabý, ale zřetelný a krátké, úsečné věty lehce vystihují záměr. (...) Kdesi daleko ničí lidské životy první světová vojna, ale tady pod zčernalým a zakouřeným stropem se rodí a kvete v kouzelných barvách svět pohádek a pověstí. I staříček se ozve, i on si vzpomene na jakousi podivnou, neskutečnou příhodu... Je-li posluchači deset a dvanáct let, jak by zapomněl? Jak by v něm nezůstaly navždy vidiny, odlišné od všeho ostatního? Tak asi*

¹ Tuto informaci zmiňuje Četyna přímo v textu, v románu *Zbojníci „Nedaleko odtud, mezi Černou horou a Radhoštěm, pohřbívali sebevrahy“* (Četyna, 1954, s. 187).

vypadalo moje první seznámení s bájeslovnou minulostí krajiny pod Radhoštěm, takové bylo moje první vykročení do zmizelého světa (Četyna, 1960, s. 60-63).

Také Bohumírův bratr Josef Strnadel na staříčky vzpomínal: *Někdy večer se předčítalo nahlas z kalendáře a četly se také pohádky. Staříček je nosil z města, jedny se jmenovaly Pohádky z celého světa, vycházely v sešitech, a každá měla v záhlaví kresbu. Někdy jsme si směli prohlížet staříčkovu tlustou knihu, kterou měl uloženou pod stropem na stavu, byla svázána v černohnědé kůži a měla dřevěné desky se sponou, byla tištěna švabachem a plná zvláštních obrázků, na něž bychom se vydrželi dívat celé hodiny* (Knězek, 1998, s. 11).

Staříčkova jizba byla pro nás zajímavější než naše – „dolní“, aspoň pokud staříčci žili. Byl v ní tkalcovský stav a veliká pec na pečení chleba... Staříček tkalcoval až do smrti, když zemřel v 81 letech, zůstalo na stavu nedotknuté plátno. V jednom rohu visely pod stropem obrázky, největší z nich byla černá čenstochovská Panenka Maria na skle malovaná... Když staříček večer tkal, svítil si malou petrolejkou, která byla zavěšena na stavu, jinak staříčci svítili většinou loučemi. Louč čadila, avšak hrubě tesaný trámový strop byl černý jako v staré kolibě, plamen plápolal a předměty v jizbě vrhaly na stěny fantastické stíny, které se pohybovaly. To bylo prostředí jako stvořené pro vyprávění pohádek... Zimní večery byly dlouhé, práce na poli nebyla, a tak jsme užili staré peci; sedávali jsme na ní se stařenkou a poslouchali její vyprávění, a když měl také staříček po práci, vyprávěl i on... (Šajtar, 1993, s. 12-13).

Měli bratři Strnadlovi už jako malí přístup ke knížkám?

D.S.: Ano, jednak jejich staříček Knebl měl doma mnoho knih, také k nim chodíval, jak oni říkali, strýc z města - Knebl, ten jim knihy nosil. Intelektuální rodinné zázemí tam jistě bylo.

A.B.: Později si Bohumír půjčoval knihy v obecné škole na Lomné, nejprve pohádky, povídky ze života, nebo povídky historické. Dále četl např. knihy Josefa Brauna, Čenka Kramoliše, Františka Slámy, Karasovy knihy i knihy Jiráskovy, v obecné škole např. Marylu, která se mu velmi líbila. Později prý nepohrdl ani Tarzanem. Knihy si chodil půjčovat také k Vítězslavu Knězkovi, otci Libora Knězka.

Chalupa, ve které dnes sídlí Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla, není původní, dokázal byste popsat vzhled původní chalupy?

D.S.: Vzhledově to bylo podobné. V horní části žili rodiče Četynovy maminky Kneblovi a dole Anežka a Filip se svými syny. Byla tady kamna, která pěkně hřála. Na stěnách měli obrázky na skle, modřínový nábytek. V kuchyni bylo takové malé okénko, ve kterém byl

betlém vyřazený Kneblem, když byl ještě malý kluk. Kde skončil, nevím. V dolní jizbě později bydlel Četyna s manželkou. Ale ona měla byt ve Frenštátě, nebyla tady moc ráda.

A.B.: Rodná chalupa Bohumíra Četyny stála jako třetí domek vpravo na nejstarší cestě z Frenštátu na Radhošť pod číslem 157 (dříve 123) nejméně dvě staletí. Podle Četyny už kolem roku 1720, možná i dříve, získal paseku na Mjaším jistý Ondra Lukeš, který zde postavil nejprve kolibu, později i chalupu. Od roku 1769 pak lze sledovat, jak se chalupy ujímali noví majitelé, až ji roku 1867 získal František Knebl, otec Anežky Strnadlové, které chalupa po sňatku s Filipem Strnadlem (1905) připadla jako věno.

Po vychození měšťanky ve Frenštátě pracoval Bohumír s otcem v lese, přál si z něj mít otec dřevorubce?

D.S.: Určitě by byl otec rád, kdyby někdo ze synů v lese pracoval, ale ti kluci na to neměli kondici. Fyzicky nebyli moc zdatní. Byli takoví menší, Antonín, ten byl hodně subtilní, drobný. Možná se na to z nich nejvíce hodil právě Václav.

A.B.: Četyna o práci v lese tvrdil: „*Robota to byla neobyčejně těžká, ale zajímavá*“ (Šajtar, 1993, s. 15). V šestnácti letech dostal nápad, že napíše knihu o radhošťských drvařích. Začal si psát deník, nářeční poznámky, slovník.

Matka a teta si přály, aby byl Bohumír knězem, jemu se tato cesta nelíbila?

D.S.: No spíš to bylo přání jeho tety, manželky Jana Knebla. Ona byla silně zbožná, až fanatická. Já jsem ji neznal, jen co vím z vyprávění. Ale údajně pořád seděla v kostele. No a dalším důvodem bylo také to, že studium teologie bylo bezplatné. Velice často šlo na kněze studovat mnoho nadaných vesnických chlapců, kteří byli z chudých poměrů a jiné vzdělání si nemohli dovolit. Bohumír šel tedy roku 1923 studovat do Velehradu na jezuitské gymnázium.

Bohumír však kvůli svému špatnému zdravotnímu stavu školu nedokončil. Stejně tomu bylo i na gymnáziích v Olomouci a Brně...

D.S.: Bohumír měl prospěch velmi dobrý, na Velehradě prospěl s vyznamenáním. Ale na té papežské koleji byla údajně velká zima, onemocněl a sám se tedy rozhodl studium ukončit. Na studiích v Olomouci onemocněl velmi vážně. Jeden z profesorů se ptal olomouckého primáře, co Bohumírovi je. Primář odpověděl: „Jó, to kdybychom věděli...“ Byl několikrát na operaci, s břichem. Dostal i zánět pobřišnice. Víceméně měl štěstí, že to přežil. Jeden z profesorů psal dopis Bohumírovým rodičům, že je třeba, aby Bohumír odpočíval, aby měl

dobrou výživu, aby chodil na procházky. On byl potom prakticky doma. Někdy pomáhal otci v lese, ale těžkou fyzickou práci dělat nemohl.

A.B.: Antonín Strnadel údajně tvrdil Zdeňku Vavříkovi, že byl jeho bratr z velehradského ústavu vyloučen. To však nebyla pravda. Četyna sice čítával ostře protiklerikální časopis Nový lid, který u něj kněží našli, míval také srážky s učitelem dějepisu, ale jinak jej považovali za „nadaného básníka“. Některé jeho básně dokonce recitovali při obědě. Prospěch měl výborný, v poměru k ostatním spolužákům byl však postarší. V třídním katalogu byla dokonce tužkou dopsána poznámka – „*podivín, samotář, příliš starý mezi mladými, pro účel ústavu se nehodí*“ (Šajtar, 1993, s. 15).

Na studiích v Olomouci, v tercii, zameškal dle Šajtara (1993) pro nemoc dokonce 357 hodin, v kvartě u něj došlo k ještě většímu zhoršení prospěchu. Důvodem pro ukončení studia byly však i finanční problémy. „*Z finančních důvodů musel studia zanechat, když mu jeden z profesorů řekl, aby nestudoval, když na to nemá peníze, že je to jen pro ty, kdo peníze mají*“ (Pleskot, 1960, s. 27).

Na studiích v Olomouci jej ovlivnil jeho třídní učitel Bohumil Nypl, mluvil o něm Bohumír někdy? Čím mu imponoval?

D.S.: Ano Nypl... Na toto téma jsme se spolu nikdy moc nebavili. Mluvil často o učiteli biologie. Když s ním chodívali na procházky, používal Botanický klíč od Polívky. I Četyna tento Polívkův Botanický klíč měl.

A.B.: Bohumil Nypl byl učitelem českého jazyka, německého jazyka a tělocviku. Za první světové války byl v ruském zajetí, poté vstupuje do československého vojska na Rusi. Jako profesor působil v letech 1921-25 v Nymburce, na gymnasiu v Trutnově. Roku 1925 se stal profesorem na Slovanském gymnasiu v Olomouci. Roku 1938 byl ustanoven ředitelem na gymnasiu v Telči. Roku 1940 byl ale zatčen a spolu s Josefem Čapkem odvezen posledním transportem do Bergen-Belsenu. V březnu 1945 po něm mizí stopa.

Autoři publikace o Nyplovi tvrdí: „*Žákům svým dovedl Nypl býti dobrým přítelem přes svou uzavřenost a určitý odstup. Vábil jejich srdce svou osobností a svým charakterem, svým skvělým příkladem dobrého učitele a člověka svědomitého*“ (Bartocha a kol., 1947, s. 91).

Sám Bohumír Četyna O Nyplovi píše, že na něj má velmi dobré vzpomínky. Učil jej češtině a nepovinné němčině. Půjčoval mu knihy, i těžší publikace, např. *Studie o českém verši* od Jana Mukařovského. Četl jeho školní úlohy před celou třídou. Především jej povzbuzoval k dalšímu psaní. „*Nebyť jeho, asi bych té odvahy neměl*“ (Pleskot, 1960, s. 27).

Rodiče bratří Strnadlů asi studia svých dětí zvládali, co se týče financí, poměrně obtížně...

D.S.: Ano, to bylo určitě náročné. Ale později, když už Antotnín maloval, nějaké příjmy měl...

A.B.: Nelehkou finanční situaci Četynovy rodiny dokládá dopis jeho matky ze dne 13. 10. 1925: „(...) Pošleme vám kabáty zimní ten týden a Bohušovi střevíce. Tobě Pepku posíláme zase ten starý, musíš se ještě letos obejít, vždyť ještě není tolik roztrhaný, že by se nehodil oblect. Kdyby sme mohli, radši bysme ti poslali nový. Jak nám píšeš, piš na jeden list, tak jako já, zbude ti druhý na podruhé. Je to domů, není to cizímu. Pozdrav tobě i Bohušovi s Bohem. Mama“ (Hilčr, 1972, s. 13).

S rodinnou korespondencí jsme se seznámili také ve vlastivědném časopise Hlasy muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm (2014). Stejně jako v předchozím dopise se dovídáme o finanční situaci rodiny, dále o průběhu studia na Velehradě a vážném zdravotním stavu Bohumíra.

Nějakou dobu pobýval Bohumír v Praze (roku 1936), nechtěl tam zůstat?

D.S.: Ne, to určitě ne. V Praze právě studoval jeho bratr Josef. Bohumír s ním nějakou dobu navštěvoval různé přednášky na vysoké škole. Ale Bohumír nemohl být ve městě. Byl zvyklý na rodnou chalupu, vesnici.

Seznámil se tam s nějakými významnými osobnostmi, spisovateli?

D.S.: No Bohumír byl členem Svazu spisovatelů, takže jich spoustu znal. Roku 1967 se zúčastnil sjezdu Svazu spisovatelů, o tom vyprávěl. Především o projevu Ludvíka Vaculíka a Václava Havla. Chodil je navštěvovat např. Milan Rusinský. Mluvil i na Četynově pohřbu.

A.B.: Roku 1971 byl Četyna na návrh Josefa Kainara pověřen vedením ostravské pobočky Svazu českých spisovatelů. Tuto funkci vykonával až do své smrti.

Věnoval se i jiným profesím než spisovatelství?

D.S.: Byl archivářem a správcem muzejních sbírek ve Frenštátě pod Radhoštěm, nějakou dobu také zaměstnancem obecního úřadu v Trojanovicích.

A.B.: Údajně prodával i lístky na pustevenskou lanovku.

Můžete blíže popsat osobnost Bohumíra Četyny?

D.S.: Měl velmi široký záběr, co se znalostí týče. Šlo především o rozsáhlé historické vědomosti, které načerpal z archivních materiálů. Uměl se vyznat v archiváliích. Věděl, kde

co nalézt. Dále šlo o znalosti z fyziky, biologie, botaniky. Když jsem studoval biologii, rád jsem s ním chodíval, protože znal velké množství rostlin. Znal nejenom odborné názvy, ale také názvy místní. Půjčoval jsem si od něj knihy, např. *Pole orná a válečná* od Vančury. Měl mnoho zajímavých knih, které tehdy za totality nebyly běžné, např. knížky o buddhismu. Byl takový mystik... A jako člověk byl úžasně skromný, hlavně velice obětavý a pozorný ke své matce.

A.B.: Četynovu skromnost zdůrazňuje i autor článku *Jak se píše román aneb autorova zpověď*: „*Nejdříve nechtěl ani slyšet, když jsme toho skromného a nesmírně pilného, jen pro svou literární práci žijícího trojanovického spisovatele Bohumíra Četynu žádali, aby napsal pro náš kalendář pár sloupců o své tvorbě. „Ale vždyť to není zajímavé“, bránil se, „práce jako každá jiná.“ (...) Jeho odpor slábl. „Víte, já radši píšu. Umělec nemá moc mluvit, ale spíše dělat. No, ale...“* (Četyna, 1960, s. 60).

Také Věra Juračáková (2006), pracovnice ostravské pobočky Svazu českých spisovatelů, vzpomíná na Četynu jako na pracovitého, neúnavného, obětavého a skromného muže a na jeho oblíbenost mezi lidmi.

Zajímal se tedy o okultismus, magii, tajemno a filozofii Východu, jak se to u něj projevovalo?

D.S.: On věřil teorii Egypťanů. Říkal, že člověk má hmotné tělo, astrální tělo, jakousi jemnou substanci a duši. Určitými cviky pak může člověk dosáhnout toho, že se jeho astrální tělo uvolní a může se pohybovat jak do budoucnosti, tak do minulosti.

A.B.: Hana Juračáková (rozená Strnadlová) vzpomíná na povídání s Bohumírem Četynou o čtvrtém rozměru: „*Mnoho času jsme strávili povídáním o čtvrtém rozměru. Čtvrtý rozměr nedal Četynovi spát, tak jím byl zaujatý. Přece musí existovat, tvrdil a vyprávěl mi, jak jednou ležel na posteli (a hned mi to předvedl) a najednou se nad ní vznášel. To už mi tehdy nepředvedl. Ale prý se mu to stalo, dušoval se, že to byl asi ten čtvrtý rozměr*“ (Juračáková, 2006, s. 36).

Sám Četyna to někdy praktikoval?

D.S.: No, u Bohuše, tak jsem mu říkal, jsem byl těsně před jeho smrtí. On si nepřipouštěl smrt. Tvrdil pouze, že má chvilkovou krizi, že ho to za 14 dní přejde. Údajně se o těchto okultních věcech bavil s nějakým člověkem, nevím, už s kým. Ten dotyčný prý měl sen, jak mu Četyna mává, loučí se s ním, pomalu se vzdaluje, až se úplně ztratí. Ale jestli je to pravda, to já nevím. Co ale vím zcela bezpečně... Žil tu jeden jasnovidce, jmenoval se Kašpárek.

Znám několik příhod, kdy on opravdu řekl nějaký výjev z budoucnosti. Asi nejzajímavější je ten, který mi vyprávěla paní učitelka Anna Petrová, racionální člověk. Když si vzala pana Petra, někdy v roce 1933, Kašpárek mu údajně řekl: „Vidím tě, jak ležíš v krvi, a nad tebou se sklání postava v bílém plášti.“ To bylo vše. Pan Petr se za protektorátu zapletl do nějakého odboje a zavřeli ho. Prvních asi 14 dní jim prý dali jen minimálně jíst a poté je zbili do bezvědomí. Když se z bezvědomí probíral, viděl, jak se nad ním sklání německý lékař v bílém plášti a poslouchá, jestli ještě žije. A tehdy si na Kašpárka vzpomněl. Po zatčení pana Petra nevěděla paní Petrová, co má dělat. Běžela tedy za Kašpárkem. Ten jí řekl: „Nic mi nevykládej. Já vím, proč jsi přišla. Ale vidím tě, jak od radosti pláčeš.“ Pan Petr byl vězněný dva roky. Poté se konal soud ve Vratislavi. Někteří byli odsouzeni k trestu smrti, např. i zakladatel místního hasičského sboru pan učitel Karel Raška. Jelikož se pan Petr k ničemu nepřiznal a ostatní jej neprozradili, vrátil se domů. Bylo to na Vánoce v roce 1942. Při návratu vážil 49 kilo a to byl statný chlap, přes metr osmdesát. Když ho žena spatřila tak zuboženého, brečela, z části také od radosti, že se vrátil. Opět si vzpomněli na Kašpárka.

Četyna se s Kašpárkem znal?

D.S.: Ano, Bohumír se s Kašpárkem určitě znal, ale já jsem s ním o něm nikdy nemluvil. Četyna ale často mluvíval o jakémsi Kafkovi, který žil v jižních Čechách. Ten měl údajně podobné schopnosti jako Kašpárek.

Myslíte, že ho tyto zájmy přivedly k pokusům psát fantastické povídky z budoucnosti?

D.S.: Ano určitě. Takové povídky psal - *Přes hranici času, Dvojníci v Orionu*.

Četyna se též zajímal o astronomii...

D.S.: Ano, o astronomii se zajímal, velice rád o ní vykládal. Sám si dokonce sestrojil dalekohled. Ale podrobnosti nevím. Vše si nepamatuji. Já jsem Četynu jako spisovatele, jako výjimečného člověka začal vnímat až později, až když jsem začal chodit do školy. Ve vesnici se všem říkalo ogaři, ale bratřím Strnadlům se odjakživa říkalo Frolišovi chlapi. I jejich rodičům jsme říkali tetka Froliška a strýc Froliš...

A.B.: Václav Strnadel vzpomíná na bratrovo sestavování dalekohledu: „...*bratr uvažoval o vlastní výrobě. Nebyla to jednoduchá záležitost. Musel sehnat optiku, tj. potřebné čočky, a vyrobit tubusy – roury, do kterých se umístí okulár a objektiv. Při svých cestách po muzeích v Brně, Opavě a Olomouci pátral také po informacích na stavbu dalekohledu a hlavně po potřebné optice. (...) Nepamatuji se, jak se mu to dařilo, ale podařilo se mu zhotovit*

dalekohled o dvou tubusech a délce 60 cm, kde docílil desetinásobného zvětšení. Zvládl také upevnění optiky a to okuláru s čočkou a rozptylkou a objektivem se spojkou. Později zhotovil větší dalekohled s ohniskovou vzdáleností 120 cm. Ten menší dalekohled jsme používali k pozorování okolních hor, chalup a města. Na hrázi z kamení, která ohraničuje každou paseku, jsme postavili pozorovatelnu... (...) Pomoci dalekohledu byly ty nejznámější planety – Vega, Venuše, Mars, Polárka – jenom trochu větší. (...) Vrcholem pozorování byly meteority v srpnu nebo polární záře před 2. světovou válkou. Večerní bratrovo vyprávění o hvězdách přitahovalo i naše sousedy“ (Strnadel, 2006, s. 67-68).

Jak vzniklo pojmenování Frolišovi?

D.S.: Nevím. Ale kdysi zde bydlel jistý Florián, Florián Žárský. Tak možná proto. U nás se třeba říká do Pepků. Asi proto, že se do naší chalupy přišel roku 1805 Josef Strnadel, ten si vzal Magdalenu Janečkovou a pak se tam začalo říkat u Pepků.

A.B.: Jaroslav Pleskot (1960) se zmiňuje o těchto obyvatelích Četynovy rodné chalupy: Po Ondřeji Lukešovi to byl Jan Lindřák (1769), Jan Banovec (1803), Jan Hubeňák (1813-1822), Josef Hubeňák (1822-1842), Jan Hubeňák (1842-1858) a Florián Žárský (1858-1867). Poté František Knebl.

Bohumíra kromě domácího světa zajímala také orientalistika. Navštěvoval i takto orientované přednášky prof. A. Musila v Praze...

D.S.: Ano, to souviselo i s jeho cestami např. do Egypta nebo Libanonu. Vyprávěl příhodu právě z Egypta, kam jeli se Svazem spisovatelů i s manželkami. Jedna z těch manželek byla při těle a velmi se zalíbila místnímu Arabovi. Ten za ní jejímu manželovi nabízel několik velbloudů a velmi se divil, že za tak výhodnou nabídku nechce dát ženskou...

A.B.: Bohumír Četyna se dokonce v polovině třicátých let snažil získat stipendium pro studium kulturních tradic peruánských Indiánů, věnoval se poznání orientálních kultů.

Bohumír se oženil až roku 1955 ve 49 letech, jak to, že až v tak pozdějším věku?

D.S.: No, oni s Pavlínou chodili už delší dobu. Před tím s nikým nechodil. Že si ji vezme, se rozhodl až později. Maminka se ho jednou ptala: „Bohušu, proč až tak pozdě?“ a on: „Aaa když není to zdraví...“ Kdo ví, jestli třeba mohl mít děti. Žádné neměli. Řekl bych, že příčinou svatby až v pozdním věku byl zdravotní stav.

A.B.: Podle záznamů na Městském úřadě ve Frenštátě pod Radhoštěm se oženil 9. prosince 1955 s frenštátskou občankou Pavlinou Příbylovou. Svatba proběhla v Praze.

Jan Kozlovský (2006) vzpomíná, že byla Pavlina Četynovou první láskou.

Jaké bylo jejich manželství?

D.S.: Ano, celkem pěkné. Ona měla takový zastřený hlas. Četyna říkával: „Všichni mě podezřívají, že jsem si ji vzal kvůli tomu hlasu.“ Mluvila takovým sípavým hlasem. Když jsem přišel, tak se ptala: „*Dáš si kávu?*“ (Předvádí sípavý hlas).

Jako spisovatel žil v nuzných poměrech...

D.S.: Ano, finančně na tom nebyl dobře. Nějaké honoráře měl až v 50. letech, když mu vyšel román *Jednou za slunovratu*, ale nebylo to nic moc.

A.B.: Jan Drozd vzpomíná na Četynovo živobytí takto: „*Žil v trestuhodné nouzi. Někdy jsem ho zastihl zabaleného v pokrývkách, s chlebem a lahví mléka, o které se dělil s kočkou. Byl to úděl spisovatele na volné noze. Trápilo ho, ba i zlobilo, že bratr Antonín za jedinou „perovku“ v jeho knize dostane víc, než on za celý román, na němž pracoval celá léta*“ (Drozd, 2006, s. 29).

Bohumír nepoužíval vlastní příjmení Strnadel, nýbrž pseudonym Četyna, označující nářečně suchou chvoj jehličnatého stromu. Proč si vybral zrovna tento pseudonym?

D.S.: Tak dříve se chodilo na četny, vymetaly se tím pece, nebo podestýlaly krávy. A proč začal pseudonym používat. No, říká se, že údajně jeho bratr Josef někdy vybíral honoráře, které patřili Bohušovi. Já jsem se ho na to nikdy neptal.

A.B.: Zpočátku používal tyto pseudonymy a šifry: *Allan, B. Trojanovský, Sigma, přesmyčku St. R. Ledan, B. S., -sb-*.

Co Bohumíra vedlo k zájmu o valašskou historii?

D.S.: Zájem pramení jistě už z inspirace vyprávěním staříčků Kneblových. Tím, že pracoval jako archivář a správce muzejních sbírek, měl možnost studovat různé historické materiály od nejstarších listin z historie města. Také studoval místní kroniky a přepisoval je, např. *Nejstarší kronika města Frenštátu, Paměti Jana Kalusa z Frenštátu pod Radhoštěm*. Jinak inspiroval se i dřevorubeckou prací, což se promítlo v *Drvařích*. Chodíval za staříčkem a vyptával se ho na různé drvařské věci, jak brousili pily, a tak. Postava toho Krkošky z *Drvařů*, to je staříček.

A.B.: Četynova vzpomínka na drvaře v článku *Jak se píše román*: „*Denně jsem se stýkal s drvoštěpy a jejich rodinami. Ale teprve později, po časovém odstupu, jsem pochopil jejich svéráznost. Vím, je to omšelé slovo, ale dosud vidím v představě Janáka, Fabka, Šimuňáka,*

Makového a Žárského, a vím, jak byl každý jiný a jak básnicky dovedl mluvit. Většina jich nepřečetla v životě snad jedinou knihu, ale za jejich metaforu a přirovnání by se nemusil stydět ani Vítězslav Nezval. (...) Jediný z těch časů přece žije: František Strnadel, drvař, který se v srpnu 1959 dožil devadesátky. Pod jiným jménem jsem ho zpodobnil ve svých „Drvařích“ a mám-li příležitost, rád si s ním pobeseduji. Kolik bylo podobných postav! Kdyby jejich hovory byly natočeny na magnetofonový pás, byl by to celý poklad“ (Četyna, 1960, s. 63).

Měl Bohumír nějaké literární vzory?

D.S.: To nevím. Mluvil třeba o Jiráskovi, že má od něj rád takové ty kratší věci, např. *Filosofskou historii*. Ale že by byl přímo jeho vzorem... Byl velkým obdivovatelem T. G. Masaryka. Vždycky mluvil o Masarykovu heslu: „*Ježíš, ne Caesar, toť smysl našich dějin a demokracie.*“ Vysvětloval to jako lásku k bližnímu. Ježíš nerozlišoval lidi podle majetku, postavení. Na všechny se díval stejně. To je základem demokracie. Četyna říkal, že jsme si snad toho Masaryka jako národ ani nezasloužili.

Někteří zlomyslní lidé šířili údajně o Bohumírovi a jeho románech pomluvy, že kopíruje Jiráska, Vančuru, že je to jen okresní pisálek, že do svých prací vkládá fantastické neověřené údaje, jak na to reagoval? Jak celkově snášel kritiku svého díla?

D.S.: To vůbec nevím. To je pro mě novinka. Jinak o kritice jsem se s ním nebavil. I kdyby ho někdo takto kritizoval, určitě by mi to neříkal. Když někdo o někom špatně mluví, tak se s tím člověk nechlubí.

A.B.: Vzpomínka Jana Kozlovského: „*Nejčilejší z jeho velkohubých pomlouvačů byl jeden starší zhrzený básník z Ostravy, který se nemohl prosadit. Nevěděli jsme, jak tomu účinně čelit, proto jsme vyhledali pana Četynu s prosbou o radu. Naše návštěva ho potěšila, ale snad z vrozené skromnosti si nepřál zmíněné nesmysly veřejně pranýřovat*“ (Kozlovský, 2006, s. 52).

Na kritiku Lubomíra Petra a Jiřího Svobody v Červeném květu v článku *Na okraj spisovatelské práce* však velmi razantně odpověděl.

Byla jeho tvorba nějak ovlivněna politickými událostmi?

D.S.: Bohumír byl členem strany, ale že by byl nějaký přesvědčený komunista, to určitě ne. Znal se se zakladatelem zdejší komunistické strany, s Ignácem Vašutem, který jej možná částečně ovlivnil. Byl to však schopný člověk, autor celé řady technických patentů. Delší dobu byl zajat v Rusku, nevstoupil do legií a vrátil se někdy v roce 1922. Postavil si zde

saunu, říkali tomu tzv. baňa. Rozžhavlili tam kameny, které se polévaly vodou. Vznikla pára, ve které seděli a šlehali se březovými metličkami. Četyna tam velmi rád chodil.

Nebylo mu vytýkáno, že se věnuje minulosti a nepropaguje socialistický realismus?

D.S.: To nevím, jestli mu to bylo vytýkáno, jestli mu to třeba někdo z místních komunistů nevytkl, ale na tohle Četyna nebyl.

A.B.: Četynova reakce na požadavek zobrazování současnosti: „*Není rozumnější udělat dobrý román z minulosti, než špatný z přítomnosti? Kritikové by neměli propadat iluzi, že týž autor může napsat stejně dobrou knihu z roku 1600 jako z roku 1950. Zapomíná se, že každé literární dílo je především dítě velké lásky...*“ (Sivek, 1956, s. 18).

Bohumír napsal poměrně dost literárních děl, věděli byste, kterého si cenil nejvíce?

D.S.: Říkal, že nejvíce ho upoutala postava posledního trojanovského fojta Františka Hilšera. Zpracoval jeho příběh dvakrát, v dílech *Valchař se směje* a *Besedy na staré valše*. I při posledním rozhovoru mi říkal, že by chtěl ještě jednou toho Valchaře přepracovat, že je to velmi zajímavá postava, která vynikala především svérázným humorem, jímž bojovala proti vrchnosti. Můžeme říct, že překročil hranice obce i času. Příběhy o něm se vyprávěly ještě sto let po jeho smrti. Vzpomínám si na jednu takovou příhodu, kdy se vsadil s úředníky, kteří zde přijeli na lov, o to, že sní kravinec. On si ten kravinec připravil z mletých hrušek. Úředníci málem zvraceli, když viděli, jak „kravinec“ jí, ale sázku vyhrál.

Bohumíru Četynovi nebylo bohužel umožněno dokončit a vydat některé práce z důvodu zákeřné rakoviny, která jej postihla. V publikaci *Trojanovský horní konec...* vzpomíná Drahomír Strnadel na poslední rozhovor s Bohumírem Četynou. 11. ledna 1974 se za ním vydal do nemocnice v Čeladné, do pokoje v 1. patře. Četyna, ač potěšen z návštěvy pana Strnadla, vypadal velmi ztrápeně, vyhuble a zesláble. Pořád měl však v sobě určitou naději. Věřil, že za pár dní mu bude opět lépe. Po operaci žaludku v Novém Jičíně byl ale jakoby z jiného světa – bledý, pohublý... Drahomír Četynu povzbuzoval vzpomínkou na dožitý věk jeho předků a změnou hovoru na Četynovo životní téma – historii Trojanovic. Četyna ožil a vyprávěl téměř dvě hodiny. Když se zdál již vyčerpaný, pan Strnadel se rozloučil a odešel. Následující den se dozvěděl, že Bohumír Četyna asi dvě hodiny po jeho odchodu zemřel. Pochován byl 17. ledna 1974 ve Frenštátě pod Radhoštěm. Zanechal však po sobě kouzelné příběhy, které budou jeho osobnost i nádhernou beskydskou krajinu připomínat už navždy.

1. 2 Dílo Bohumíra Četyny

Bohumír Četyna bývá charakterizován jako regionální autor. Motiv autorova rodného kraje dominuje většině jeho tvorby. Pro tu je také typické její neustálé přepracovávání. Málokdy byl s podobou svého díla spokojen a i jeho nejzdařilejší práce měly být podle něj přepsány. Vytvořil si totiž jakýsi ideál, kterému se chtěl přiblížit. O své vlastní tvorbě poznamenal: *„Čtu nyní klasiky a vidím, jak jsem od nich daleko“* (Svoboda, 1974, s. 12). Mnoho děl zůstalo nedokončených. Může za to také jakási Četynova námětová přelétavost, velké množství námětů, které nosil v hlavě a které chtěl zpracovat. Miroslav Etzler o něm píše: *„Při zběžném pohledu na pětadvacet brožur a knih a při vědomí, že další objemná část Četynovy tvorby zůstává skryta na stránkách časopisů a novin, se nemůžeme ubránit pocitu, jako bychom stáli nad dílem autora velmi rozptýleného, rozmáchlého do šíře, jemuž pro hlubší poznání ztvárňovaných skutečností nemohly stačit ani čas, ani fyzické síly“* (Etzler, 1982, s. 19). Tvrdí, že vytvořil dílo velmi rozsáhlé, ale dosti monotematické. Dle Jaroslava Pleskota (1960) je pro Četynovu tvorbu typická epičnost, schopnost vytvářet živé postavy, typy a prostředí, úspornost výrazu, při tom však plastičnost uměleckých obrazů, hloubka citů a prostota stylu. Celým jeho dílem prostupuje pravé, nefalšované vlastenectví. Četyna se nikdy nenechal strhnout aktuálním trendem literatury té určité doby, vždy si šel svou vlastní cestou. Vyniká u něj především velká obrazotvornost.

Jelikož je jeho literární dílo poměrně rozsáhlé, pokusíme se jej pro přehlednost rozdělit do několika žánrových skupin. Nejprve začneme literárními počátky, které se týkají převážně poezie, poté se zaměříme na historické studie, sborníky a nakonec na Četynovu beletrii. Existuje mnoho různých náčrtků a rukopisů, které nebyly vydány. Část literární pozůstalosti je uložena v Opavě, v Památníku Petra Bezruče. Měli jsme možnost seznámit se s originálním rukopisem Bohumíra Četyny, se sbírkou básní, kterou má v pozůstalosti pan Drahomír Strnadel. Jedná se o básně nevydané, které stále čekají na umělecké zhodnocení. Stejně tak jsme měli možnost prostudovat si tzv. „Výstřižky z novin“, knihu, kterou si Četyna sám vyrobil. Lepil si do ní vystřižené povídky a fejetony, které mu vycházeli v novinách. Jedná se o výstřižky z let 1936–1939. V této knize je přiložen i výstřižek povídky *Sluneční bůh*. V knize je zařazeno i několik volných listů s poznámkami a náčrtky, také „Stručný informační životopis autora románu“, který je napsán strojopisně.

1. 2. 1 Literární počátky a poezie

Spisovatelský talent Bohumíra Četyny se projevil již v raném dětství, když si např. se svými bratry vytvářeli svůj vlastní časopis, nebo když si už na měšťance zapisoval pověsti z okolí Frenštátska.

Bohumír Četyna byl sice převážně prozaik, jeho literární počátky jsou však spjaty s poezií. Již jako student na Velehradě je v roce 1923/24 považován za nadaného básníka a některé jeho verše jsou recitovány při obědě, při četbě v refektáři. Při nástupu na gymnázium v Olomouci si s sebou z domova přináší sbírku asi dvaceti básní, postupně vznikají verše nové. Četyna začíná usilovat o jejich zveřejnění. S tímto mu pomáhá nejspíše jeho učitel Bohumil Nypl. V strojopise *Moje literární počátky*, který Bohumír Četyna sepsal na žádost Drahomíra Šajtara, uvádí: „V září 1925 jsem si koupil u Prombergra² 1. číslo *Vůdce dorostu*. Poslal jsem dvě básničky do redakce. A ty vyšly hned v 2. čísle tohoto – tehdy – pokrokového časopisu... Potom mi uveřejňovali ve *Vůdci dorostu* ještě i další veršovánky“ (Šajtar, 1993, s. 22). Jednalo se celkem o 13 básní, o přírodní lyriku z let 1922 – 23. Pozdější tvorbu (poezii, už i prózu) uveřejňují obrázkový měsíčník *Niva* (např. báseň *Léto*, rok 1926), protiklerikální *Ruch*, *Moravskoslezský deník* (např. báseň *V soumraku*, rok 1927), *Lidové noviny* (např. báseň *Svatojánský večer*, rok 1928). Už v počátcích své tvorby začíná užívat pseudonymů, podepisuje se např. přesmyčkou St. R. Ledan (tzn. Strnadel), či šifrou -sb-. Pseudonym Bohumír Četyna se poprvé objevuje až v prosinci roku 1929 pod básní *Věčné obrazy* v *Besedách Moravskoslezského deníku*. Tři krátké prózy, které uvádí časopis *Niva* v letech 1927 a 1928 – *Povídka o Ferdišovi*, *Poklad strýca Kulicha* a *Příhody jedné noci* označuje Libor Kněžek (1998) jako náběhy k širšímu prozaickému celku ze života podradhošťských horalů. Především první povídka je motivicky příbuzná s jeho románovou prvotinou *Drvaři*. Nalezneme zde podobné prostředí, bezprostřednost atmosféry a vazbu na lidové zkazky a pověsti.

Drahomír Šajtar označuje Četynovy prvotiny za „rozpačité pokusy, které se opírají o dávno uzavřené epochy ve vývoji české literatury“ (Šajtar, 1993, s. 16), za verše začátečnické. Domnívá se, že rozhodující vliv na mladého Četynu měla školní četba a působení učitelů. Ve verších Bohumíra Četyny převládá klasický osmislabičný trochejského rozměru. Tendence k jambu se vyskytuje, čistého jambu však dosahuje zřídka. Syntaktické zobrazovací prostředky (figury typu opakování, anafory, epifory, řečnické figury) nechává zatím Četyna stranou. Hojně však užívá inverze a neobvyklého pořádku slov. V jeho básních můžeme

² Olomoucké knihkupectví a nakladatelství.

spatřovat sounáležitost s tzv. školou lumírovskou, ke které se také sám Četyna v tuto dobu hlásí. Je nadšeným obdivovatelem především Jaroslava Vrchlického. Šajtar upozorňuje na spjatost Četynových básní nejenom s lumírovci, ale také s tzv. realisty, s celou jednou větví české moderny. Tuto spojitost vysvětluje tendencí k dělení verše na stejně dlouhé úseky, k hranici v půli verše, tendencí k dierezi, dělicí verš na dva poloverše. Verše z básně *Cesta* přirovnává k veršům Bezručovým:

Po ní šel jsem. Tvrdá byla

(Cesta)

Dlouho šel jsem, západ zhasl

(Cesta)

(Šajtar, 1993, s. 25-26).

Markýz Géro...! Vyhne mu.

(Z Ostravy do Těšína)

Tys – je Polka? Ni, Moravka.

(Tošonovice)

Šajtar vidí také spojitost Četynových básní s impresionismem. Četyna se inspiruje především děním v přírodě a ročními obdobími. Jedná se např. o tyto básně, jak je patrné již z jejich názvů: *Západ slunce*, *Večery v samotách*, *Západy na horách*, *Jeseň*, *Zas jeřabiny zrají*, *Jaro v Beskydech*, *Květen*, *Lesní stezka* a další.

Roku 1946 vydává Bohumír Četyna sbírku básní z let 1927 – 1934 *Rybář krásy*. Sbíрка je ovlivněna poezií počínajících třicátých let, která v sobě nese tradici poetismu. Od Četynovy mladické poezie se značně liší. Ta se držela „předpisů“ staršího básnictví, které kladlo důraz na logickou jasnost díla. Nyní u Četyny nastává obrat, který souvisí s přijetím zákonitostí moderní poezie, tedy asociace. Sbíрка je založena na sdružování obrazů a představ, které jsou výsledkem volného pohybu fantazie. Jedná se o dvanáct básní, ve kterých nalezneme převážně přírodní motivy (např. básně *Bílý bez*, *Jarní*, *Májová noc*). Sbíрка je postavena na proměnách ročního období, přičemž léto stojí v jejím čele. Pro básníka totiž představuje nejplodnější a nejvýznamnější období. Středem všeho, v každém ročním období je pro něj Slunce. Autor užívá verš vázaný i volný. Volným veršem jsou napsány básně *V mlze* a *Úsměv*. Přejít k volnému verši souvisí s proměnou určujících faktorů Četynovy poezie. Mezi ně patří především metafora, která je nejmočnějším prvkem ve struktuře básně. Některé básně této sbírky mají expresivní, barokizující charakter, čímž utíká od přirozeného jazyka. V posledních básních se však dle Šajtara k přirozenému projevu opět vrací. Sbíрку *Rybář krásy* vnímá jako předzvěst k pozdější *Pomíječnosti*.

Báseň *Pomíječnost* je vydána roku 1935. Dle Šajtara je typicky apollinairovská. Jedná se o pásmo, které nese všechny znaky tohoto žánru včetně volného verše. Báseň představuje autobiografickou poemu, jejíž kapitoly se rozvíjí jako filmový scénář. V básni

často využívá tzv. „schůdkového“ dělení verše, které slouží např. k vyjádření postupného děje nebo činnosti:

*zatím jenom umučený člověk
na elektrické židli svých přání
umírá*

umírá

umírá

(Šajtar, 1993, s. 47).

Četynova poezie tedy prochází od mladických, spíše realistických počátků přes takřka symbolismus v *Rybáři krásy* až téměř k surrealismu v *Pomíjejícínosti*.

1. 2. 2 Historické studie

Zájem o historii sílí až v době, kdy se stává správcem muzejních sbírek a archivářem ve Frenštátě pod Radhoštěm, tedy v letech 1941–1950. K této tvorbě jej však vede také osobní potřeba zájmu. Četyna pracuje na historických studiích jako historik. Používá vědeckých metod historiografických, pracuje s výsledky archeologických výzkumů, s pramenným materiálem archivní povahy. Hlavním motivem jeho vědeckých prací je osídlení rodné podradhošťské kotliny od úsvitu dějin. I jeho vědecké práce však mají umělecké poslání. Pod historické studie se podepisuje jako Strnadel, neuznává pseudonymu Četyna.

Na stránkách Našeho Valašska vychází roku 1943 otisk pod názvem *Trojanovice*. Jedná se o tři stati věnované salašnické kolonizaci na bývalém hukvaldském panství. První z nich - *Z minulosti jedné valašské dědiny* - se zabývá valašskou minulostí Trojanovic a valašskými tradicemi, které byly později zatlačeny lašskými reáliemi, jež sblížily Trojanovice se severní Moravou. Druhá črta s titulem *Vznik Trojanovic pod Radhoštěm* pojednává o osídlování Trojanovic. Součástí je tzv. paseční registra, což je seznam pasekářů z let 1652 – 1746. Třetí črta tohoto triptychu s názvem *Trojanovští fojti*, zachycuje působení všech trojanovských fojtů v historickém sledu, a to od prvního Václava Košárka, až po posledního z nich, Františka Hilšera, jehož postavě se Četyna ve svých dílech věnuje nejvíce.

Problematiku salašnické kolonizace rozšiřuje v další historické studii, která nese název *Hory a lidé* (podtitul *Tři úvahy o životě dávných salašníků*). Tato historická studie vychází v roce 1944 a zabývá se proměnami valašské obce, které souvisely s upadajícím chovem ovcí.

To ovlivnilo společenský, rodinný i osobní život zdejších salašníků. Docházelo k přeměně pasekářské a dřevorubecké obce v obec továřenskou, celkově dělnickou. Četyna se věnuje i místní dialektologii. Upřesňuje zde také starší údaje o osídlování podradhošťské kotliny a vzniku Trojanovic na základě hlubšího studia pramenů.

Dějiny podradhošťské kotliny se Četyna zabývá i v další knize *Stopy minulosti na Frenštátsku*, vydané roku 1948. Dočteme se zde např. o počátcích vesnice Tiché, ve které se údajně podle legendy zastavili po cestě na Radhošť Cyril a Metoděj, rozbili zde pohanské modly a vztyčili kříž. Tichá je nepochybně nejstarší osadou v kotlině pod Radhoštěm.

Roku 1945 vydává bibliofilsky listinu *Založení železných hamrů ve Frenštátě*. Železný hamr ve Frenštátě stával na soutoku řeky Lomné a Lubiny, asi 50 let.

Bohumír Četyna vydal také dvě kroniky, *Nejstarší kroniku města Frenštátu pod Radhoštěm* a *Paměti Jana Kalusa z Frenštátu pod Radhoštěm*. První z nich přepisuje z rukopisného originálu a vydává roku 1950, opatřuje úvodem a poznámkami. Na přívazku vzadu stojí titul: Památky rozličných příběhů paměti hodných od dávných pominulých let události 1585-1768. Celkem bylo šest pokračovatelů této kroniky až do roku 1809. Řadou událostí z této kroniky se nechává Četyna inspirovat ve svých historických románech. Druhá z kronik je vydána roku 1958. Paměti se dotýkají let 1580 – 1847. Mají také svůj vlastní titul: Léta Páně 1726 začala kniha Jana Kalusa, udělaná pro všelijaké věci. Kalus zapisoval od roku 1726 do roku 1750, kdy zemřel. Paměti však začínají už rokem 1526, příjezdem olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského do Frenštátu, kde demonstroval ostrý rekatolizační režim. Kalus se v počátcích nejspíš opíral o Nejstarší kroniku města Frenštátu. Četyna identifikuje rod prvního z pamětníků. Zjišťuje, že se jednalo o zámožné měšťany, z nichž tento „náš“ Kalus byl mistrem tkalcovského cechu. Jelikož byl zámožný, byl i gramotný. Pokračovatelem Kalusových Pamětí se stal jeho syn, následně vnuk a čtvrtý kronikář zůstává v anonymitě. K pramennému historickému materiálu zaujímá Četyna i kritický postoj. Uvádí, že i když kronikáři zaznamenali v bohaté škále dění své doby, ignorovali tak vážné události, jako povstání roku 1695, které Četyna zobrazil v díle *Jednou za slunovratu*, nebo vzpouru z let 1760-1785, kterou popsal v *Živlech*.

Za jakési dovršení úsilí rozluštit záhadu podradhošťského osídlení můžeme považovat knihu *Radhošť v minulosti a přítomnosti*, vydanou roku 1966. Knihu oproti jiným historickým edicím vydává opět pod pseudonymem Bohumír Četyna. V této publikaci se vrací až k člověku neandertálskému. Zajímá jej osídlení lužické, slezské, keltské a staroslovanské. Pisemné doklady nemá, avšak k dispozici jsou vykopávky, lidová tradice a místní názvosloví. Typické pro Četynovy historické práce je stavění lidové mytologie, bájesloví a folkloru na

roveň archeologie. Jeho závěry se tedy někdy mohou zdát odvážnými. To se týká zejména nejstaršího období podradhošťského osídlování. „*Využití folklorních poznatků v historiografickém bádání je novum zvláště v letech, kdy Četynovy studie historické vznikaly*“ (Šajtar, 1993, s. 71). V Radhošti upřesňuje také historii vzniku města Frenštátu. Vznik města byl výsledkem delšího kolonizačního procesu. Železné hutě vzniklé na soutoku Lubiny, Lomné a Bystrého daly počátek huťářské osadě. Severně k horám vznikaly mýcením lesů paseky, ujmyska a klučeniny. Na těchto místech se tak v 16. a 17. století rodí osada Paseky, z níž v polovině 18. století vzešla obec Trojanovice.

Četynovy historické studie můžeme chápat jako předstupeň jeho románového a povídkového historického díla. Svého vědeckého poznání využil k umělecké tvorbě.

1. 2. 3 Sběratelská činnost

Vedle historického zájmu o okolí Frenštátska se věnuje také sběratelské a etnografické práci, která s jeho historickými studiemi souvisí. Jedná se např. o sborníček lidových písní *Trojanovice zpívají*, vydaný roku 1944, který Bohumír Četyna uspořádal společně s lidopisným sběratelem Josefem Rekem. Zajímavý je dále sborník prací oslavující naše osvoboditele z řad Rudé armády a beskydské partyzány. Nese název *Dědina bojuje* a byl vydán roku 1945. Zmínit můžeme i sborník *Pod Mjaším je zahrádečka*, který shrnuje 20 let (1950-1970) činnosti valašského souboru lidových písní a tanců Radhošť v Trojanovicích.

1. 2. 4 Tvorba pro děti

Malým čtenářům Četyna věnoval několik časopiseckých a sborníkových prací, samostatnou knihou však přispívá až později. Roku 1953 jej Státní nakladatelství dětské knihy žádá, aby napsal knihu pro děti. Četyna ještě téhož roku během třiceti dní, konkrétně v srpnu, úkol plní. Roku 1957 vydává sedm povídek zpod Radhoště nazvaných *Sedmikvítek*. Jedná se o povídky od nejstarších dob až po meziválečné období, ve kterých předkládá svět pohádek a pověstí očima dětských hrdinů. Kritikou bylo dílo přijato kladně. Zdeněk Vavřík se o něm v Lidových novinách v článku Šed' a Barvy vyjadřuje následovně: „*Toho, co dětem přejeme, poesie barvitých dějů i slov najdeme zato plně přehršle v pohádkové a povídkové sbírce Sedmikvítek od Bohumíra Četyny šťastně také ilustrované Antonínem Strnadlem. Ta kniha doslovně jakoby voněla všemi vůněmi lesů a bystrin beskydských hor, žije jejich bájemi i reálnými životními skutečnostmi...*“ (Vavřík, 1957, s. 4). Tvrdí, že má Četynovo dílo přesvědčivou sílu, že by na děti měl pamatovat častěji, jelikož jim jako básník rozumí.

O něco později začíná Četyna připravovat knihu *Pohádky a pověsti z Trojanovic pod Radhoštěm*. V 60. letech z ní však uveřejňuje pouze ukázky pod titulem *Na besedě u staříčka*.

1. 2. 5 *Beletristické práce*

Za svůj první román, zachycující skutečný drsný život radhošťských dřevorubců v letech 1918-1919, považuje Četyna *Drvaře*. Začíná je psát o prázdninách v letech 1928 a 1929. Deník s příběhy o dřevorubcích si však vede již od roku 1922. První verzi dokončuje roku 1931, druhou o rok později. Menší ukázky otiskuje v různých novinách. Děj poté ještě několikrát přepracovává. Román měl také několik názvů – Radhošťský drvoštěp, Lesaři, Dřevorubci. Posledních úprav se dočkal roku 1956. *Drvaři* jsou první částí zamýšlené trilogie Velká Ráztoka. Pokračování *Drvařů* vychází pod názvem *Ráztoka*. Poslední díl *Sedm let hubených*, románovou kroniku z let 1931-1938, však autor nedokončil.

Motivicky se zmíněné trilogii podobá novela *Zahrádka trněná* z roku 1961, která se taktéž zabývá sociální problematikou. Proti Velké Ráztoce, věnující se meziválečné bídě a dřině pod Beskydami, se *Zahrádka* zabývá krizí třicátých let a s tím spojenou nezaměstnaností. Jde o skutečnou událost z Trojanovic, která končí sebevraždou hrdiny, jež se ocitne v bezvýchodné životní situaci. Jednou z prvních Četynových próz z roku 1933 jsou také *Milenci*. Jedná se taktéž o sociálně laděný tragický příběh o nešťastné lásce mladé dvojice, který se odehrává v době hospodářské krize. Libor Knězek (1998) v něm vidí určitou dobu Četynovy *Pomíječnosti*.

V období čtyřicátých let, kdy zesiluje Četynův zájem o historii, vydává *Krajinu černou lesem* (1944), vycházející z mýtotvorné tradice. Podobně je tomu u prózy o pohanském kultu slunce *Sluneční bůh*, ze které vzniká v letech 1935-1938 román z osmého století *Vítěz nad Avary*, jenž je v přepracované verzi vydán až roku 1960. Hlavním hrdinou je slovanský kníže Zvoneměř, předchůdce Mojmíra I, jenž sjednotil slovanské bojovníky a porazil Avary. Tento příběh navazuje na tehdejší mikulčické vykopávky. Jedná se o smyšlené příběhy, mýtus v nich je však chápán jako životní postoj, jako filozofie. Četyna v *Krajině černé lesem* vychází z poznatku, že byla celá kotlina pod radhošťskými kopci kolem roku 1000 zalesněná tzv. „černými lesy“. Ty se později, nejspíše následkem kolonizace, zmenšovaly. Četyna se dokonce pokouší určit polohu zaniklých vesnic (Butnařov, Nový Lichnov, Gremhovy). Filozofie mýtu tedy spočívá v autorově rysu přikládat stejnou váhu domněnkám, vycházejícím z lidového podání a vědeckým poznatkům.

Bohumír Četyna se zajímal také o motivy orientální a fantastické. Do této oblasti spadá např. historický příběh *Vzpoura Šandaurriho*, či *Fénická váza*, která zůstala pouze v rukopise. Nápad napsat Fénickou vázu vzniká v okamžiku, kdy ji Četyna spatří u jakéhosi sběratele starožitností. „*Bylo mi, jako bych se díval do nějakého čarodějného zrcadla...*“ (Pleskot, 1960, s. 30), tvrdil spisovatel. Zájem o orientalistiku pramení z přednášek profesora A. Musila, které Četyna navštěvuje při svém pobytu v Praze. K pokusům o fantastické pokusy z budoucnosti můžeme zařadit povídku *Dvojníci v Orionu*, která se odehrává v 21. století v západní Africe, dále např. pět příběhů knihy *Přes hranici času*, vydané roku 1946.

Od roku 1927 si autor začíná zaznamenávat historky o postavě trojanovského fojta Františka Hilšera. Příběhy o tomto valašském šprýmaři, který si dovedl vystřelit nejen ze svých sousedů, ale i z vrchnosti, Četyna několikrát přepracoval. Nejprve je roku 1958 vydána útlá kniha *Valchař se směje*, poté vychází *Besedy na staré valše* v prvním (rok 1969) a následně druhém (1974) vydání. Jedná se o autorův „*pokus o zachycení celé tehdejší atmosféry i o postižení smyslu a řádu Valchářova zjevu v pobeskydském kraji*“ (Knězek, 1998, s. 26). Jednotlivé příběhy (humoresky) sice tvoří cyklus, zároveň však románovou skladbu. Podle Šajtara (1993) dochází Četyna v tomto díle nejdále.

Četynova tetralogie Hukvaldské rebelie je postavena na tematice protipanského odboje, na myšlence, že lid je původcem historických změn, nositelem a tvůrcem dějin. Materiál čerpal Četyna studiem archivních pramenů, z dějů, které se odehrávaly na pomezí Valašska a Lašska v 17. a 18. století. Jedná se o historické romány *Valašský vojvoda* (1957), *Jednou za slunovratu* (1950), *Zbojníci* (1954) a *Živly* (1962). Podrobněji se tetralogii budeme věnovat v následující kapitole.

Jakýmsi, podle autora, dovětkem za hukvaldskými rebeliemi a zároveň protipólem *Besed na staré valše* je *Poselství zapomenutých* (1973), vyprávějící o selském hnutí chalupníků a bezzemků v letech 1811-1865.

V podobném duchu jako Hukvaldské rebelie byl nejspíše zamýšlen i románový cyklus *Sága rodu Košárků*, který však autor nedokončil. První díl měl nést název *Stříbrný obušek*, druhý *Koliby v soumraku* a třetí *Bačova fujara*. Závěrečnou částí tohoto cyklu měl být román *Fojt Košárek*. Nakonec vyšel pouze *Stříbrný obušek* (1972), zachycující počátky salašnického osídlení v okolí Radhoště v letech 1550 - 1674 a *Koliby v soumraku* (1959) o osudech trojanovských pasekářů a hamerníků. K této knize měl Četyna nejvíce pramenů, ale také zkušeností. Proti předchozím dílům je zde přehlednější kompozice, i postavy jsou vykresleny mnohem přesněji. Dle Jaroslava Pleskota (1960) se jedná o jedno z jeho nejzdařilejších děl.

Tento románový cyklus nebylo autorovi umožněno dokončit kvůli rakovině, která jej v posledních měsících jeho života značně poznamenala.

2. Hukvaldské rebelie

První verze Četynových románů se rodí v období druhé světové války, verze druhé až v padesátých letech. Celkově tetralogie vzniká v letech 1939 – 1959. Nejprve jsou vydány romány *Jednou za Slunovratu* (1. vyd. 1950, 2. vyd. 1953) a *Zbojníci* (1954). Román *Valašský vojvoda* až roku 1957, i když je v rámci tetralogie dílem prvním. To románu dává samostatnější postavení. Spojení s dalšími díly je volné. Nesouvisí ani tak s dějem a postavami, jako spíše s krajinou a celkovým ovzduším. Podobně je tomu i u poslední části tetralogie, u románu *Živly* (1962).

Právě s dobou vzniku románů mají určitou souvislost jejich hlavní motivy. Četyna začíná v období druhé světové války pracovat jako archivář ve Frenštátě pod Radhoštěm, což ho přivádí k historickému materiálu, tedy k novým podnětům pro jeho tvorbu. Do díla se mu daří dostat aktuálnost tehdejší doby, fašistickou krutost, kterou vkládá do některých svých postav. Týká se to zejména hukvaldského hejtmána Maxmiliána Harasovského. Také téma protipanského odboje, jenž souvisel s touhou lidí po svobodě, pramení z událostí nacistické okupace. Četyna se staví na stranu utlačovaných a vykořisťovaných. Není však motivován pouze probíhajícími událostmi, ale také potřebou rodné tradice. Jeho rod se pod Radhošť údajně přistěhoval právě někdy v období po třicetileté válce, která je důležitým mezníkem pro vývoj děje v Četynových historických románech. Autora tedy jistě lákalo poznat historii svých předků a svého rodného kraje.

Četynova tetralogie se opírá o historické reálie, dostupné v našich archivech, o důkladné studium doby a lidí. Vylíčení událostí, podoby kraje a historických souvislostí je podrobné a přesné. Pouze některé události přesouvá z důvodu dosažení sevřenější kompozice na jiný letopočet. Jedná se např. o smrt hukvaldského hejtmána Maxmiliána Harasovského. Ve *Zbojnících* jej Četyna nechává, inspirován lidovými zkazkami, zavraždit na honu poblíž Větrkovic. Ve skutečnosti však Harasovský umírá již při prvním napadení zbojníky na svém sídle v Trnávce. K historickým románům autor připojuje chronologický přehled nejdůležitějších dat, která se váží k beletristickému zpracování. Pro skutečnost, že byla historie pro autora stěžejním námětem, svědčí také přepracování románů na základě nově objevených historických pramenů. Rukama Bohumíra Četyny prošly stovky listin. Jaroslav Pleskot (1960, s. 31) v článku *Kořeny tvorby Bohumíra Četyny* o autorovi tvrdí: „*Chce-li spisovatel o něčem psát, musí věc především dobře znát. A tak často i s lupou luštil v archivech písmo na starých listinách, dělal si výpisky a není divu, že tam nechal oči, jak o*

tom sám říká.“ Četyna trpěl oční vadou, měl velmi silné dioptrie³. Fantasijní složka je v historických románech velmi omezena, dle Milana Rusinského (1966) však logicky promyšlena, působící dojmem skutečnosti. Reálnou podobu nejvíce opustil ve *Valašském vojvodovi*. V jeho dílech má také kromě historických faktů a autorovy fantazie silné zastoupení lidová tradice. Sám Četyna tvrdí: „*Krajina, lidové ústní podání a písemné archivní prameny, to byly prvky, z nichž se mi složila minulost Pobeskydí. Snažil jsem se vycházet ne z literárních předpokladů a teorií, ale z domácích poměrů, z lidové řeči a lidového citění*“ (Četyna, 1960, s. 66).

Literární inspiraci hledal dle Drahomíra Šajgara (1993) především u Aloise Jiráska. Vychází z jeho tradice realistické analýzy a typizace společenských procesů. Velkým vzorem v oblasti výrazových prostředků a způsobu vyjadřování mu byl také Vladislav Vančura. To můžeme vypožorovat především na květnatém, poetickém jazyku Hukvaldské tetralogie.

2. 1 Tematická a motivická rovina díla

Tématem všech románů této tetralogie je jednak zobrazení drsného života poddaných, žijících na hukvaldském panství, jednak, a to především, odboj proti vrchnosti, zejména kvůli neustálému zvyšování robotní povinnosti. V prvním románu se na odpor staví Valaši, jejichž původní práva, s nimiž je spjata určitá svoboda, začínají být porušována. Jedná se zejména o svobodné pasení ovcí a rubání dřeva. Problémem je také nařizování roboty⁴. V románu *Jednou za slunovratu* a *Zbojnicích* rebelie vystávají především kvůli neúnosným robotním povinnostem a porušování mandátu císaře Leopolda I⁵. Poslední román *Živly* řeší podobný problém. Poddaní si navíc stěžují na špatné zacházení ze strany fojtů a požadují zveřejnění robotního patentu, který však ještě nevyšel⁶. Co se týče tématu, je rozdíl mezi jednotlivými romány v podstatě pouze v období, v němž se odehrávají. Události v nich jsou chronologicky seřazeny. První díl se týká období po třicetileté válce, zhruba do roku 1654, druhý román pouze událostí roku 1695, v němž dochází ke sročení poddaných u Kopřivnice. Třetí díl na něj přímo navazuje událostmi, které se odehrávaly na přelomu 17. a 18. století. Poslední román

³ O problémech s očima se dovídáme již z Četynovy korespondence s rodiči z roku 1924: „*Včera v pátek jsem byl s p. ředitelem a jedním kvartánem v Brně na klinice kvůli těm očím*“ (Hlasy muzea ve Fr. pod Radhoštěm, 2014, s. 79).

⁴ Původně osvobozovala valašská práva lid od desátků, roboty, daní státní moci a vrchnost jim dovolovala svobodnou volbu valašského vojvody (Konečný, Mainuš, 1979).

⁵ 28. června 1680 vydal císař Leopold I. tzv. robotní patent, který upravoval nejdůležitější povinnosti nevolníků vůči vrchnostem. Jádrem bylo nařízení o robotách. Poddaní měli robotovat nanejvýš tři dny v týdnu. Patent však v podstatě situaci ještě zhoršil. Doplňujícími klauzulemi umožnil vrchnosti požadovat i celotýdenní robotu (Tichánek, 1995).

⁶ 28. června 1775 dochází ke sročení asi 300 osob pod Hukvaldy. 30. června 1775 vzniká nové sročení kvůli domnělému patentu (Četyna, 1962).

zakončuje tetralogii zmínkami o vzpourách, jež vypukly v tereziánské době, v druhé polovině 18. století.

Lidé zpočátku vrchnostenské pomoci věří. Brzy však zjišťují, že se musí spoléhat pouze sami na sebe, na vzájemnou pospolitost. Kruté zacházení s poddanými ze strany vrchnosti a jejich nesvoboda je v románech neustále zdůrazňována. „*Pouze na samé hranici Uher je možno ještě volněji dýchat, dole v nížinách sviští drábův bič, rok od roku rostou nevolnická břemena. Páni vynalézají nové činže a povinnosti, nová vězení a hladomorny*“ (Četyna, 1966, s. 232). Nejkrutěji je zacházeno s poddanými ve druhém a třetím díle za hejtmana Harasovského, který si v týrání poddaných libuje. „*Harasovský založil ruce na prsou, sleduje se zalíbením, jak zvláštními klíči zamykali pouta*“ (Četyna, 1974, s. 209). Ve *Valašském vojvodovi* ani v *Živlech* k tak nelidským tyraním nedochází. Ve všech dílech se autor často zmiňuje o Vsetínské rebelii, která byla velmi tvrdě potlačena⁷. Páni jí využívají jako výstrahy. Poddaní z hukvaldského panství do takových extrémů jako „vsačtí“ nezacházejí. S vrchností se dokonce snaží vyjednávat. K střetu dochází až v krajních případech. Ve *Valašském vojvodovi* při napadení frýdeckých Valachů, které se ti ze Zadních hor snaží chránit, v dalších dílech až v okamžiku neúnosného útlaku poddaných, či napadení ze strany vrchnosti. Událostem vždy předchází stížnosti a prosby utlačovaných, které však nejsou vyslyšeny. I z historických pramenů se dovídáme, že si tímto „mírným“ jednáním získali poddaní u vyšší vrchnosti úctu⁸.

Autor zdůrazňuje těžký život poddaných, bídu a neustálou dřinu. Životní útrapy jsou však, zejména v prvním díle, považovány za přirozenou součást jejich života. „*Ještě bylo málo neštěstí! Musila přijít májová zima! bědovali poddaní na hukvaldském panství, ačkoli si už nedovedli představit svůj život bez útrap*“ (Četyna, 1966, s. 27).

Ve všech románech se setkáme především s motivem lásky a smrti. Milostné motivy však slouží spíše k dokreslení historických událostí, které jsou pro autora stěžejní. Nesetkáme se však pouze s láskou mileneckou, ale také láskou mateřskou, či láskou k rodnému kraji a valašské přírodě. Mateřská láska je nejvíce zdůrazněna ve *Valašském vojvodovi*, v případě Barbory Krbcové. Trpí především pro svého syna Pavla, který odešel z domu neznámo kam. Krbec se s jeho odchodem smíruje, ba dokonce jej považuje za ulehčení. Barbora situaci řeší

⁷ Valaši se u Vsetína postavili na odpor císařskému vojsku o téměř 5000 vojácích. Valachů však bylo pouze 700, což rozhodlo o výsledku střetu. V boji padlo 36 Valachů, ostatní utekli do hor. Chycení byli popraveni. Hovoří se dokonce až o 200 Valaších. Porážka tohoto odboje je tak označována Bílou horou valašského hnutí (Janusová, Káňa, 1982).

⁸ Jiří Tichánek (1995) ve své práci uvádí, že zejména selské povstání roku 1695 vykazuje neobyčejnou, jinde málo vídanou organizovanost. Má ráz pasivní rezistence, kdy se poddaní vyhnují násilí, čímž si vynutí respekt i u státních úřadů, které s nimi museli navázat jednání.

přesunutím lásky na svou dceru Zuzánku. Po Pavlově návratu jej však matka opět ztrácí a prožívá novou bolest. Vinu za ztrátu syna dává manželovi. „*Tys ho zahubil! Ty! Tys mu nerozuměl!*“ (Četyna, 1966, s. 114). Ač vinu Krbec cítí, své pocity nedává najevo. Reaguje chladným způsobem: „*Dobře, že nám ho pánbůh vzal, nikdy jsme si s ním nerozuměli*“ (Četyna, 1966, s. 114). Podobně je tomu v *Živlech*, kde se rodiče po smrti několika svých dětí silně upínají na posledního syna Matěje Fojtíka, jednu z hlavních postav románu. „*Matka se v něm viděla, zbyl jenom on*“ (Četyna, 1962, s. 55).

Láska k rodnému kraji je cítit z vyjadřování postav a z neustálého popisu beskydské krajiny a přírody. Nejsilněji je však zastoupena láska milenecká. V jednotlivých dílech se vždy vyskytuje ústřední dvojice, která nás provází po celou dobu románu. V prvním díle se jedná o Zuzánku a Zariše, v díle druhém a třetím o Kristu a Ondřeje, v posledním díle o Matěje a Vefinu. Setkáme se i s jinými mileneckými dvojicemi, těm však není věnována taková pozornost. Můžeme uvést například Verunku a Gajdoše, Pavla a Haničku z prvního dílu, či Markétku a Martina, Mikše a Terézku, Štefku a Michala z druhého a třetího dílu. Vztahy jsou různě proplétány. I milenci, které autor spojuje, se občas zapletou s jinou postavou. Tomu odpovídá například postava Zariše. I přes silnou lásku k Zuzance se vídá např. s Verunkou Lužnou, laškuje také s panskou slečnou. Autor se tedy nevyhýbá popisu nevěry. „*Aniž to připouštěl, tajně se mrzel na Verunku i na Zuzku. Tolik zlostí! Zuzky jako by nebylo – a dcera Lužných denně ho vyhlížela, nadbíhala. Pro jedno kvítí...! Neměl by si namluvit – třetí?*“ (Četyna, 1966, s. 83). V případě Zariše však jde spíše o pouhý rozmar. „*Nebral pletky s Verunkou příliš vážně, jako by předvídal, že je první jarní voda odnese*“ (Četyna, 1966, s. 82). Nevěnuje se pouze vztahům mladé generace, ale také jejich rodičům. Matěj Krbec z prvního románu se, ač ženatý, zapomíná na zámku s hejtmanovou dcerou, slečnou Antonií. Po smrti své ženy Barbory si bere dávnou lásku, vdovu Žáčkovou. Ve druhém díle se dovídáme o manželstvích hejtmanů i citech zámeckého alchymisty Sideria. Poslední román zdůrazňuje pouze lásku ústřední dvojice. Nejsilněji je motiv lásky zastoupen v prvním díle. Na vztahu vojvodovy dcery Zuzánky Krbcové a pastýře, později také bači a vojvody Zariše, je rozvinut celý děj. Prochází různými peripetiemi. Z počátečního nevinného poblouznění se stává láska osudová a nerozdělitelná. Nejednou však kvůli otcovu zákazu dochází k odcizení dvojice. „*Příliš dlouho se neviděli. Připadal jí starší, unavený (...) Nebyl to švarný mládenec (...) Kdosi jiný stál nerozhodně u studánky*“ (Četyna, 1966, s. 241). Milencům však nakonec nebylo, jako většině Četynovým hrdinům, dopráno společného soužití. Nemohli být bez sebe, ale ani spolu. Zarišovi by vztah neodpustili místní Valaši ze Zadních hor. A i přes konečné svolení Zuzánčina otce by soužití nebylo šťastné. Krbec

požadoval Zarišovo podvolení se vrchnosti. Ten by se k tomu nikdy nesnížil. Jediným možným východiskem pro nešťastně zamilované byla tedy společná smrt.

O lásku svým způsobem nešťastnou, často zakázanou, jde ve většině případů. Milenci většinou pocházejí z jiných majetkových vrstev, či z nepřátelských rodin. Jedná se např. o již zmíněnou dvojici Zariše a Zuzánky, dále Verunky a chudého pastýře Gajdoše, Pavla Krbce a Haničky, rebelantovy dcery, či slečny Anastazie Etel a obyčejného chasníka Matěje Fojtíka. Setkáme se také s láskou neopětovanou (Zuzánka neopětuje lásku Václava Žáčka, ani dalších nápadníků; Julinka, Terézka a Markétka z druhého dílu odmítají náklonnost drábů; Štefka neopětuje city hukvaldského alchymisty, ani zámeckého polesného, apod.). Vztah nejednou končí smrtí jednoho, či obou milenců. Jejich smrt je většinou provázaná.

Pro Četynovu tvorbu je typická provázanost lásky se smrtí. Motiv smrti, je tak stejně jako motiv lásky, vplétán do všech románů. Mohli bychom jej rozdělit do několika skupin. Smrt se týká:

- nešťastných milenců
- obětí v boji
- lidí zlých a nepoctivých
- umučených
- starých a nemocných

Poslední jmenované skupině je v dílech věnováno nejméně pozornosti. Stářím umírá např. bača Urbiš z prvního románu. Autor vkládá do příběhu Urbišovy smrti jakési nadpřirozeno. „*Urbiš se najednou posadil, jako by vstal z mrtvých, poznal přítomné. Zarišku, měl jsem tě rád, bačuj zas ty... usmál se na honáka (...) Vtom se bačovo tělo zvrátilo, skelným leskem zasvítily oči.*“ Čtenář nedokáže určit, zda se situace opravdu odehrála, zda Urbiš prvně pouze ztrácí vědomí a až po posledních slovech umírá, zda autor nadpřirozenou scénu vkládá do textu záměrně, nebo je to pouhá fantazie Zarišova. Nemoc se týká např. Barbory Krbcové, která umírá na mor, či předčasně zemřelých dětí.

Nejčastěji se motiv smrti objevuje v souvislosti se zakázanými láskami a s bojem poddaných proti vrchnosti. Při vpádu švédských vojsk společně umírá Verunka s Gajdošem. Kvůli nešťastné lásce nakonec umírá i Pavel, který se nechá naverbovat na vojnu. Stejný osud stihne i hlavní hrdiny prvního dílu Zariše a Zuzánku. Také Markétka z druhého dílu umírá žalem při ztrátě svého muže Martina. Kristina, v úmyslu pomstít Ondřeje, plánuje vraždu hejtmana Harasovského. Ten se však zachrání a ona umírá. Při střetech znepřátelených stran, vrchnosti s poddanými, umírá např. Martin Pělucha, otec Kristiny Šimon, její milý Ondřej, či

skupina, která je vedena zbojníkem Mikulenkou. Zde je však hlavní příčinou spíše nejednotnost, závist a hamižnost, která zbojníky svede ze správné cesty. Mnoho obyvatel umírá také při střetu se švédskými vojáky, kteří drancují a vypalují vesnice.

Předčasnou smrt určil Četyna také nepoctivým a krutým lidem. Jedná se o příběh fořta z prvního dílu, který za svou necitelnost k poddaným platí právě smrtí. „*Fořt myslil na mrtvé robotníky, roznemohl se. Myslil i na to, že on sám vloni naporučil za ledové zimy dříví plavit. Kvůli němu tři zahynuli. Ještě víc ho strašilo, že muž s obvázanou nohou ukazoval na prázdné místo. Pro koho jiného – než pro něho! Půjdeš za nimi! A šel.*“ (Četyna, 1966, s. 197). Tento příběh je rovněž obestřen tajemnem. Čtenář si pokládá stejné otázky jako v případě Urbišovy smrti. Viděl fořt opravdu duchy zemřelých? Opravdu ho přivolali k sobě? Nebo šlo pouze o nečisté svědomí, kvůli němuž se fořt v lese zranil a následně umřel. Podobně končí také fojt Jan Žáček. Za svou hamižnost a nepoctivost je rovněž potrestán smrtí. Příběh o nalezeném pokladu přináší do knihy opět jisté magično. Více se o něm zmiňujeme v podkapitole lidových tradic. Autor těmito příběhy vyjadřuje svůj názor. Hájí lidi čestné a poddané. Do této skupiny můžeme zařadit rovněž smrt hejtmana Harasovského, zámeckého polesného, či drába Šuráně, kteří jsou ve třetím díle napadeni zbojníky.

Autor se zmiňuje také o vysoké úmrtnosti poddaných vlivem tyranie ze strany vrchnosti. Například Julinka z druhého dílu umírá vyčerpáním přímo v robotě, písař Kristián je umučen v brněnské tvrzi. Rebelanti Brož a Janečka umírají v hukvaldském vězení, kde žijí v nelidských podmínkách. Nespočet dalších umírá v zámeckých hladomornách, či vyčerpáním a hladem.

2. 2 Syžetová výstavba, kompozice a čas

První dva romány jsou rozděleny do pěti dílů, což odpovídá klasickému členění epického textu na expozici, kolizi, krizi, peripetii a katastrofu. U *Valašského vojvody* souvisí toto rozdělení s jeho prvotní podobou, podobou dramatu. Romány *Zbojníci* a *Živly* pak mají díly čtyři. Zajímavé je rozdělení především v posledním románu. Už samotný název nám jej prozrazuje. Autor rozčlenil text na čtyři díly, které jsou pojmenovány podle jednotlivých živlů. Jedná se vodu, zemi, oheň a povětrí. V každém z nich se motiv živlu objevuje. Nejsilněji hned v prvním díle Voda. Ten vypráví o rozvíjející se lásce zámecké slečny Anastazie Etel a lichnovského mladíka Matěje Fojtíka. Matěj miluje vodu a do nedaleké říčky Lubiny chodívá často chytat pstruhy. I Anastazie je s vodním živlem spjata. Její otec je zámeckým porybným. První setkání dvojice probíhá právě v malebném zákoutí řeky Lubiny.

Anastázie upadne do vody a Matěj ji zachraňuje. Slečnu naučí kladnému vztahu k vodě i plaveckému umění. Okolí říčky Lubiny milencům poskytuje azyl pro jejich pravidelná setkání. Osud této dvojice ale, jako většina již zmíněných lásek, končí nešťastně. Voda je dala dohromady, voda je také nakonec rozdělila. Autor se zmiňuje o vytrvalých deštích, které způsobily změnu poklidné, líbezný říčky Lubiny v nespoutaný a nebezpečný živel. Při Anastáziině útěku za Matějem ji živel strhne a vezme život. Ještě před touto katastrofou se autor zmiňuje o jistém Francovi, Anastáziině nápadníkovi, který ji žádá o ruku. Odpověď Etel však zní: „*Radši se utopím, než abych si vzala takového bláznivého šaška*“ (Četyna, 1962, s. 62). Byla tak Anastáziina smrt opravdu nešťastnou náhodou, nebo dívčíným záměrem? Odpověď je na fantazii každého čtenáře. Postava Anastázie je, ve vzpomínkách Matěje Fojtíka, až do konce románu zmiňována. I v dalších dílech je konkrétní živel zdůrazňován a spjat s dějem.

„...**země** je nejvyšším zákonem, pevnějším nad zákony dané vrchností“ (Četyna, 1962, s. 141). „*Krajina se podobala kovářské výhni. Plameny sytě šarlatové barvy se míchaly a zápasily se zlatově žlutými...*“ (Četyna, 1962, s. 151).

V románech je užito **paralelního** kompozičního postupu. Kolem hlavní dějové linie je vytvářeno několik dalších příběhů, týkajících se zejména hlavních postav. Čas v románech je **chronologický**. Autor se však často vrací k minulým událostem a vkládá do textu vzpomínkové pasáže. Současně se tak prolíná několik časových rovin, zejména v prvním díle. Autor začíná vyprávěním o Zarišovi a počátcích jeho služby, posléze se vrací na úplný počátek valašského osídlování beskydské krajiny. Popisuje původ Valachů a sepětí s místní přírodou. Poté opět navazuje na příběh z prvního dílu. Podobná situace se opakuje v souvislosti se vzpomínkou na syna vojvody Pavla, který se nechal naverbovat na vojnu. Do děje najednou vstupuje popis Pavlova dětství, dospívání a následný odchod. Ve čtvrtém díle se Četyna opět vrací k okamžiku příchodu valachů do Beskyd. „*Dorazili sem kdysi v májovém dni z východních oblastí. (...) To bude náš grun, ukázal obuškem vůdce pastevců na zelený kopec. Vypálíme stromy, pro všechny bude dost místa*“ (Četyna, 1966, s. 194). Autor tedy užívá i času **retrospektivního**. Setkáme se také s časem **cyklickým**. Život lidí se bezprostředně váže k přírodnímu cyklu. Máme na mysli například pravidelné úkony valachů, např. každoroční vyhánění ovcí na pastvu, sklizení úrody, práce na gruntě, oslava slunovratu atd. Většinu románu tvoří čas **objektivní**. Autor jím vyjadřuje svůj postoj k příběhu, snaží se život poddaných ukázat v reálném světle. Najdeme zde ale také čas **subjektivní**, který souvisí s prožitky jednotlivých postav. Můžeme uvést např. Zarišův stesk po domově: „*Stesk ho přepadl, nesrozumitelný a bolestný stesk spouštěl temnou pavučinu mezi něho a kozlovickou*

mládež“ (Četyna, 1966, s. 12), Zuzánčiny pocity spjaté s prožíváním své životní lásky „*Jaké by bylo mládí bez milování? (...) Nemám na to všechno právo? (...) Jistě jsem se zbláznila... Protože jsem sama! Že tu není on!*“ (Četyna, 1966, s. 257). V dílech se setkáme také s časem **limitním**. Děje jsou vždy ohrazeny přesným časovým úsekem, např. román *Jednou za slunovratu* se odehrává od 26. června do 31. července 1695.

Ke každému románu je přidán seznam důležitých letopočtů, které souvisí s románovým dějem, vysvětlivky zejména nářečních slov a poznámky autora.

2. 3 Prostředí a postavy

Děj románů se odehrává na hukvaldském panství. *Valašský vojvoda* především v okolí Kozlovic a Čeladné, romány *Jednou za slunovratu* a *Zbojníci* v okolí Kopřivnice, kde se na tzv. Hraničkách⁹ srotili muži z třiceti vesnic panství. Dějištěm posledního románu je převážně Lichnov, rodiště hlavního hrdiny Matěje Fojtíka.

Autor do děje neustále vkládá popis beskydské krajiny a přírody. Tyto lyrické pasáže stojí proti epickému literárnímu žánru, jímž román bezpochyby je. Krajina je Četynou líčena jednak líbezně, malebně, častěji však dramaticky, dynamicky, jako živel schopný života a neustálé činnosti „*Osamělé vrby a olše nad Očistkou ožívaly ve větru, i pastvíska, kameny i hora Ondřejník a pole u Lhotky jsou podivně živé, jako by se probudily ze sna. Zůstaň s námi! volají na pastýře...*“ (Četyna, 1966, s. 51). Tím krajina působí melancholicky, baladicky, někdy až hrozivě a snově, což vytváří dobrý základ pro autorem časté užití mýtu. Můžeme vysledovat souvislost vzhledu krajiny i změn počasí s právě probíhajícími událostmi či pocity postav. V pozitivních chvílích je krajina přívětivá, líbezná, naopak při dramatických událostech dochází k její okamžité proměně. Z takových popisů pak cítíme tíhu, negativní energii a sílu, nad níž nemají lidé žádné moci.

„*Vítr rozháněl po obloze lehounké obláčky, čeřil trávu a převracel listí, jež mělo jasně zelenou barvu, od Hůrek až k Ondřejníku roznášel svěží vůně. Nebe se podobalo modrému zvonu, jehož srdcem je slunce*“ (Četyna, 1966, s. 28).

X

„*Zpívali třaslavými hlasy. Drobně se rozpršelo. Příklop oblohy, šedivý a těžký, klesl ještě níže. Nechce je rozdrtit? Kde se vzala ta měňavá barva? Málem se dotýkala kamenné mohyly, svědka jejich útrap, který je měl všechny přečkat. Mlha zhoustla, městečko i Hůrky se v ní*

⁹ Tábor se nacházel v blízkosti hranice dvou panství, hukvaldského a novojičínsko-štramberského. Takto vysvětluje Jiří Tichánek (1995) místní název Hraničky.

propadly, stromy ztrácely koruny (...) dusili se náhlým ochlazením, povětrí se jim stávalo nedýchatelným“ (Četyna, 1966, s. 176).

Děšť ve výše uvedeném popisu symbolizuje slzy. Se spojením smutku a deště se v románech setkáme několikrát. Krajina a počasí reagují také na smrt postav. Tuto skutečnost uvádíme na příkladu smrti bači Urbiše z prvního dílu: *„Plačte ovečky, už jsem dobačoval... Pohnuly se zmodralé rty, pohnuly se mraky za vojvodovou hlavou, pohnuly se lesy v tesklivém zakvilení“* (Četyna, 1966, s. 133). Pozitivní vzhled krajiny je spjat zejména s milostnými pasážemi. *„Slunovratové nebe stříklo modrou něhu do Zuzánčiných zraků, zlaté laviny světla padaly s hor... rozkládající se před kolibou v duhovou tříšť“* (Četyna, 1966, s. 172).

V prvním díle autor zásadně odlišuje vzhled tzv. Zadních a Předních hor. Zadní hory jsou pro něj zlé a záhadné, také v nich žijí nebezpeční lidé, odbojníci a rebelanti. V oblasti Předních hor však spatřuje útěchu, krásu a naději. K Zadním horám patří především Kyčera, kterou hlavní hrdina Zariš miluje nejvíce, či Kněhyně, k Předním pak např. Ondřejník, Smrk a další.

„...dostihl Čeladné, veliké dědiny pod Smrkem. To byl práh nového kraje, tam začaly lidnatější osady, tam už nebyly Zadní hory. Všecko tu bylo jasnější, veselejší“ (Četyna, 1966, s. 8-9).

Z této ukázky jasně vyplývá rozdíl mezi oblastmi. Zariš vchází do Předních hor, což autor vnímá jako naději na lepší budoucnost, na změnu.

X

„Zadní hory! To je cizí svět. Nepatří vrchnosti. Patří slunci a vichrům, strašidlům a – Valachům“ (Četyna, 1966, s. 232).

„Zadní hory! (...) Blatná, Mečová, zapadlé a smutné polaně, kde vládnou vlci a rysy a medvědi, kde nikdo pěnkavy na humenec nechytá“ (Četyna, 1966, s. 96).

Kromě popisu krajiny se autor věnuje také vzhledu vesnic a panského prostředí. Nejvíce je to znát v prvním díle. V dalších románech narazíme na popis stavení pouze okrajově. Autor využívá popisu k odlišení jednotlivých lidových vrstev: *„Štít jeho velikého stavení má kozub ozdobně vyřezávaný, i vrata jsou ozdobena, už tím se liší od sousedních pasekářských chýší. Ty mají štíty zkosené do šikma, řezb na nich není“* (Četyna, 1966, s. 224). Věnuje se také popisu salaší, ze kterých podle autora číší starobylost, a jsou netknuté probíhajícími událostmi: *„Za kolibou byl košár, ohrada pro ovce. Vedle skrytý chlív pro případ nepohody. Měl jenom dvě stěny z chvojí a prken, střechu ze smrkové kůry. (...) Pod úbočím tekl potůček. Tam vymývali hrotice a geletky, putny a kotle...“* (Četyna, 1966, s. 30).

V románech se vyskytuje poměrně velké množství postav. Autor se příliš nevěnuje jejich detailnímu popisu. Ten nenajdeme na jednom místě, v ucelené části textu, ale postupně rozveden v celém románu. Až ke konci tak získáváme určitou představu o vzhledu a vlastnostech postav. Ty vytušíme především z jejich jednání. Celkem podrobně se však Četyna věnuje popisu oděvů, které jednotlivé postavy odlišují. To souvisí se zájmem autora o pravdivé poznání minulosti. Uvádíme popis rychtářského oděvu, oděvu poddaných i dcery valašského vojvody. Popis typického valašského kroje vkládáme o něco níže v části, věnující se valašskému obyvatelstvu.

„V tom se objevil rychtář, ve sváteční valašské košili, v červených koženkách a vysokých botách, v červeném bruncleku (podobně byli dnes oblečeni i obyčejní poddaní, jenomže muži měli na nohou krpce a kopyca a modré nohavice)…” (Četyna, 1974, s. 194).

„Široké nohavice, rezná košile a rozedraný brunclek nedovedou zakrýt sílu, která sálá z chasníka“ (Četyna, 1974, s. 9).

„...děvče se nesmí umazat v těch svátečních šatech! V bílé sukničce a modrém fěrtošku, v rezné košilce, v křehkých rukávcích“ (Četyna, 1966, s. 32).

V knihách vždy vystupují dvě znepřátelené strany. Strana **vrchnosti**, která čítá především hejtmana, purkrabího, důchodního, polesného atd. a strana **poddaných**¹⁰, což jsou např. sedláci, rolníci, či chalupníci. Zvláštní skupinu pak tvoří **rychtáři** neboli fojti. Patří mezi poddané, nad ostatními však mají moc. Jejich úkolem bylo vykonávat správu poddaných a dohlížet na plnění jejich povinností vůči vrchnosti. Pravomoc měli nad všemi poddanými ve vsi. Vybírali od nich naturální i peněžní dávky, byli spoluodpovědní za jejich roboty. Svolávali vesnické hromady, na nichž sdělovali vůli vrchnosti, účastnili se tzv. výročních soudů a sami soudili menší přestupky a ukládali pokuty. Vrchnosti fojtové nosívali ryby, víno, k vánocům např. husy, slepice, vejce a další. Většina fojtů na Hukvaldsku byla svobodných. Největší a nejbohatší fojtství se nacházelo ve Větkovicích. Výsady svobodných fojtů neměli pouze ve Lhotce, Myslíku a Kunčicích. Fojti, vystupující v Četynových knihách, jsou většinou, což se shoduje i s historickými informacemi, vykresleni jako postavy záporné, hamižné, toužící po moci a penězích, nemyslíci na blaho ostatních poddaných. Neúčastní se ani žádného z povstání. V prvním díle se dovídáme o fojtu Žáčkovi. Na jeho příběhu autor krásně vykreslil povahy většiny rychtářů. Žáček se dovídá od místní kořenářky o údajném

¹⁰ Jednotlivé vrstvy poddaného obyvatelstva na hukvaldském panství jmenuje Dohnal (1998). Jednalo se o sedláky neboli láníky, dále půlláníky a čtvrtláníky, o střední rolníky, drobné rolníky, zahrádníky a chalupníky. Poslední naprosto nemajetnou vrstvou byli podruzi (tzv. hofeři).

pokladu na blízké hoře. Společně se synem poklad opravdu nachází. Při jeho nalezení je přítomna také kořenářka, již Žáček část pokladu přislíbil. Jeho povaha mu však nedovolí ženě dát ani kousíček z nalezeného. Po nějaké době fojt spadne z koně a umírá. Kořenářka přičítá událost Žáčkově hamižnosti a vidí v ní trest za jeho provinění. „*Pantáto, pamatujte, že musíte rovný díl..., varovala ho Pajdula. I kdybyste měl poslední dukát na tři kusy sekyrou rozřít. (...) Zelinářka přišla pro svůj podíl. Odbyli ji. (...) peníze byly speklé, sešlé starobou. (...) Ukažte mi truhlu! Aspoň prázdnou truhlu mi nechte! Aspoň prázdnou... Až zdechneš, položíme tě do ní, posmíval se Jan Žáček...*“ (Četyna, 1966, s. 208). Ve druhém a třetím díle se Četyna zmiňuje o rychtáři Ambrožovi, který drží s pány a po opuštění vesnice všemi muži, v ní zůstává jako jediný. Poslední díl se krutostí fojtů věnuje obzvláště. I do poznámek na konci knihy vkládá Četyna zmínku o stížnostech obcí na špatné zacházení ze strany rychtářů, zejména Jiřího Strakoše, Jana Zlého, Františka Šiguta a Jiřího Kubalu. Autor uvádí příklad jedné ze suplik: „*Zato ho nechceme, že nám obecní užitky a peníze bere... a když jemu některý soused pravdu poví, toho na zabití bije, jakož pobil Ondřeje Václavíka, že jemu řekl, že si bude stěžovat... item pobil Jiříka Hlaváča šedesát let starého kyjem po hlavě...*“ (Četyna, 1962, s. 278). V knize je zmiňován především fojt Jan Zlý, jehož příjmení je skutečně příznačné. Nedodržuje patenty, po poddaných vymáhá nadměrné činže, které si nechává pro sebe a při jejich protestech zachází až k fyzickému násilí. Jedná se o případ s Janem Cahanem, který byl rychtářem nebezpečně poraněn. „*Máš peníze? (...) už jsem zaplatil, pantáto fojte. (...) Nevím, co jsem vám udělal, že jste se proti mně tak zatvrdil. Mám dvakrát platit? Bez viny? Bez povinnosti? Smělče, co se to opovažuješ? Brojit proti rychtáři? (...) Zlý čekal, až jeho kroky dozní na dlážděné síni (...) Váhal, ale hbitě vyšel za Cahanem. (...) Pak úder. V lebce ucítil strašnou bolest. Topůrko nebo železo? Cahan klesl na zem. Fojt ho s chvatem odsmyčil s chodníku před vrátka*“ (Četyna, 1962, s. 273-274). Na této temné straně stojí rovněž **hejtmani** a další zámečníci. Především se jedná o postavu hejtmana Harasovského z druhého a třetího dílu. Jeho postavě se věnujeme v následující části práce. Výjimkou je hejtman z posledního románu. Je jím Jan Martin Uhlář, úřadující nejspíše v letech 1759-1790. Pochází z poddaných vrstev. Jeho otec byl krčmářem. Má tedy pocit, že k pánům snad ani nepatří. Češtinu ovládá mnohem lépe než německý jazyk, kterému zcela nepřivykl „*Německy se naučil, ale ten říšský jazyk mu byl cizí, nesmířil se s ním. Milejší mu byla měkká řeč hukvaldských poddaných než tvrdá řeč hraběcích administrátorů*“ (Četyna, 1962, s. 186). Už v této skutečnosti spočívá podstatný rozdíl mezi ním a bývalými hejtmany. Ti naopak neuměli pořádně česky a nářečí poddaných přímo nesnášeli. Pro porovnání uvádíme příklad z prvního románu: „*Co se stalo? Mluv! Ale srozumitelně! Vyjel. Nářečí nenáviděl, neměl rád, když mu*

věty poddaných musili překládat...“ (Četyna, 1966, s. 287). Autor zdůrazňuje, že hejtman nezneužívá pravomocí, nedůvěřuje mocným, kteří jsou nad ním, biskupům, generálům a hodnostářům a hlavně určitým způsobem sympatizuje s poddanými. Od toho se také odvíjí přístup poddaných k vrchnosti. V předchozích dílech si stěžovali právě na hejtmany, či jiné zámecké. Nyní se stížnosti týkají fojtů.

Důležitými postavami jsou v Hukvaldských rebeliích též tzv. **valašští vojvodové**. Jednalo se o jakési představené valašské obce, volené samotnými valachy. Řídili valašské hospodářství na horách, dohlíželi na Valachy a hájili také jejich zájmy před vrchností. V podstatě plnili podobnou roli jako fojti. Navíc svolávali také tzv. valašské soudy a hromady, nejméně dvakrát do roka, na jaře při odvodu dobytka a na podzim při jeho příhonu. Při této příležitosti vojvoda sepisoval seznam, který sloužil pro vyměřování poplatků a dávek. Tím tvořili Valaši zvláštní skupinu, lišící se od původního zemědělského obyvatelstva. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v prvním díle tetralogie, ve *Valašském vojvodovi*. Zde vystupuje valašský vojvoda Matěj Krbec, otec již zmíněné Zuzánky. Jeho rodina se od ostatních liší způsobem života, bydlením, i oděvem. Ve vesnici mají výsadní postavení. „*Proti muzikantům, na čelném místě seděla rodina Krbcova. Vojvoda v zelené župici s červeným pásem, jeho manželka Barbora v naškrobených rukávcích, vedle syn Jiří a dcera Zuzánka*“ (Četyna, 1966, s. 23). Jedná se o postavu rozporuplnou, ani kladnou, ani zápornou. Poddaným neubližuje, s vrchností se nehádá. Je mírnější povahy. Svě city a mínění nedává příliš najevo. Pro Krbce je zásadní udržovat dobré vztahy s vrchností. Bojí se jich, čímž se od ostatních Valachů liší. Z dobrého vztahu mu jednak plynou určité výhody, má také strach z následků případného odboje. Určitým způsobem ho také zámecký život láká. Je to pro něj výzva. Postupem času se zámeckým zvyklostem začíná přizpůsobovat. Tím se začíná vzdalovat Valachům. I přes snahu o dohodu jej za svého vojvodu již nepovažují¹¹. Volí si nového vojvodu, původně pastýře Zariše, nyní vojvodu Mořice. Další díly se věnují původnímu, zemědělskému obyvatelstvu. Valašští vojvodové tak již nehrají důležitou roli. Podstatná zmínka se týká zrušení vojvodské tradice. Posledním vojvodou na Hukvaldském panství byl Šebestián Žáček, který úřadoval v letech 1751-1764.

Četyna se v prvním románu věnuje také vcelku podrobnému popisu kolektivu **Valachů**. Vypráví o jejich původu jakožto pastevců, kteří doputovali z východu pod Lysou horu a Radhošť. Se svými stády přecházeli z krajiny do krajiny bez ohledu na státní a zemské

¹¹ I od Rudolfa Žáčka (1980) se dovídáme, že se Matěj Krbec přikláněl spíše na stranu vrchnosti, a že byl v prosinci roku 1651 na tzv. valašské hromadě v Čeladné ostatními Valachy obviněn ze zrady společných zájmů.

hranice¹². Zdůrazňuje jejich značnou odlišnost od původního obyvatelstva, které z nich mělo zpočátku strach. „*Měli pastevce za podivíny a čaroděje, kterým je nejlíp se vyhnout*“ (Četyna, 1966, s. 194). I když dochází k pozdějšímu porozumění a splynutí obyvatel, odlišnost nikdy nevymizela. „*A přesto všechno se salašáci něčím lišili od sedláků v nížinách. Bylo to cosi neurčitého, skoro exotického*“ (Četyna, 1966, s. 195). Četyna zdůrazňuje valašské umění, jež využívala především vrchnost. Jednalo se např. o dojení ovcí, vaření žinčice, tlučení másla, hnětení syra, stříhání ovcí a dělení vlny, zhotovování píst'alek, či čapek apod. Vrchností byli Valaši považováni právě za výhodný zdroj valašských výrobků, ale také peněz. Autor nás seznamuje s typickým valašským krojem. „*Byl oděn do vlněného kroje, který se skládal z bílých nohavic, těsně přiléhavých, hnědé haleny, kožených krpců a šedých kopyc. Měl na sobě čistou košili a za opaskem, širokým na dvě dlaně, mu trčely pistole*“ (Četyna, 1966, s. 58). Především pak poukazuje na těsné sepětí Valachů s horami a místní přírodou. „*Vždyť jenom tito bystří lidé snědých lící, hbitých pohybů a zasněných očí dovedli splynout s tichem bučin a javořin, jenom oni dovedli tak vášnivě až k smrti milovat zapadlé ráztoky a zelené gruně, pod nimiž hučely a stříkaly potoky stříbrnou pěnou, jenom oni vydrželi vzdorovat nepřátelským žívlům*“ (Četyna, 1966, s. 57).

Co se týče **hlavních postav** jednotlivých románů, jedná se především o kolektiv poddaných. Autor jej zdůrazňuje, právě v pospolitosti vidí jejich sílu. Jenom společným tlakem na vrchnost si poddaní dokážou vydobýt alespoň částečné úlevy. V prvním díle se jedná především o sbor Valachů v čele se Zarišem, zpočátku nezkušeným, poslušným mladíkem, který tápe v názorech na svět, jenž se proměňuje ve spravedlivého a názorech pevného vojvodu Mořice. V posledním díle pak dominuje postava Matěje Fojtíka, který je společně s účastníky odboje uvězněn. Podaří se mu však uprchnout do Uher, kde se z něj stává forman. Jedná se o postavu historicky doložitelnou. Neví se, zda umřel, či nikdy nevyšel z vězení, ale majitelem gruntu již je po roce 1780 uveden jeho syn Josef Fojtík. Historičnost postav je dalším z podstatných rysů Četynových románů. Kromě Fojtíka z posledního dílu jde také o jiné rebelanty, Františka Brože, Jana Janečku, Martina Váňu či Teichmana¹³. Totéž platí o zbojnických postavách třetího dílu – Ondrášovi, Jurášovi, či Gajduškovi. Postavy vrchnostenských úředníků, hejtmanů, rychtářů, valašských vojvodů jsou rovněž skutečné. Další si autor přimyslel pro dokreslení děje. Jedná se např. o Martina Pěluchu z druhého dílu,

¹² Valaši přišli na naše území z oblasti Karpat, z území hornoslovenského, jihotešínského a polského. Jejich původ však sahá až do Rumunska. Na moravsko-slezské půdě se první Valaši octli již koncem 15. století (Končný, Mainuš, 1979).

¹³ 30. Června 1775 dochází ke sročení poddaných pod Hukvaldy. Na rozkaz generála Hohenzollerna je zatčen Matěj Fojtík, František Brož a Jan Janečka (Četyna, 1962, s. 291).

který je zastřelen hejtmanem Harasovským. Ovšem historka o zastřeleném poddaném je rovněž pravdivá.

Zvláštní skupinu postav tvoří ty, které dodávají příběhům na **baladičnosti** a tajemnosti. Jedná se zejména o stařenu Pajdulu z *Valašského vojvody*, místní kořenářku, či čarodějnici, za niž ji místní označují. Z postavy číší strach a lidé se jí vyhýbají. Je to však spíše jejich představa. „*Deset let jsem čekala na ženicha, a když jsme se vzali, zabili mi ho na vojně. A ze mne udělali čarodějnici...*“ (Četyna, 1966, s. 36). Ve vesnici má zvláštní postavení. Obyvatelé se sice jejímu hadačskému umění smějí, určitým způsobem mu však věří a mají z něj strach. Pajduliny věštby se dokonce naplňují. Ačkoli v románu stíhá mnoho postav smrt, Pajdula přežívá všechny útrapy války i chudobného života. Jistou obdobou Pajduli ve druhém a třetím román je zámecký alchymista, felčar Sideris, jehož postavě se věnujeme v další části práce. Ve čtvrtém díle se autor rovněž zmiňuje o dalším zámeckém felčarovi, není mu však věnována taková pozornost jako předchozím postavám.

2. 4 Jazykové prostředky

Styl a jazyk Četynových románů vychází z autorových zdrojů, tedy historických pramenů. Jde o jasný, písmácký sloh. Ten je obohacován o krajové výrazy, především o výrazy salašníků a dřevorubců. Dialekt však není do textu vkládán násilně, neslouží pouze k posílení autentičnosti. Je to řeč jeho předků i samotného autora. Nářečních rozdílů Četyna využívá také k rozlišení mezi jednotlivými lidovými vrstvami, ale také mezi vzdálenějšími oblastmi „...*splynul s chasou, byť ještě ledaco podržel ze svého domova pod Kyčerou, zvláště písničky a odlišné nářečí*“ (Četyna, s. 1966, s. 11). V poznámkách knihy *Jednou za slunovratu* se však autor zmiňuje o tom, že se rozmluvám v místním nářečí vyhnul, hlavně pro malou srozumitelnost. Zdůrazňuje také nesnadnou reprodukci tehdejších dialektů z vesnic od sebe vzdálených. Lašský a valašský živel zde byl od roku 1500 značně promíchán.

Jazyk Četyna neobohacuje pouze dialekty, ale především básnickými jazykovými prostředky. Jejich použitím dochází k zuměleštění jinak spíše historického textu. Využívá především přirovnání a personifikací. Přirovnání souvisí často s popisem postav „...*jeho černé oči se třpytily jako stříbrné gombíky*“ (Četyna, 1966, s. 134), personifikace s Četynovým chápáním přírody jako nespoutaného živlu „...*hustá mlha se ploužila po vrších (...) oheň pod kotlem vesele a starodávně zpíval*“ (Četyna, 1966, s. 198). Přírodu nechává autor promlouvat i k postavám. „*Zůstaň, zaševalil lesklými listy, jeden mu hodil na tvář, zůstaň! – jedle, i ta*

promluvila. Vzpomínáš? Byla jsem malinká, když jsi kolem mne hnál krávy k vodě! (Četyna, 1966, s. 236).

Nejvíce poetický je jazyk druhého a třetího dílu. Autor užívá rozmanitých jazykových prostředků, tropů i figur. Jedná se často o přirovnání a personifikaci. Jejich užitím se stává text umělečtější, což byl jistě také autorův záměr.

„Její myšlenky se řadily vedle sebe jako mušketýři...“ (Četyna, 1974, s. 38).

*„...otesávali trámce, jež **svítily** novostí, **zpívaly** o bezpečí domova“* (Četyna, 1954, s. 32).

Objevuje se i hromadění personifikací. Autor je používá za účelem „zdramatičtění“ a vygradování situace. Oživlá písmena a slova v ukázce působí naléhavě, až nebezpečně. Tato skutečnost souvisí s obsahem listiny. Poddaní v ní slibují, že se navrátí do svých domovů. Slibům vrchnosti o úlevách však stále s jistotou nevěří.

*„Slova **jdou, jdou, jdou... pochoduji**, mají tisíce nohou, tisíce tváří...“* (Četyna, 1974, s. 185).

*„...vidí Ondra přes tlusté zdi černé hady písmen, slyší, jak **syčí a škemrají**, vidí, jak se **plazí, hrbatí**...“* (Četyna, 1974, s. 185).

Užívání básnických prostředků souvisí jednoznačně se skutečností, že právě jako básník Četyna začínal. Jak jsme již uvedli, jeho básnická tvorba byla ovlivněna mnohými uměleckými směry a zejména v *Rybáři krásy* dle Šajtara (1993) dospěl až k užití symbolismu. Právě symbolů místo přímého pojmenování užívá Četyna v těchto románech hojně. První význam symbolu pouze naznačí, v zápětí jej však sám prozrazuje.

*„...od východu kráčí přes třicet vesnic **hladový otrhánec: Spravedlnost**“* (Četyna, 1974, s. 237).

*„...rozkvétá **jedovatý květ: Nenávisť**“* (Četyna, 1974, s. 92).

Z jazykových prostředků autor využívá také básnické přívlastky, zejména epiteton ornans (*spící kraj, krvavé růže, medový podvečer, roztřpytžené povětrí, muškátové ticho*), která textu dávají poetický nádech. Často se setkáme také s opakováním slov, jejichž užití podobně, jako hromadění synonym, způsobuje větší dramatickост textu.

*„**Tři dni** opadávaly vlny vzduté nad třiceti vesnicemi, **tři dni** odcházel hněv“* (Četyna, 1974, s. 193).

*„V této hodině vládne **tma, tma** i v nejjasnějším poledni...“* (Četyna, 1974, s. 250).

Často vedle sebe staví protikladné vyjádření, jehož účelem je zvýraznit kontrast mezi oběma póly, pozitivním a negativním. Jedná se většinou o kontrast mezi spokojeností pánů a útrapami poddaných.

*„**Líbezný** je úsměv zámeckých slečen, **tesklivý** je úsměv smrčin...“* (Četyna, 1974, s. 206).

„...kouzelný obraz **bosé nohy i panské střevíce, tlustý zátylek hejtmanův i vyhublé tváře poddaných**“ (Četyna, 1974, s. 98).

V románech nalezneme také poměrně velké množství přísloví a rčení. To souvisí s lidovou tradicí, na jejímž základě jsou Četynovy romány vystavěny.

„**Blíží košile než halena, Mikeš je mladý, komu by se chtělo umřít**“ (Četyna, 1974, s. 156).

„**Láska je nemoc a zdraví se nechce**“ (Četyna, 1974, s. 265).

Nejedná se pouze o české frazeologismy, ale také o přísloví latinská, používaná vrchností, např. „*Serum est cavendi tempus in medis malis.*“¹⁴ Tím autor opět rozlišuje vrstvu poddaných a vrchnosti. Poddaní používají klasická, česká přísloví a úsloví, páni vyslovují pouze latinská, čímž vyzdvihují svou vzdělanost. Latinských názvů užívá také magistr Siderisus. Označuje jimi své milované bylinky, např. *Gentiana punctata*, ve významu Hořec tečkovaný. V textu narazíme také na přechodníky (*mysle, namáhaje, přečkavše*), či řečnické otázky, jimiž autor naznačuje bezvýhodnost situace poddaných.

„**Přijde bouřka! Proč tu trčíme? Nebude všechno nadarmo?**“ „**K čemu je hospodářství, z něhož rostou jenom dluhy?**“ (Četyna, 1974, s. 14).

V protikladu s poetickým popisem stojí pasáže realistického až dekadentního charakteru. Autor se v nich nebojí situaci vylicit přímo. Užívá je za účelem dosažení pravdivého zobrazení skutečnosti a zdůraznění protikladu mezi krásnem a ošklivostí.

„**Potom se octl v kobce, kde mu chlad provrtával kosti a kde se zápach plísňě mísil s pachem zetlených těl**“ (Četyna, 1974, s. 49).

„**Pokyne a dva drábi přiskočili. Bijí a kopou ubožačku, až má obličej krvavý, leží na hlíně a neví o sobě. Pán se směje**“ (Četyna, 1974, s. 59).

„**Zaváhali nad zahnívajícím tělem; ošklivost se v nich zvedla... (...) za dva, za tři dni by se v parném počasí mrtvola napolo rozpadla**“ (Četyna, 1974, s. 84).

„...**strčil prst do krku jak mohl nejdále, zaříhal a pak s pomocí boží vyvrhl z urozených útrob vše, co onoho slavného dne požil**“ (Četyna, 1974, s. 187).

2. 5 Lidové tradice a prvky ÚLS

Celá tetralogie je protkána lidovými tradicemi a prvky ústní lidové slovesnosti. Tato skutečnost je pro autora velmi důležitá. Sám z beskydských obyčejů vyrostl a od dětství poslouchal příběhy staré desítky, možná stovky let.

¹⁴ V překladu: „*Příliš pozdě jest míti se na pozoru až vprostřed neštěstí.*“

V románech dominují valašské lidové písně, které autor do úst postav vkládá při všelijakých příležitostech. Neodmyslitelně jsou spjaty s místními zábavami a mají často valašské náměty.

„Pásla barany mezi horami!

Kdo ti, děvča, za to může,

že máš takového muže,

že není s námi!“ (Četyna, 1966, s. 23)

Autor hovoří o původu těchto písní. Některé jsou klasické salašnické, pocházející až z Uher, u jiných už původ poznatelný není. Místní si je přizpůsobili svému nářečí.

„Rubal bučka u potučka,

nedoťal ho!

Zamiloval sobě děvča,

nědostal ho!“ (Četyna, 1966, s. 23)

V románu se setkáme i se snad nejznámější valašskou písničkou Beskyde, Beskyde... Písně si zpívají i pastýři na loukách. Rozdělávají oheň, hrají na fujaru a při tom tancují tzv. odzemek.

„Po valašsky od země, kdo mi kozy zažene?

A já by byl vyskočil, ale sem sa potočil!

Čtyři kozy, pátý cap, kdo vyskočí, bude chlap!

A já by byl vyskočil, ale sem sa potočil!“ (Četyna, 1966, s. 45)

Veselení slouží k odreagování poddaných od těžké práce a doby. Písně se zpívají též při každoročních zimních „škubačkách“. Ty probíhají pokaždé v jiném stavení, kde se scházejí mladí i staří. Prioritou není pouze práce, jde především o společenskou událost. Sešli si vykládají příběhy, zpívají písně a hrají hry. Četyna se zmiňuje např. o hře na úl a včeličky, kopání studně či pasení ovcí.

Významnou valašskou událostí je též každoroční odvod ovcí na pastvu. Majitelé uvazují ovečkám pentličky, zvonky a odřikávají naučená přání:

„...aby se na horách dobře měli, ovce poctivě hlídali, salaš opatrovali, hodně mléka nadojili, doboha žinčice navařili, tisíce funtů brynzy nadělali, na jarky bedlivý pozor dali, ani jednu ovečku-dojičku, ba ani půldojku neztratili, oheň v kolibě pilně střežili, aby nikdy nevyhas...“ (Četyna, 1966, s. 29).

V této události vidíme určitou souvislost s *Babičkou* Boženy Němcové. Němcová v knize rovněž popisuje lidové tradice a také podobná scéna se zde odehrává. Na konci žní přináší Kristla věnec paní kněžně a u toho přání také odřikává. *„Kristla strachem se trásla,*

studem se zapýřila, se sklopeným okem a zajímavým hlasem odřikávala paní přání k hojnému a šťastnému sklizení, přejíc spolu bohatou žeň na budoucí rok a kladouc s poklonou velitelce věnec k nohám“ (Němcová, 2012, s. 197).

Ústní lidová slovesnost se zde projevuje výrazně, zejména ve *Valašském vojvodovi*. Autor vkládá do textu dva příběhy, které dodávají románu na baladičnosti, příběhy, ve kterých dochází k provinění a následnému trestu. Trestem za provinění je vždy smrt. Máme na mysli již zmíněný příběh zlého fořta, který svou nelidskostí vůči poddaným zaplatí životem, především však příběh fojta Žáčka, jenž otevírá čtvrtý díl *Valašského vojvody*. Fojt se nechává zlákat vidinou pokladu, jenž má být údajně ukryt na Králově hoře. Pajdula, místní kořenářka, mu sdělí, co má udělat pro to, aby poklad získal. Čtenář si zprvu myslí, že jde pouze o místní pověst, Četyna se však rozhodl učinit ji pravdivou. Fojt Žáček na hoře poklad opravdu nachází. A ač Pajdula slibuje část pokladu, slib nedodrží. Za nějaký čas však umírá po pádu z koně, za přítomnosti Pajduli, která mu připomíná jeho provinění. Její příchod ke zraněnému je velmi dramatický. Připomíná nám Erbenovu Polednici. „*Jaký to stín se plíží přes dvůr? A najednou – uprostřed jizby host nezvaný a nevitáný, ještě krok, již stojí v hlavách nemocného. Překrvené víčko se zdá ještě krvavější, noha se zvedla na nízkou stoličku. Zdravé oko hrozivě svítí. (...) pařáty dravce, ne lidské ruce, se vznášejí nad postelí“* (Četyna, 1966, s. 217). Dramatičnost je umocněna použitím přítomného času a symbolikou třech svící, pod kterými zraněný leží. Tři svíce jako tři buky, pod kterými fojt poklad na Králově hoře našel. „*Tři svíce hoří, tři plameny. Pod nimi popelavá tvář“* (Četyna, 1966, s. 217).

Kromě příběhů, písní a přání nalezneme v textu také různé říkačky, či zaklínadla. „*Zaklínám tě, čistá vodo, zaklínám tě, svatá vodo, aby přišel milý, syneček rozmilý –*“, (Četyna, 1966, s. 169)

Tradicemi a prvky ústní lidové slovesnosti je nejméně prosycen poslední román, o něco méně než první díl také díl druhý a třetí.

V románech *Jednou za slunovratu* a *Zbojnicích* můžeme nalézt několik lidových písní, zaklínadel, či pověstí a povídaček, především o Hukvaldech. Co však v knihách plní zásadní roli, jsou lidové pověry.

Týkají se např. snů, jejichž znamením lidé věří. Můžeme zmínit případ Kristiny, jíž se zdá o svatbě. To však dle lidí neznačí nic dobrého. „*Zdalo se mi o svatbě. Nevíte, co to značí? Svatba ve snu? To není dobré. Povídají, že to značí smrt“* (Četyna, 1974, s. 39). Autor tímto předvídá budoucí události, střetnutí poddaných s vrchností, ve kterém dochází ke ztrátě

mnoha životů. Ve vesnicích se dále traduje, že v místech, kde jednou hořelo, nemělo by se znovu stavět. Neštěstí prý se místu už nevyhne „*Je to místo neblahé, povídali si v okolí. Tam, kde jedenkrát hořelo, neštěstí se rádo vrací!*“ (Četyna, 1954, s. 30). Lidé věří také na existenci duchů, neboli mátoch, jak je místní označují „*Nepochopitelné věci se děly za noci pod hukvaldským hradem. Mátohy se procházely po hřbitově*“ (Četyna, 1954, s. 123). Nejčastěji se zjevují duchové zavražděných. V románu *Jednou za slunovratu* je existence duchů spojena především s postavou Markétky, která neustále vidá zavražděného mušketýra a Miku, jenž byl místo ní za vraždu pověšen. „*Mušketýr, mušketýr s jizvou přes obličej a čeledín Mika vešli do jizbice, dívají se na tebe. (...) Jak podivně se usmívají! Jaké mají opuchlé líce! Jak jsou průsvitní!*“ (Četyna, 1974, s. 247).

Mimo mátoch věří také na kletby. Jistá kletba se údajně týká rodiny již zmíněného hrbáče Pivka, dvanáctého dítěte Jandy Hrbáče z Kozlovic. „*...jeden z toho rodu musí být stížen nápadnou vadou jako kletbou, zatímco ostatní synové a dcery jsou rovní a urostlí*“ (Četyna, 1974, s. 55). Tato kletba odkazuje dle rodiny k hříchu kteréhosi z jejich předků.

Pověsti a povídky, především o Hukvaldech, souvisí s odvěkým strachem z vrchnosti, která na hradě sídlí „*Tam sídlí d'ábel, kabátec má krumplovaný, po boku ohnivou dýku. Jezdí na koni černém jak uhel a plášť má od krve, kopyta koně jsou okuta stříbrem i třmeny jsou stříbrné. Vyjíždí zpod věže, která má devět hran a nahoře zuby. Letí jako povichr přes dědiny. Nikoho se nebojí, zato jeho každý. Koho dá vsadit do temnice, tomu není pomoci. Kdosi po něm střelil. Netrefil ho, protože se ho každá střela mine!*“ (Četyna, 1974, s. 21). Poslední věta odkazuje k pocitu poddaných o nezranitelnosti pánů, zejména hejtmana Harasovského. Hukvaldy i panské dokonce obviňují se spolčeností s d'áblem. „*Nejsou vrchnosti spolčeny se zlými mocnostmi, nemodlí se za zničení nepřátel? Nemají zaklínání, proti kterým jsou poddaní bezradní? Nemají na Hukvaldech d'ábelský žaltář?*“ (Četyna, 1974, s. 50). Ve *Zbojnicích* autor existenci pověr také vysvětluje. Tvrdí, že jsou nesmyslné, ale že k postavě Harasovského i k hukvaldskému hradu patřily. Jednalo se přeci o čas pověr, klekání a ohniváků a strašidel... Pověrečná tradice však zůstává v mnoha ohledech aktuální i dnes. Podobně jako Štefka s Michalem, kteří odmítli bydlet v domě po Pěluchovcích, kde se stala vražda, by reagoval nejméně jeden z nás.

2. 6 Hukvaldské rebelie v zrcadle kritiky

Na historické romány Bohumíra Četyny reagovalo v době jejich vydání poměrně velké množství recenzentů. Kritikové se v mnohých tvrzeních rozcházejí. Jaroslav Pleskot (1960)

tvrdí, že část recenzentů považovala Četynovy romány za „lidové, snadné“, část zastávala opačný názor. Narazíme jak na hodnocení kladná, tak záporná.

Někteří z recenzentů se však Četyny zastávali. Na negativní ohlasy ihned reagovali. Můžeme uvést např. vyjádření S. Sohra, který v článku *Kde je kritická odpovědnost?* polemizoval s kritikou M. Jungmanna (1954). Jedná se o kritiku *Zbojníků*. Hlavní a opodstatněnou výtkou vůči Jungmannově kritice je autorova nepečlivost při četbě děl. „*Stručný obsah knihy v Jungmannově podání není rovněž věrný. Jde bez nadsázky o parafrázi obsahu skutečného. Četl vůbec knihu, kterou kritizuje?*“ (Sohr, 1954, s. 479). První rozpor v Jungmannových tvrzeních spočívá ve vyjádření o osudu Michala a Štefky. Dívka dle něj umírá skokem ze zámeckých hradeb a Michal mizí s obuškem v lesích. Tvrzení je sice částečně založeno na pravdě, Štefka opravdu padá z hradeb, je však zachráněna a nakonec s Michalem buduje šťastný domov. Sohr uvádí, že si recenzent dvojici popletl s Kristou a Ondřejem. Ondřeje pak dokonce ztotožnil se známým zbojníkem Ondrášem. Ten v knize sice vystupuje, ale s postavou Ondry nemá nic společného. Na tuto skutečnost upozornil ve své recenzi také Alois Sivek.¹⁵

Pro přehlednost rozdělíme recenze dle románů, kterým jsou věnovány.

2. 6. 1 *Valašský vojvoda*

Oldřich Rafaj (1958) považuje *Valašského vojvodu* za dílo nejcennější a ve srovnání s další autorovou tvorbou nejvýznamnější. Hovoří o něm jako o románové baladě, ve které Četyna vytvořil doposud nejživotněji svého opravdového člověka se všemi jeho pocity – úzkostmi i žaly, bídou i radostí. Postavy tohoto románu jsou tedy dle Rafaje vnitřně bohaté a pravdivě složité.

S touto myšlenkou souhlasíme. Postavy *Valašského vojvody* jsou opravdu dobře psychologicky propracovány, především postava Matěje Krbce, Zariše a Zuzánky. Zejména, pokud je srovnáme s postavami jiných mileneckých dvojic, či dalších hrdinů z následujících románů. V románu *Jednou za slunovratu* však proti prvnímu románu zase autor výborně propracoval postavy vrchnostenské, zejména postavu Maxmiliána Harasovského a hejtmána Přerovského.

Rafaj si všímá také autorova stylu. „*Tato baladisující próza se rozvíjí ne v ostře řezaných liniích, ale v pastelových rozplývavých barvách...*“ (Rafaj, 1958, s. 4). Domnívá se, že fantasijská a mytologická složka způsobila ztěžknutí románu. Důvodem je také zatížení

¹⁵ Srov. Literární noviny, č. 31/1954, s. 6

slova abstraktně složitými obrazy, které děj dle jeho názoru zdržují. Navrhuje, aby Četyna svůj styl jaksi „odpoetičil“, nikoli však zbavil lyriky.

Je pravda, že romány Bohumíra Četyny jsou psány silně poetickým jazykem, což jsme zdůraznili již v kapitole analýzy jazykových prostředků. Domníváme se však, že zrovna ve *Valašském vojvodovi* nedosahuje autorův jazyk takové básnivosti jako v dalších dílech. Ty jsou dle našeho mínění založeny na mnohem básničtějších obrazech. Neřekly bychom, že tento styl způsobuje přímo „ztěžknutí“ románu, ale autorova snaha o vytvoření uměleckého textu je někdy opravdu patrná. Určité obraty, způsoby popisu krajiny a proměn počasí má autor tendenci opakovat.

Na mechanické opakování některých poetických obrazů (mraky, mlhavá klišé) upozorňuje také Pavel Pešta. Zmiňuje se o romantickém vyznění díla. „*V Četynových dílech je mnoho romantického – ať je to romantika zbojnických ohňů a tajných schůzek, nebo celkový pohled na staré valašské právo aj.*“ (Pešta, 1967, s. 37). Tento romantický vztah k beskydským horám považuje Pešta za základní kámen Četynovy tvorby. O románu tvrdí, že je kompozičně nejvyváženější, že zde nepociťuje takový „rozpad“ knihy na několik nespojených složek (popisy přírody, historické události, osudy postav) jako v dalších autorových románech.

Bedřich Slavík se v kritice *Valašského vojvody* zabývá především otázkou zpracování postav tak, aby vystihly celou minulou dobu v jejich kladech i záporech. Zdůrazňuje především skutečnost, že byl román původně dramatickým pásmem. „*Potvrzuje to jenom tu naši zkušenost, že Četynovo ožívování minulosti je bezprostřední nutností autorovou, že všechno prožívá dramaticky, živelně a teprve potom dochází k postupnému ukáznění a tvarovému zvládnutí*“ (Slavík, 1958, s. 132). Při četbě románu se mu však zdá, že vzniká autorovi často nepoměr. Četyna by se dle něj měl více zaměřit na vytvoření člověka, na jeho povahu, vzdor, hrdost a čest. Nakonec uvádí, že patří Četynovi zásluha a že valašské rebelie mají co říci i v dnešní době.

V kritice Bedřicha Slavíka nesouhlasíme s názorem, že by měl Četyna více dbát na vytváření vlastností vzdoru, hrdosti a cti. Ty jsou cítit ze všech postav tetralogie. Knihy jsou nasyceny vzdorem a hrdostí, potřebou hájit svá práva a bojovat za ně. Nedostatečná psychologická propracovanost postav je typická spíše pro další díly tetralogie.

2. 6. 2 Jednou za slunovratu

Román *Jednou za slunovratu* je hodnocen poměrně kladně. Sám Četyna si ho cenil z celé tetralogie nejvíce. Podle jeho slov je to prý z důvodu, že hrdinou není jednotlivec, ale celá skupina lidí. Pleskot se však domnívá, že čtenáře zaujmou spíše *Zbojníci*. Tvrdí, že v nich vystupuje větší množství jednajících postav, že je zde pestřejší děj, což od čtenáře vyžaduje zvýšenou pozornost. „...román jej strhává do svého děje, nutí k přemýšlení a vyvolává emocionální zážitky“ (Pleskot, 1960, s. 32). Na nás však více emocionálně zapůsobil právě román *Jednou za slunovratu*. Krutost vůči poddaným je v tomto období nejsilnější a je také nejdůkladněji popsána. Vystupuje zde několik postav, s jejichž tragickým osudem soucítíme. Jedná se např. o Markétku, utýranou Julinku, trýzněné vězně apod. Hodnocení emocionálního působení však bude samozřejmě u každého čtenáře odlišné.

Marie Fišerová opět upozorňuje na autorův přílišný poetismus. Tvrdí sice, že baladická forma, hudebně laděná řeč, neotřelá a plná obraznosti zaujme již od počátku a překvapí svou osobitostí, představuje však také určité nebezpečí. „*Ve snaze po novosti výrazu, po osobitém tvaru upadá Četyna někdy do křečovitosti, obrazné přetíženosti a tím i do nejasností, strhává pozornost čtenáře na formu a na jazyk místo na obsah...*“ (Fišerová, 1954, s. 82).

Vladimír Stupka (1950) způsob Četynova ztvárnění událostí valašského lidu velmi oceňuje. Jeho tvorbu dokonce vyzdvihuje nad pracemi J. F. Karase, či Čenka Kramoliše, kteří se této tematice také věnovali. Autor recenze hovoří převážně o způsobu ztvárnění postav. Hovoří o autorově značné pohotovosti, kdy i přes absenci hlavního hrdiny, nějakého vůdce, při povstání roku 1695, dokázal vytvořit životné a přesvědčivé postavy. Použité jazykové prostředky pak považuje za svěží, sporé a účinné. Tímto tvrzením zpochybňuje názory předchozích recenzentů. Román *Jednou za slunovratu* považuje za kladný přínos, nejen krajový, ale také obecně lidský.

Vojtěch Martínek vidí pozitivum díla už ve výběru námětu. Ten byl totiž do té doby literárně téměř nevyužitý. Četyna dle něj velmi dobře vystihl třídní síly (dráby, panské zaměstnance, fojty a lidi z měst), které podlamovaly boj vesnického lidu. Za základní rys románu považuje „roztříštěnou“ kompozici, velký počet drobných obrázků, které mají barvitost, životnost a pohyb, nikoli pevně skloubený příběh. S myšlenkou, že si Četyna tohoto románu váží především kvůli vytvoření kolektivu, ne hlavního hrdiny, Martínek v podstatě souhlasí. „...svědčí o dobrém taktu spisovatelově, že si takovou vůdcovskou postavu poddanskou prostě nepřibánil, když se ve skutečných dějinách nevynořila“ (Martínek, 1950,

s. 389). Tím vyzdvihuje Četynovo dílo nad průměrné historické povídkářství. Stejně jako Vladimír Stupka považuje i on Četynův sloh za svěží, životný a neotřelý.

2. 6. 3 Zbojníci

Bedřich Slavík hodnotí kromě *Valašského vojvody* také třetí díl tetralogie, *Zbojníky*. Pozitivum v Četynově tvorbě nachází zejména v rytmu, jemuž spisovatel podřizuje všechny složky díla. Rytmus považuje za osobitý znak Četynova umění. „*V nejlepších místech románu, v oddílu Pravda u zbojníka, který se opírá velmi citlivě o zbojnické beskydské tradice, dosahuje zmíněný rytmus dramatického účinku...*“ (Slavík, 1958, s. 132). Stejně jako Stupka srovnává Slavík Četynovo dílo s dílem Karase, Kramoliše a také Fr. Slámy a odlišuje ho zejména novými možnostmi, které Četyna pro tvorbu historického románu našel. Podobně jako předchozí recenzenti se vyjadřuje k poetickému jazyku autora. Nebezpečí podle něj spočívá především v tom, že obraznost doslova přeroste děj. Tím se také postavy stanou méně životné a věrohodné.

Musíme souhlasit se Slavíkovou zmínkou o dosahování dramatickosti v Četynově díle. To souvisí zejména s dějem románu *Jednou za slunovratu*, kde s napětím očekáváme, jak dopadne rebelie poddaných, i konkrétní osudy některých postav.

Sivek srovnává *Zbojníky* s jeho předcházejícím dílem. Ten také považuje za vskutku první větší práci Bohumíra Četyny. Hlavní klad ve zpracování *Zbojníků* vidí Sivek především v tom, že se autor nenechal strhnout problematikou nejznámějších zbojnických postav, Ondráše a Juráše. „*Ti se sice mihnou románem, avšak nezasáhnou podstatně jeho hlavní ideu. Těžiště práce zůstává nadále jinde: v realitě života.*“ (Sivek, 1954, s. 124). Co však spisovateli autor kritiky vyčítá je přílišná závislost na historickém materiálu, která dle něj omezila autorův vlastní tvořivý pochod.

Souhlasíme s názorem, že jsou některé události, založené na historických událostech, vloženy do děje poměrně násilně a nejsou, co se týče hlavní myšlenky díla, podstatné, např. kapitola o synovi Harasovského Antošovi. Ale představou autora bylo vytvoření historického románu, který by co nejpřesněji vystihl realitu minulých věků. Je tedy logické, že se historických reálií držel. Uzdu své fantazii pak popustil ve vytváření osudů smyšlených postav a v popisu beskydské krajiny.

O tom, že má každý recenzent na uměleckou tvorbu svůj názor, svědčí kritika Drahomíra Šajtara, který proti Sivkovi vidí v historičnosti faktů, na kterých je román založen, pozitivum. „*A že je Četyna i dobrý umělec, o tom svědčí pravděpodobnost a věrohodnost,*

s nímiž své historické romány komponuje.“ (Šajtar, 1954). Vyzdvihuje především ženské postavy, které dle něj čtenáře nejvíce zaujmou. S tímto názorem se s autorem ztotožňujeme. Sympatizujeme především s postavou Kristiny, která chce pomstít smrt svého milého, nakonec však sama umírá. Šajtar celkově, co se týče vytváření charakterů, hodnotí *Zbojníky* jako pokrokové. *Slunovrat* však hodnotí kompozičně jako koncentrovanější. Děj zde totiž trvá několik týdnů, zatímco ve *Zbojnicích* několik let. Látku se proto Četynovi nepovedlo tak dobře zpracovat. Upozorňuje také na problém s častým užíváním folkloru.

2. 6. 4 Živly

Nejhůře je ze všech knih tetralogie hodnocen poslední román s názvem *Živly*. Pavel Pešta (1967) dokonce tvrdí, že se blíží konvenční literatuře, pracující s pokleslými prostředky a ztrácející vnitřní soudržnost i sílu. Je pravda, že závěrečný román tetralogie je proti jeho předchůdcům nejméně čtivý a děj je poněkud zdouhavý, proti ostatním na něm však zaujme především kompoziční rozdělení kapitol podle živlů.

I Arno Linke tvrdí, že se tento záměr autorovi povedl, dodává to dle jeho názoru knize na výraznějším tvaru. Četyna však příliš těká od epizody k epizodě, tak jak události postupně nastudovával v archivech. „*Tak nám autor bezděčně odkryl a potvrdil, jak jeho spisovatelská práce je těsně závislá na historické látce...*“ (Linke, 1962, s. 383). Nakonec uvádí, že Četynův námět je v podstatě zbytečný, že již není potřeba zdůrazňovat utrpení a boj utlačovaných poddaných, ani není nutné přesvědčovat o tom, že právo bylo na jejich straně. Míní, že i historický román musí přinášet nějakou novou pravdu.

S tímto výrokem zásadně nesouhlasíme. Co nového by Četyna měl v této oblasti společnosti přinést? Z historických pramenů vycházel úmyslně, což také v románech zdůrazňuje. Nechtěl však vytvořit vědeckou práci, která by nějakým výzkumem přinesla nové poznatky. Jeho cílem bylo lidem přiblížit, v podobě čtivé beletrie, hořkost a složitost tehdejšího života, odhodlanost a hrdost valašských obyvatel, což se mu dle našeho názoru povedlo.

H. Hrzalová (1962) oceňuje Četynův počin, že jako první literárně zpracovává neznámý celek naší historie, dodává, že po umělecké stránce poměrně zdařile. Slabiny však spatřuje ve vykreslení historické pravdivosti a dobového pozadí. Postrádá také určitou živost postav a přirozený soulad mezi jednotlivými událostmi v ději.

Z. Vavřík (1962) se ve své recenzi zaměřuje na podobné oblasti. Opět se zmiňuje o autorově přebíhání od jedné historické události k druhé, o závislosti na „kronikářské“ metodě

psaní, která mu brání zaměřit se pouze na to podstatné. Vyzdvihuje však jeho neobyčejný smysl pro krásu beskydského kraje a schopnost literárně ji ztvárnit.

Všichni recenzenti hodnotili především autorův jazyk a způsob vykreslení postav. Četynův styl psaní považuje většina z nich za příliš poetický, i když určitým způsobem zajímavý a osobitý. Navrhují však, aby se spisovatel zbavil přebytkového básnění, čímž by texty odlehčil. Někteří z kritiků naopak hodnotí použité jazykové prostředky kladně, jako svěží, účinné a životné. Postavy Bohumíra Četny působí na kritiky poněkud „ploše“. Postrádají u nich větší psychologické propracování. Pozitivně je ale hodnoceno ztvárnění postav z *Valašského vojvody*. V dalších románech jsou pak vyzdvihovány postavy vrchnostenské, především hejtmani, dále postavy ženské, jejichž charakteristika je zpracována velmi dobře. Je na místě uvést poznámku Bohumíra Četny, ve které se zmiňuje, že jeho postavy mohou na první pohled působit schematicky (zlí feudálové, hodní poddaní), ale že vychází ze skutečnosti a jinak by je tedy ani vykreslit nemohl.

Na Četynových historických románech je vyzdvihována volba námětu, který nebyl literárně doposud využit a také, nejenom krajský, přínos. I přes kladné hodnocení výběru námětu je však autorovi vyčítána přílišná závislost na historickém materiálu a roztržitá kompozice, která způsobuje nesoulad jednotlivých částí knih.

Nejlépe je z celé tetralogie hodnocen *Valašský vojvoda*. Je tomu tak nejspíše proto, že vyšel po dalších dvou dílech tetralogie. Autor tedy již měl s beletristickým zpracováním historické látky zkušenosti a stavbě díla věnoval značnou pozornost. Romány *Jednou za slunovratu a Zbojníci* jsou na tom s hodnocením podobně. Nejméně zdařilý se pak zdá čtvrtý díl.

Na jedné straně je tedy autorovi vytýkána přílišná poetičnost, na straně druhé závislost na historickém zpracování, které údajně brání rozvoji jeho fantazie. Tvrzení jednotlivých kritiků jsou odlišná a vypovídají o zcela osobitém přístupu k dílu a názoru každého čtenáře.

3. Analýza románů Jednou za Slunovratu a Zbojníci

Román *Jednou za slunovratu* vypráví o skutečných událostech, jež se odehrály roku 1695, a to od 26. června do 31. července. V této době dochází k povstání třiceti vesnic na Hukvaldsku z důvodu porušení mandátu císaře Leopolda I, jímž měl být upravován vztah mezi vrchností a poddanými. Román *Zbojníci* je pak jeho přímým pokračováním, které zachycuje události po ukončení rebelie na Hukvaldsku, od roku 1697 do roku 1723. Náměty z obou románů chtěl autor původně spojit v jeden celek. Pro značný obsah látky však děj nakonec rozdělil do dvou dílů. Milan Rusinský (1966) tvrdí, že právě díky těmto románům proniká Četyna na veřejnost a dostává se do přední řady současných českých prozaiků, kteří zpracovávají historické látky.

Jednou za slunovratu

V úvodu románu nás autor seznamuje s jednou z hlavních postav. Kristina, jejíž jméno se dovídáme až v páté kapitole, potkává na cestě za svým otcem mládence Ondřeje. Již nyní vytušíme, že bude tato dvojice jakousi obdobou Zariše a Zuzánky z prvního románu. Čtenář zatím netuší na jaké místo, a proč se dívka za otcem vydává. Později však autor prozrazuje, že kvůli útisku poddaných ze strany vrchnosti odešli muži z třiceti vesnic z okolí Hukvaldska do tábořiště na Hraničkách. Mezi rebelanty je i dívčin otec. Ondřej Kristinu k otci do tábořiště dovádí.

Mezitím se rozvíjí příběh Markétky, která, jako jiné ženy, zůstala po odchodu svého muže v hospodářství sama. Autor líčí dramatickou scénu, kdy je Markéta nucena v sebeobraně zabít zámeckého mušketýra. Události tohoto románu jsou líčeny více dramaticky a s větší surovostí, někdy až dekadentně. „...*když sebou zmítal a unikající krev mu brala dech a roztékajíc se po ušlapaném humně, splynula se smetím a špínou...*“ (Četyna, 1974, s. 18-19). Autor přebíhá od jednoho příběhu k druhému, což stupňuje napětí a dramatickost příběhu. Od zahlazování vražedných stop se dostáváme k rozvíjející se lásce Ondřeje a Kristiny. Kontrastnost příběhů ještě více prohlubuje popisovanou krásu lásky a hrůzu mušketýrový vraždy. Příběhy jsou často nedokončené, což podněcuje čtenářovu zvědavost. Najdeme zde některé prvky, jež spojují román s ostatními díly. Jistý Marek vypráví o napadení Příbora Švédy, tedy o událostech *Valašského vojvody*. Na první díl navazuje román také odporem k Hukvaldům.

Do děje vstupuje krajský hejtman František Josef Přerovský, který se snaží vyjednávat s rebelanty o ukončení vzpoury. Povstalci požadují snížení robotní povinnosti na 3 dny v

týdnu. Strany se však prozatím nedohodnou. Nevolníci sepisují v pořadí již pátou žádost určenou biskupovi Karlu Lichtenštejnovi. Mezitím autor do děje vkládá další příběhy, jejichž námětem je týrání poddaných. Dočteme se o písaři Pavlu Kristiánovi, jenž je umučen v brněnské tvrzi, o děvečce Julince, která musí těžce robotovat, hlavně proto, že není po vůli drábům, či o malém, hrbatém Pivkovi, jenž je ostatním pro smích. Všechny postavy spojuje nějaké osobní neštěstí. Julinka nakonec v robotě umírá, Pivko, který ji chrání, ztrácí rozum a smrt jej zanedlouho dostihne také. První díl nese název *Útěk do tmy*. Útěk nejspíše odkazuje k odchodu mužů do ležení, či k odchodu Kristiny za otcem a tma je symbolem něčeho temného, tajemného, symbolem úkrytu.

V druhém díle se autor vrací k hejtmanu Přerovskému. Ten se snaží hledat příčiny vzniklých rebelií. Uvědomuje si krutost a neoblíbenost hukvaldského hejtmana Harasovského a přemýšlí o celém zřízení. Hejtman přijíždí do Štramberka, kde dává sepisovat listinu pro biskupa, stejně jako rebelanti na Hraničkách. Biskup však neodpovídá dle hejtmanových představ. Hani poddané a jejich stížnost neuznává. Hejtman s biskupem nesouhlasí, spíše však kvůli strachu o svůj život a snaze získat si pověst spravedlivého, než ze zájmu o poddané. „*Prý pro povstání nemají poddaní nejmenší příčiny! Ani moucha nelítá bez příčiny! Ani stromy nerostou bez příčiny! Příčiny jsou, jenomže je nahoře nechtějí vidět!*“ (Četyna, 1974, s. 72). Do děje Četyna jako vždy vkládá přesná historická fakta. Jmenuje konkrétní lidi i místa. Hovoří o Karlu mladším ze Žerotína, císaři Leopoldovi, probíhajícím moru, vpádech Turků a dalších událostech. „*Celé poslední století připadalo lidem prokleté. (...) třicetiletá vojna se Švédy a Sasíky, černé nemoci, vypálené osady a města, opuštěné statky, Tataři a Kuruci, pronásledování pro víru a nejistá budoucnost, kdy jsi nevěděl, co přinese zítřek!*“ (Četyna, 1974, s. 69).

Opět se vrací k příběhu Markétky a mrtvého mušketýra. Na Hraničkách mezitím dochází k rozkolu mezi rebelanty. Někteří z nich se chtějí spojit s hejtmanem Přerovským. Autor zdůrazňuje důležitost pospolitosti v případě vzbouření. „*Zastavte se! Zůstaňte na Hraničkách! Jste sami proti sobě! Páni drží pohromadě, chystají proti nám vojsko a my se pereme o kozí chlup!*“ (Četyna, 1974, s. 88). Na obou stranách tedy panuje nejistota. Jak na straně vrchnosti, tak na straně poddaných. Žádní nechtějí slevit ze svých požadavků, k vážnému kroku se však zatím neodhodlávají. Krajský hejtman píše o povstání dokonce samotnému císaři. Nabádá ho k prozatímnímu ulehčení roboty a vyšetření stížností poddaných. „*Ostře na ně uhoditi, zdá se nyní nebezpečné, poněvadž není v zemi tolik císařského vojska, aby je potlačilo v tom hornatém okrese, kdyby se uchopili zbraní*“ (Četyna, 1974, s. 89). Kromě hejtmanů Přerovského a Harasovského se snaží situaci vyřešit také

biskupský hejtman Kyselovský. Neustále nové návrhy obou stran, jejich odmítání a nekonečné razení však končí opět bez výsledku. Kyselovský, na rozdíl od Harasovského, nechce přistoupit k útoku. Hejtman Harasovský však nedbá na panská nařízení a věc řeší podle sebe. Mezi poddané se dostává zpráva, že Harasovský s ozbrojenci opustil Hukvaldy. Vyburcovaný dav se je pokouší napadnout. Jejich útekem zpět na Hraničky však druhý díl Dvě hory proti sobě končí. Dvě hory proti sobě nejspíše symbolizují stranu rebelantů a stranu vrchnosti na Hukvaldech.

Třetí díl s názvem Purpurové mračno se v úvodu opět vrací k příběhu zabitého mušketýra. Muži na Hraničkách se dovídají, že dalo panstvo mušketýra hledat. Ondřej s Martinem, mužem Markéty, jenž už cosi tuší, začínají být nervózní. Jsou zde vylíčeny pocity Markétky, beznaděj, výčitky, strach z prozrazení, úzkost a stesk. Obraz mrtvého se jí neustále zjevuje. „...*není nic než mušketýr a srp, tančí na jejích smyslech, zkomolil její sen i probuzení, zkomolený čas a mrtví se objímají...*“ (Četyna, 1974, s. 162). Mušketýr je postavou tzv. postmortální (Všetička, 1997), jelikož svou posmrtnou existencí ovlivňuje osud mnoha postav. V díle je několikrát použit motiv purpurové barvy, která se vyskytuje v jejím názvu. „*Na purpurovém obláčku pluje Markétka, měsíční noc a mušketýr*“ (Četyna, 1974, s. 122). „*Purpurová světla padají na stříšky ze smrkové kůry...*“ (Četyna, 1974, s. 158).

Purpurová barva symbolizuje snovou atmosféru, klid a tajemno. Je spjata také s postavou zámeckého alchymisty, magistra Sideria, který vnáší do románu magický prvek. „*Sledoval účastně tekutinu varem již dokonale v kelímku promíchanou, nabývající barvy purpurové...*“ (Četyna, 1974, s. 131). Siderius pomáhá pánům i poddaným. V románu má zvláštní postavení. Vracíme se zpět k hejtmanu Přerovskému, kterému se nelíbí přístup biskupa Karla Lichtenštejna, jenž souhlasí s Harasovským, radí vojenský zásah a Kyselovského považuje za příliš mírného. „*Řekl jsem vám již, že nesouhlasím s panem Harasovským. Neměl dovolit, aby věci došly tak daleko. (...) Jsem pro to, aby se jim poskytly co největší úlevy. Nařídím to Harasovskému...*“ (Četyna, 1974, s. 175). Četyna popisuje vysílení a vyhladovělost rebelantů, zdůrazňuje však jejich odhodlání k boji za úlevy. Deset zástupců ze všech třiceti vesnic odchází do Příbora k dalšímu vyjednávání. Odtud jdou i s Přerovským do Štramberka, kde sepisují listinu o navrácení do svých domovů a úlevách. Třetí díl tedy vypráví o neustálém dohadování mezi vrchností a poddanými. Končí odchodem vzbouřenců do svých domovů. Povstání je tedy potlačeno, zároveň je však zúčastněným přislíbena úlev od robotování.

V úvodu čtvrtého dílu autor popisuje návrat poddaných do svých domovů zejména na příběhu Markétky a Martina. Můžeme pozorovat změnu, ke které vlivem rebelie dochází. Drábi jsou ostražití, nedovolí si k poddaným, co dříve a poddaní naopak získávají sebedůvěru.

V zápětí však nastává zlom. Již název díla *Zrazení poutníci* prozrazuje následující události. Poddaným je přečtena resoluce, která uvádí, že se pro ně nic nemění. Nadále zůstává povinnost robotovat celých 6 dní. To vede k opětovnému pobouření robotníků. Někteří prchají do hor a lesů, jiní se usadí na Pekliskách. Co však vzbouřence brzdí, je absence vůdce. Nemají nikoho, kdo by celou situaci převzal do svých rukou, kdo by za ně rozhodl. Zlom nenastává pouze v případě robotování, ale také v příběhu Markétiny vraždy mušketýra. Dovídá se, že je za vraždu zmizelého pověšen jistý čeledín Mika, u nějž našli mušketýrův oděv. Dalším zlomovým okamžikem je změna názoru biskupa Lichtenštějna, který až doposud podporoval hejtmana Harasovského. Nyní mu nařizuje, aby se postaral o rychlé ukončení vzpory, ne však pronásledováním poddaných, či vojenským útokem. Jelikož vrchnost nedodržela své sliby, pokouší se vzbouřenci opět napadnout Hukvaldy. Zpočátku vypadá, že je vítězství na jejich straně, po příjezdu Harasovského se však situace mění. Do děje vstupuje Ondřej s Kristou. Varují ostatní o návratu Harasovského a podpalují les. Tím ochrání rebelanty před pobitím a porážkou. Díl končí smrtí Kristinina otce, jenž je pověšen mušketýry. Ke konečnému výsledku sporu mezi poddanými a vrchností stále nedochází.

V páté kapitole je vyobrazeno konečné střetnutí stran. I přes zákaz pronásledování poddaných, vysílá Harasovský do vesnic ozbrojené vojsko a sám jede v jejich čele. Je zde popsána bitva vrchnosti a robotníků, která je však nerovná. Poddaní se nemohou bránit, jsou nejednotní, rozprchlí po vesnicích a lesích a hlavně neozbrojení. Několik dní před Harasovským a jeho družinou prchají. Mnoho z mužů je zraněno, někteří umírají, včetně jedněch z hlavních aktérů – Davida Opěli a Martina Pěluchy. O incidentu se dovídá hejtman Přerovský. Poddaným opět slibuje vyřešení situace a úlevy. Na stvrzení sepisuje list. Staví se na jejich stranu a o jednání Harasovského píše na gubernium do Brna. Svolává si poddané na Hukvaldy a čte rozkaz císaře Leopolda I. o spravedlivém zacházení s nevolníky. Děj je uzavřen zmínkou o Kristě a Ondřejovi, především však zmínkou o snížení robot na tři dny v týdnu. Rebelie tedy byla nakonec pro poddané úspěšná. Ve třetím díle se však ukáže, že nebude konečná.

Zbojníci

Ve třetím díle *Zbojníci* autor popisuje nynější pocity poddaných, kteří, ač dosáhli svého, necítí spokojenost. „*Úlevy dostali, ale radosti nebylo. Spíše se jim zdálo, že to vše je pouhé příměří. Na hukvaldském nebi nehořelo slunko volnosti*“ (Četyna, 1954, s. 19). Dohoda o robotních úlevách začíná být opět porušována. Hejtman Harasovský se zpočátku drží stranou, postupně se však začíná vracet k původním zvyklostem. „*Už to začíná jako kdysi,*

šeptali si poddaní, Harasovský se vzpamatoval. Bude nás trápit jako před rebelií! Bude to horší než tenkrát!“ (Četyna, 1954, s. 43). S přicházejícím koncem 17. století se tak opět vzdouvá vlna nepokojů. Autor se vrací k postavám Ondřeje a Kristiny, kteří spravují statek po jejím mrtvém otci.

Četyna opět rozvádí několik příběhů. V knize vystupuje nová postava, dívka Štefinka, která je, stejně jako její sestra, poslána na zámek do služby v kuchyni. Štefin osud je spojen s osudem alchymisty Sideria, k němuž se na zámku upíná. Až nyní se dovídáme Sideriovo pravé jméno – Hanuš Odkolek. Autor vkládá do textu příběh o jeho dědovi, jenž kvůli vyznávání jiné víry uprchl za hranice. Tím se razantně mění Sideriuv postoj k vrchnosti i Hukvaldům. K hejtmanu Harasovskému se dostávají zprávy o rebelii v Uhrách v čele s knížetem Františkem II. Rákóczym. Harasovský vydává rozkaz, aby všichni poddaní odešli na pomoc císaři. Poddaní se začínají okamžitě bouřit. *„Neposlouchejte hejtmana! Nic nám není po jeho rozkazech! Ať bojuje sám proti Uhrům! (...) Utečte do lesa! Do Uher! K Rákóczymu!“* (Četyna, 1954, s. 78). Chtějí situace využít ve svůj prospěch, přidat se na stranu Rákoczyho a pomstít se tak za všechny útrapy pánům. V roce 1697 se poddaní opět srotili na Hraničkách, pouze však na několik dní. Některé muže mušketýři naverbovali, jiní uprchli, včetně Ondřeje. Ondřej, považován ostatními za jakéhosi vůdce, vyzývá muže z okolních vesnic k odchodu. Jejich cílem je dostihnout vojsk Rákoczyho. Dokonce i magistr Siderius opouští zámek a prchá k jistému pasekáři Šulěřovi, který již schovává jiného utečence, milého Štefky, Michala Hrudu.

Ondřej se nakonec z Uher vrací. Povstání v čele s Rákóczym je totiž potlačeno. Do děje vstupuje zbojník Gajdušek, později i známější postavy Ondráš a Juráš. Těm však není věnováno příliš pozornosti. Gajdušek vytváří zbojnickou skupinu, jejímž členem je také magistr Siderius a Michal Hruďa. První, kdo zbojníkům přichází pod ruku, je hukvaldský polesný. Napadnou ho, ale nezabijí. Po návratu na zámek však churaví a zanedlouho umírá. Děj je proplétán zmínkami o Harasovském, nově také o jeho bratru Václavovi, o smrti Ondřejovy matky a jeho setkání s Kristou. Při její návštěvě je Ondřej zajat. Kristina jde za něj orodovat k hejtmanovi na Hukvaldy. Líbí se mu, Ondřeje tedy propouští a dívku si nechává na zámku. Zbojníci se domlouvají na zajetí Harasovského. Ondřej však při střetu s hukvaldskými dráby umírá. Kristina jej chce pomstít. Pokouší se svrhnout hejtmana do propasti. Ten se však nakonec zachrání a Kristina umírá. Kromě polesného připravují zbojníci o život také drába Šuráně, kvůli němuž se v předchozím díle utopila mlynářovic Tereška. Zlomovým okamžikem je rok 1700. Hejtman Harasovský je zbaven úřadu a na jeho místo

dosazen Karel Sedmohradský. Nový hejtman je postavou neutrální, ani zlý, ani hodný. Sám Četyna zdůrazňuje, že ničím zvláštním neprosul.

Společně s novým hejtmanem je vyhlášen tzv. dispens pro ty, kteří se dobrovolně navrátí zpět na opuštěné statky. Situace využívá Michal Hruda. Společně se Štefkou se ujímá stavení po zemřelém Pěluchovi a jeho ženě Markétce. Autor nezapomíná ani na bývalého hejtmana Harasovského. Zmiňuje se o jeho nemoci a do textu vkládá úryvek závěti¹⁶. Kniha dále popisuje situaci na straně vrchnosti i rebelantů. Vrchnost zvyšuje hlídky, chytá zbojníky a rebelanti stále více touží po pomstě. Zbojníci chystají opětovný útok na Harasovského. Kvůli vidině zlata jim však plán nevychází a v jejich řadách dochází k rozkolu. „*Gajduškova rota byla rozdělena, jedné polovici vládne Mikulenka, loupežník, zrádce, jemuž nejde o pomstění panské zvuile, žene se za kořisti*“ (Četyna, 1954, s. 215). V protikladu k hrůzám doby stojí příběh Michala a Štefy, kteří šťastně budují nový domov. Autor se často vrací k Markétce a Martinovi, kteří na tomto místě ještě nedávno žili. Podstatou knihy je smrt hejtmana Harasovského. Při honu je zabit neznámými zbojníky „*Naše příběhy se rozplývají na tomto místě a v této hodině. Co na tom, že se příštího dne bude sjíždět do Trnávky poděšené příbuzenstvo, že se z poručení milostivých vrchností rozezvučí všechny zvony v kraji! Co na tom, urozený pane Maxmiliáne Harasovský z Harasova! Nyní jsi utonul v kaluži vlastní krve – ležíš ubohý a bezmocný, neboť se konečně i na tobě vyplnilo, že ten, kdo seje vítr, klidí bouři*“ (Četyna, 1954, s. 232).

3. 1 Motivická rovina díla

3. 1. 1 Motiv slunovratu

To, že autor tento motiv vložil do názvu i děje románu, má své opodstatnění. Povstání roku 1695 začalo 26. června, tedy v období těsně po letním slunovratu, jenž připadá většinou na 21. červen. Letní slunovrat byl lidmi odjakživa uctíván a oslavován, především zapalováním posvátných ohňů. Také pro autora je, jak jsme již uvedli, Slunce středem všeho a jeho oslava se vyskytuje v nejednom jeho díle. Období slunovratu je v románu spojeno s rozhodnutím poddaných odejít ze svých domovů a začít s povstáním „*Na Lysé a na Ondřejníku, na Tichavě, Metylovickém Čupku, na Javorníku a po návrších vlály korouhvice svatojánských ohňů, nikoliv k oslavě slunovratu či svatého Jana, toho roku vzplanuly na znamení, že se nepůjde robotovat; byl to příkaz, aby se dali na pochod ze všech vesnic*

¹⁶ Četyna se v poznámce knihy o závěti zmiňuje: „*Závět', v textu na straně 172, je datována v Trnávce 3. 1. 1707, druhou podepsal v Hlučíně 18. 10. 1710*“ (Četyna, 1953, s. 233).

hukvaldského panství...“ (Četyna, 1954, s. 121), následně také s přidáváním dalších povstalců *„Sotvaže vzplanul slunovrat a uvolnil nepostižitelné síly, drímající v člověku, sotvaže vzhorely ohně po návrších, svolávající utlačené, aby povstali, závěšičtí sedláci do jednoho se přidali, do jednoho tábořili s ostatními na kopřivnických lukách při hranicích panství tisíckrát prokletého“* (Četyna, 1954, s. 90-91). Motiv slunovratu nesouvisí pouze s odhodláním robotníků vzbouřit se proti vrchnosti, ale také s popisem lásky, která je v tomto období zobrazována s magickou silou *„Nenadále setkání znásobilo jejich nedočkavost a slunovrat v nich uvolnil city, jež by snad zůstaly dlouho utajeny“* (Četyna, 1954, s. 114), dále s popisem krajiny *„...jitro veselé a svěží, slunko vyšlo veliké, slunovratně šťastné...“* (Četyna, 1954, s. 132). Z tradic, které se v období slunovratu dodržovaly, zmiňuje autor též sbírání léčivých bylin, v románu zámeckým alchymistou Sideriem. *„Přátelé mne očekávají! Hypericum a pan juniperus! pohotově vysypal litanii latinských názvů oblíbených bylinek, jež se sbírají o slunovratu“* (Četyna, 1954, s. 135). Motiv je tedy vždy spojen s popisem něčeho pozitivního (láska, příroda, tradice, odboj).

Motiv slunovratu se vyskytuje také ve *Zbojnicích*. Je jakýmsi spojovacím prvkem těchto dvou románů. Slunovrat zde představuje jakési varovné období, poukazující na poslední povstání *„Jako by se měly vrátit slunovratné dny před dvěma roky, i teď se začínaly shlukovat skupiny poddaných“* (Četyna, 1954, s. 79). Sám Harasovský se tohoto období obává *„Od krvavého slunovratu se Harasovský vyhýbal jízdám přes dědiny. Už ho nebyvalo vidět projíždět návsí šíleným tryskem...“* (Četyna, 1954, s. 111-112). Ke slunovratu autor přidává jméno krvavý. Může mít na mysli jednak žár letního slunce, spíše však odkazuje k nedávnému neštěstí, při němž bylo prolito mnoho krve.

3. 1. 2 Motiv smrti

Motiv smrti je v dílech *Jednou za slunovratu* a *Zbojníci* zastoupen stejně jako v ostatních Četynových románech. Je spojen zejména s postavami vzbouřenců. Při střetnutí s hukvaldským hejtmánem Harasovským umírá jedna z hlavních postav, Martin Pělucha. Četyna sice upozorňuje na skutečnost, že je tato postava pouze symbolická, nikoli historická, jako většina ostatních, smrtelné zranění jednoho z povstalců samým hejtmánem je však doloženo písemnostmi. O život přichází také otec Kristiny, Šimon z Tiché, jenž je nelítostně pověšen a rozstřílen, dále David Opěla, či Kuba Živica. Při pokusu o napadení Harasovského umírá také Ondřej, jehož příběh nás provází druhým i třetím dílem. Mnohé postavy nejsou jmenovány. Setkáme se pouze se zmínkou o jejich umučení z důvodu postavení se vrchnosti.

Smrt se netýká pouze samotných rebelantů, ale také těch, kteří jim pomáhají. Jde například o pána Pavla Kristiána Weidlicha, který pro poddané sepisoval stížnosti „*Sundali závaží, křísili ho, přichystaných palečnic už nemusili používat, aby z něho vymohli přiznání*“ (Četyna, 1974, s. 49), dále o tzv. Pivka, který se snaží pomoci v robotě týrané Julince.

Další skupinu, kde se motiv smrti rovněž objevuje, tvoří ženy. Jedná se především o případ již několikrát zmiňované Markétky, která je nucena zabít v sebeobraně zámeckého mušketýra. Mrtvý ji pronásleduje v průběhu celého děje. Zjevuje se jí, slyší jeho hlasy, vše okolo její postavy je najednou temné. Po smrti svého muže Martina sama umírá žalem. Smrt se nevyhne ani dalším dvěma dívkám Terezce a Julince. Jejich příběhy spojuje odmítnutí podvolit se drábům. Julinka je za toto počínání nelítostně utýrána přímo v robotě, Tereza se při útěku před drábem Šuránem utopí v rybníce. Podobně končí také život mladé Kristýny, která s úmyslem pomstít svého milého sama umírá.

Zbojnická činnost, která se rozvíjí ve třetím díle tetralogie, připravuje o život největší protivníky rebelantů. Jedná se o jakési zadostiučinění, o pomstu všech poddaných, kteří byli sužováni a týráni vrchností. Rukou zbojníků umírá zámecký polesný, dále dráb Šurán, především však hukvaldský hejtman Maxmilián Harasovský, jehož smrtí končí třetí díl tetralogie. Četyna (1954) uvádí, že se o smrti Harasovského udržely dvě zkazky. Jedna vypráví o zabití Harasovského zbojníkem Jurášem, druhá o zastřelení Harasovského neznámými zbojníky na honu poblíž Větkovic. Druhou pověst si také Četyna zvolil pro svůj román¹⁷.

V románech je zmíněna také častá úmrtnost dětí a samotného slova smrt je v textu několikrát užito:

„*Nesmírná je dálka nebe a země. Nesmírnější je dálka smrti. Ale je možno váhat, když jenom smrt tě může vykoupit?*“ (Četyna, 1974, s. 129).

„*Avšak do zmatku onoho věku, do požárů měst a vesnic, do vřavy bitev a přepadů na křižovatkách se chechtá zubatá s kosou. Smrt! Jako apokalyptický jezdec projíždí zeměmi. Smrt! Kněžna nejmocnější!*“ (Četyna, 1954, s. 227).

3. 1. 3 Motiv Boha

S odkazy k Bohu se ve druhém a třetím díle setkáme velmi často. Bůh je však považován za nespravedlivého, čímž autor vyjadřuje spíše své pohanské přesvědčení, které podporuje i užití motivu slunovratu, významného pohanského svátku. Boha a církve je zde

¹⁷ Literatura však uvádí, že Harasovský umírá již po prvním napadení zbojníky na následky mučení a bití na sídle v Trnávce, v neděli 30. října 1707 (Tichánek, 2006).

užíváno zejména k přesvědčování poddaných o jejich podřízenosti, která podle vrchnosti pochází právě od Boha. Tato skutečnost je v textu několikrát zopakována.

„*Shýbejte hřbety, selská holoto! Bůh vám určil poddanství! Bůh je přísný a milosrdný. Vám dal chudobu a mlčení, nám právo a moc, pýchu a zlato*“ (Četyna, 1974, s. 45).

„*Kroutil se a sliboval, použil veškerého daru výmluvnosti, kterou vládl, hrozil a napomínal, zapřísahaje vzbouřence, aby se vzpamatovali, že jsou křesťany, že je víra a církev zavazuje k poslušnosti*“ (Četyna, 1974, s. 181).

„*Špatně to s vámi skončí, jestliže se budete stále protivit nařízení vrchnosti, kterou vám dal Bůh*“ (Četyna, 1974, s. 101).

Poddaní však vlivem událostí víru v Boha ztrácejí. Náboženský motiv je tím potlačován.

„*Kde je Pánbůh, že se na to může dívat? Je slepý a hluchý, pány slyší, nás chudé zatratil!*“ (Četyna, 1974, s. 43).

„*Zdá se, že ten, k němuž se modlili žebráci a poddaní, je hluchý a němý, že naschvál stínuje purpurem sídlo mocných...*“ (Četyna, 1974, s. 237).

Autor, stojící na straně poddaných, vidí nastalou situaci, rozdělení společnosti na pány a poddané, jako počín antikrista, nikoli Boha „*Antikrist postavil hradby mezi pány a poddané...*“ (Četyna, 1974, s. 89).

Náboženská tematiky je do románů vložena také zmínkou o tehdejší náboženské situaci, kdy jsou lidé nuceni ke katolické víře. Jakékoli jiné vyznání není přípustné. To se týká např. již zmíněného děda magistra Sideria, který uprchl ze země právě kvůli náboženské nesvobodě. Skutečnost, že byli tenkrát představitelé církve nespravedliví, souvisí s kapitolou, věnovanou synovi Harasovského, Antonínovi, který se jakožto rozhýčkaný, znuděný šlechtic, dopouští vraždy nevinného židovského obchodníka¹⁸. Schovává se u tamního kněze, který se mladíkem nechává uplatit. „*Urozenému se odpustilo, protože byl urozený. Zaplatil, hřích byl vymazán, prominut*“ (Četyna, 1954, s. 181).

Jediným křesťanským vzorem je zde již zmíněný zámecký alchymista Siderius. „*Pomohl byste jim, kdyby... některý byl raněn? Rány bolí každého a Kristus Pán umřel za všechny...*“ (Četyna, 1974, s. 135). Často se obrací na Písmo, a jak sám zdůrazňuje, pomáhá lidem z křesťanské lásky.

¹⁸ Tento příběh je opět založen na pravdivé události. Antonín však nebyl synem Maxmiliána, ale jeho bratra Václava. 3. června 1714 se schovává u příborských piaristů po útěku z Vyškova, kde se dopustil vraždy jistého žida. (Tichánek, <http://www.hrady.cz/?OID=4043&PARAM=5>).

3. 1. 4 Motiv lásky

Motivem lásky je opředena celá tetralogie Hukvaldských rebelií. V románu *Jednou za slunovratu* na něj však není kladen takový důraz. Středem zájmu je spíše samotná vzpora „*Kdo by se staralo milostné pletky teď, kdy v žádném stavení nebylo hospodáře, kdy jedovaté zprávy rozhloďovaly vesnice...*“ (Četyna, 1974, s. 87). Ve *Valašském vojvodovi* byla láska Zariše a Zuzánky dominantním prvkem. Od ní se odvíjel celý příběh. Jakousi obměnou Zariše a Zuzánky je zde Kristina a Ondřej. Zmínkou o této dvojici také román začíná i končí. V průběhu děje jim však autor příliš pozornosti nevěnuje. Od jejich seznámení není vztah dále rozvíjen. Nedočkáme se zde žádných zvratů, zákazů rodičů, hádek ani následného usmiřování. O názoru rodičů na jejich vztah se v podstatě nic nedovídáme. Četyna do děje vkládá pouze občasné schůzky mladých, které jim zpříjemňují těžké období. Co mají však s hrdiny z předešlého románu společné, je jejich přímá účast v boji. Při napadení Hukvald a následné obraně jsou to právě oni dva, kteří zasáhnou a podpálí okolní les, čímž ostatní uchrání od pobití. Účastní se také konečného rozsudku na Hukvaldech. Stejně jako Zariš a Zuzánka i Ondra s Kristinou nakonec umírají.

V druhém románu je popsán také vztah Markétky a Martina Pěluchy. Markétka je velmi pohledná, také vášnivá děvče. „...*vrhla se mu znova kolem krku, odhodila mu klobouk, usedla na klín (...), líbala ho krutě a smyslně, byla jen průvan citu, byla v té závratí celé, bázlivá i odhodlaná, vášnivě oddaná i dychtivá...*“ (Četyna, 1974, s. 191-192). Ve vsi je středem pozornosti. Místní chlapci jí neustále nadbíhají. I po její svatbě s Martinem na ni dřívější milí nezapomínají, včetně Ondry, který už se vídá s Kristou. Nejinak je tomu s Mikšem, jehož milou je nyní Terézka, nebo s mladým Tomšem, který Markétku svádí. I přesto, že nejednou zapochybuje, je svému muži věrná a oddaná. „*Dusné povětrí se opíralo do mladých těl, lísal se (...) Nebylo nic snazšího, než ho vpustit, podlehnout vábení příležitosti. (...) Jeho dlaň se octla na jejích nadrech. Nechala ho chvíli, byla to cizí ruka, jiná než ta, na kterou byla zvyklá, ztratila se v tom, přivřela oči, (...) Když se odvážil víc a chtěl ji políbit, uhnula*“ (Četyna, 1974, s. 189-190). Martin je opatrný a podezřívavý. Neustále se ujišťuje o ženině věrnosti.

„*Chodívá sem někdo? ptal se nedůvěřivě*“ (Četyna, 1974, s. 160).

„*Nebyl tu nikdo? Ze vsi nebo...*“ (Četyna, 1974, s. 191).

Tato nedůvěřivost je však zapříčiněna spíše Markétčiným podivným chováním, jež je způsobeno počáteční nevědomostí Martina o zabití mušketýra. Jejich vztah je jinak vřelý a naplněný. Končí však opět smrtí obou milenců.

Nešťastně končí také vztah Mikše a Terézky, která se kvůli pronásledování drábem utopí v rybníce. Dráb se snaží Terézku získat příslibem, že nebude ona ani nikdo z její rodiny muset robotovat. Později přechází k násilí. Jsou zde zmíněny také vztahy hejtmanů. Dovídáme se o paní Harasovské i manželce hejtmana Přerovského. Oba vztahy jsou kupodivu popsány velmi idylicky. Muži se ke svým manželkám chovají s úctou a před nebezpečím je nechávají odvést pryč z okolí Hukvald. Ve skutečnosti však vztahy naplněny nejsou. Hejtman Harasovský má slabost pro mladé dívky i zámecké paní a manželství hejtmana Přerovského je bezdětné.

Ve *Zbojnicích* se autor soustřeďuje spíše na postavu Štefy. Ta se vídá s Michalem Hrudou. Zajímavý je však její vztah k magistru Sideriovi. Setkání dvojice je vyličené hned v úvodu knihy. Dívka odříkává zaklínadlo nad vodní hladinou, která jí má ukázat budoucího ženicha. Zde ji překvapí Siderius, který se jako dívčin ženich představuje. Od této chvíle je Siderius do Štefinky zamilován „*Štefinko! Štefinko! O-o-o-ó! odpověděla ozvěna. Siderius omládl, jako by mu bylo dvacet. Byl ochoten za ní běžet*“ (Četyna, 1954, s. 10). I ona k němu získává zvláštní vztah. Po setkání se na chvíli mění i její přístup k Michalovi „*Byl nemálo udiven jinými očima, jimiž ho dnes uvítala, jako by ji ani nětěšilo, že se zastavil*“ (Četyna, 1954, s. 12). Dokonce přemýšlí o výhodnosti manželství se zámeckým felčarem „*Nejhorší nápadník by magister nebyl. Nemusila bys prosit na rychtář ani na zámku o povolení k svatbě. (...) A to bydlení mezi urozenými, kteří nic nedělají, mají se dobře, jezdí na hony a pořádají kratochvíle! Děti nemusí dřít v poli, oblékají se do aksamitu, kmentu, harasu. (...) Dobrý ženich by byl magister, jak by ti ho kamarádky záviděly!*“ (Četyna, 1954, s. 11-12). Nakonec zakládá rodinu se svým prvním milým, Michalem Hrudou. K alchymistovi pak spíše vzhlíží jako k otci, k autoritě. Má v něm jistotu, imponují jí mužovy zkušenosti a ochranná ruka „*Magistrova přítomnost zatlačovala vzpomínky. Spoléhalo se na něho, neměla nikoho, kdo by jí pomohl*“ (Četyna, 1954, s. 64). Siderius však na Štefku nezapomíná. Trápí se pro ni, i když ví, že vztah s dívkou je nereálný.

3. 2 Charakteristika postav

V románu *Jednou za slunovratu* není snadné určit hlavní hrdiny. Jsou jimi všichni povstalci, kteří se rozhodli aktivně bojovat za snížení robotních povinností a srotili se na tzv. Hraničkách. Hlavní hrdinou je tedy celý kolektiv, jehož důležitou úlohu autor zdůrazňuje. Ve *Zbojnicích* už tolik nejde o všechny poddané, ale spíše o zbojnické skupiny, zejména rotu Gajduškovu, která se mstí místní vrchnosti. V románech je opět většina postav historicky

doložitelných. Jedná se především o hukvaldského hejtmana Maxmiliána Harasovského, jehož osobní listy Četyna studoval, jeho bratra Václava, dále o krajského hejtmana Přerovského, či knížete Karla Lichtenštejna, další hukvaldské hejtmany a vrchnostenské úředníky. Významnou historickou postavou, která však není v díle důkladněji popsána, je novojičínský písař Pavel Kristián Weidlich, který psal rebelům stížnosti. Ve skutečnosti byl považován za hlavního podněcovatele povstání. Byl sesazen a na nařízení císaře zatčen a odveden do Brna. Autor v textu uvádí, že právě na Špilberku umírá, konkrétně 5. května 1695. Tato informace je však údajně dle Jiřího Tichánka (1995) nepravdivá¹⁹.

Popisu **Kristiny** se v druhém románu příliš nevěnuje. Dovídáme se pouze, že se jedná o milé děvče s d'olíčky ve tvářích. Účast v boji s pány společně s Ondrou pak vypovídá o její značné odvaze. Až ve třetím díle nám autor o Kristinině vzhledu prozrazuje více. Popisuje ji jako velice pohlednou, vyšší, útlou dívku s černými vlasy a očima podobajícím se uhlíkům, která okouzlí i samotného hejtmana. Ten její krásku vyzdvihuje i nad spanilost zámeckých dam. **Ondřej** je autorem popsán jako dlouhovlasý, pohledný mladík, ze kterého číší ohromná síla a jenž se nebojí vsadit svůj život v boji s vrchností. Ostatním **mužům** z ležení, co se týče popisu, autor moc pozornosti nevěnuje. Dovídáme se především o jejich zuboženém stavu, ale i odvaze, „*Povstalci jsou skoro všichni bosí, někteří jenom v nohavicích a bez košile, jiní mají košile špinavé a propoceně a jejich ubohost teče rozzářeným povětřím jako věčná řeka. Bruncleky, lajbíky a haleny mají pohozeny v trávě, roztrhané župice a staré houně složili si v baráčcích pod hlavou*“ (Četyna, 1974, s. 14), také o odlišnosti mezi mladou a starší generací, jež se chce pánům podvolit. Četyna tak vidí budoucnost v generaci mladé. „*Hlasy staříků tančí v prázdnotě jizeb a návsí a jejich zbabělost se zpožďuje za každou radostí a předhání každou novinu, v níž je hrůza*“ (Četyna, 1974, s. 16).

O něco více se věnuje postavě **Markétky**. Jedná se o neobyčejně pohlednou, modrookou dívku se zlatými vlasy. Její krása jí však nepřináší mnoho štěstí. Jelikož se za ní ohlíží většina mužů, je považována za poběhlíci. Půvab ji přivede dokonce až k vraždě člověka. „*A můžeš za to, že byla od malička hezčí než druhé? Že se lidé zastavovali nad tvým půvabem, sotva jsi začala běhat s ostatními po trávníku a hrát si na hromadách písku a v kalužinách sklenovských cest a cestiček? Že se ti nevyrovnaly leckteré slečinky ze zámku? Že si zlé huby šeptaly, že jsi dcerou purkrabího, s nímž se tvá matka zapoměla?*“ (Četyna, 1974, s. 151). Tato postava je také nejvíce psychologicky rozebrána. Dovídáme se o jejich

¹⁹ Hovoří o dopisu přerovského hejtmana Františka Josefa z Oppersdorfu císaři Leopoldovi I. ze dne 13. srpna 1695, ve které je uvedeno, že písař Jan Kristián Weidlich opustil tento svět již 5. května, a že při soudní inventarizaci jeho pozůstalosti nebyly nalezeny žádné stopy takové činnosti.

myšlenkách, pocitech, stavech mysli i těla, o její odvaze a nebojácnosti a zároveň neuvěřitelném strachu. Autor k Markétce často promlouvá: „*Jsi také bez hospodáře, Markétko, můžeš se vyhnout tomu, co tě čeká zítra?*“ (Četyna, 1974, s. 17). Tato skutečnost nám připomíná Bezručovy promluvy k Maryčce Magdonové. „*Myslíš, kdo doly má, má srdce taky tak jak ty, Maryčko Magdonova?*“ (Bezruč, 1952, s. 51).

Podobně je tomu u postavy **Jakuba**, který se ze strachu přidává k drábům. „*Nepomůže ti, Kubo, aby ses prošel jizbicí (...) Ach, jak se klameš, Kubo!*“ (Četyna, 1974, s. 28). Jeho příběh však končí nejenom nepřátelstvím s otcem, ale také Kubovou smrtí. Tím dává autor najevo Jakubovu špatnou volbu.

Zbojnické postavy třetího dílu jsou vyličený rozporuplně. Vnímáme je jednak jako postavy kladné, ochotné postavit se za svobodu poddaných, jednak jako surovce, kteří se stejně, jako nenáviděná vrchnost, mstí krveprolitím. Jde však o muže čestné, odvážné a především věrné slibům, které si navzájem dali. „*Nyní se zvedli Gajdušek, Odkolek, Ondra i Michal, kované obušky se zkrížily nad plameny, nad propastí příštích dnů se klenula slavnostní formule: (...) Přisahám po prvé, že jsem vešel do bratrstva (...) Přisahám po druhé, že budu pány hubiti, při zbojnické pravdě státi, chudé podporovati, utiskované mstíti...*“ (Četyna, 1954, s. 115). Z cesty však schází muži, vedení zbojníkem Mikulenkou. Ti za vidinou bohatství, zachází za hranice smluveného. Autor jim také určuje zlý konec. Všichni z této skupiny umírají. Tím zdůrazňuje, jak je důležitá pospolitost a upozorňuje, že sobeckost, vidina zisku a závist vedou k záhubě. Nejvíce se dovídáme o postavě Gajduškově. Jedná se o sotva pětadvacetiletého mladíka, vysokého, ramenatého, velmi obratného a chytrého „*A Gajdušek? Jejich kapitán? Ještě mu není třicet, ale sílu má za tři, zrak ostříží, o hlavu je vyšší než ostatní*“ (Četyna, 1954, s. 111). Autor se také zmiňuje o působení Jánošíka, Ondráše a Juráše. O jejich osudech kniha již nevypráví. Z Četynových poznámek se však dovídáme, že byl Gajdušek roku 1719 popraven v Novém Jičíně.

Velmi zajímavou postavou románu je zámecký felčar, alchymista, magistr **Siderius**. Jedná se o člověka, který se věnuje léčení a věštbě. Je jakousi obdobou Pajduli z *Valašského vojvody*. Je taktéž postavou samostatnou, nezávislou a hlavně nestrannou. Léčí jak pány, tak poddané. Na Hukvaldech má výsadní postavení „*Jediný z celé zámecké posádky, před nímž i pan Harasovský býval nepatrný, bezmocný, slabý jako kterýkoli poddaný*“ (Četyna, 1954, s. 85). Podstatná je Sideriova proměna. Zpočátku je netečný k problémům poddaných. Nevidí je, neřeší. Vůči vrchnosti má neutrální vztah. Po objevení již zmíněného spisu o jeho dědovi se však vztah k vrchnosti mění. Zásadním okamžikem je pak jeho sestoupení mezi poddané, opuštění zámecké tvrze „*Sklonil se nad prošedivělými, slepenými vlasy, pohladil ji po hlavě,*

neschopen slova, jako by teprve nyní procitl, jako by si teprve v této vteřině uvědomil, co se děje. Shora, s hukvaldské tvrze, vypadalo vše krásné a příjemné (...) Sotvaže jsi sestoupil do údolí, mezi živé lidi, našel jsi ne pohodu, ale živou bolest“ (Četyna, 1954, s. 103). Tato postava vnáší do děje jakýsi magický prvek a je, jak jsme již uvedli, vzorem příkladného křesťana.

Nejvíce se Četyna věnuje popisu hukvaldského hejtmana **Maxmiliána Harasovského z Harasova**. Jde o postavu ryze zápornou, přirovnávanou k ďáblu v lidské podobě. Jeho jednání není autorem smyšleno, odpovídá historickým faktům. Četyna se netají tím, že mu tato postava připomínala nacistické „führery“. Zpočátku Harasovský v knize nevystupuje přímo. Dovídáme se o něm, a především o jeho nelidském zacházení s poddanými, od ostatních postav. *„Pan Harasovský nám nadrobil rebelii svou lehkovážností. Kdybych byl vámi, sesadil bych ho. Nebo bych dal návrh na jeho potrestání. Zaslouhuje pořádnou důtku! (...) Jeho milost by se měla zbavit takových služebníků!“* (Četyna, 1974, s. 32). Poddaní z něj mají strach *„Nevěří vašim vojákům. Pan Harasovský často poroučel vjíždět do nás koňmi. Chtějí, abyste se zaručil, že se jim nic zlého nestane“* (Četyna, 1974, s. 33), chtějí jeho sesazení. *„Nebudeme robotovat! Pravdu mluví! Pryč s Harasovským! rozšuměl se zástup, který před pány rostl a hlučel“* (Četyna, 1974, s. 35). Hrůzu nenahání pouze poddaným, ale také zámeckým. Absolutně nectí autority a vrchnost, již je podřízen. Máme na mysli především přerovského hejtmana Františka Josefa z Oppersdorfu, či biskupského hejtmana pana Kyselovského z Kyselova. I přes veškerá nařízení řeší nastalé problémy dle svého uvážení a libuje si v krutém zacházení s poddanými *„Nebudu čekat! Nebudu! Hajduky na ně pošlu! Mušketýry! Biřice! Zničím všechny! František Josef mi může vlézt na záda!“* (Četyna, 1974, s. 140).

„Podle vašeho přání, uklonil se Harasovský. Rozloučil se s Kyselovským a jeho družinou, těžko skrýváje hněv. Sotvaže rozhodoval na zámku opět sám a nikdo ho nesledoval a neměl práva kontrolovat, dal si předložit seznam osob...“ (Četyna, 1974, s. 106).

Zpočátku je jeho výhodou podpora ze strany biskupa Karla Lichtenštejna, na niž se také spoléhá. I biskup však nakonec s jeho metodami nesouhlasí. Co se týče vzhledu Harasovského, je popsán jako zavalitý muž s masitými dlaněmi, nemotornýma nohama, povislým rtem a vodnatýma očima. Neodmyslitelně k němu patří jezdecký bičík, který používá k trestání poddaných. *„Stopy, jež zanechával jezdecký bičík na jeho tváři, byly hluboké a krvavé, zdálo se, že vyhledávají nejchoulostivější místa“* (Četyna, 1974, s. 216). Je vyličen doslova jako nezranitelná osoba, což potvrzuje i konec druhého románu. Poddaným se sice podaří vydobýt si alespoň částečné úlevy, Harasovský však není za své jednání potrestán

a zůstává i nadále ve funkci hukvaldského hejtmana. Ve *Zbojnicích* už nemá takovou moc, jako v předchozím díle. Začíná být opatrnější a všude se obklopuje vojenskou družinou. Nejen pro poddané je však stále postrachem. Autor nám odkrývá i druhou stránku hejtmanovy osobnosti. Postupně se u něj objevují výčitky svědomí. Mrtvý Martina Pělucha se mu neustále zjevuje a straší ho „*Dal uvěznit, umučit, popravit desítky poddaných, žádný z nich se neodvážil... až zrovna ten, ten se musí vracet – –! Jako by jediný za všechny mu chtěl připomenout, že příběhy nemizí tak dokonale, jak bychom si přáli. (...) Snažíme se zapomenout, ale ony přicházejí, přicházejí jako zloděj, aby nám kradly to nejdražší: klid, pohodu naší duše*“ (Četyna, 1954, s. 168-169). Zbojníky je bývalý hejtman nakonec záslužně potrestán.

Postavě krajského hejtmana a královského rady **Františka Josefa z Oppersdorfu, hraběte Přerovského** je také věnována značná pozornost. Je protikladem hejtmana Harasovského. Na rozdíl od něj se snaží s poddanými vyjednávat, „snižuje“ se dokonce k dojíždění za rebelanty do jejich ležení. Poddaní se na něj spoléhají. Věří v jeho dobrotu a ochotu jim pomoci „*Deset párů očí se na něj prosebně upřelo, hledalo úsvit naděje*“ (Četyna, 1974, s. 181). Přerovský se opravdu snaží jejich situaci vyřešit. Odmítá násilné jednání, proto také nesouhlasí s postupem Harasovského. O situaci a požadavcích o úlevy pro poddané píše biskupu Lichtenštejnovi, na gubernium do Brna i samotnému císaři. Podle tohoto popisu by se zdálo, že se jedná o kladnou postavu. Přerovský však takto jedná spíše ze strachu o svůj život, chce si také vybudovat pověst spravedlivého pána. „*Harasovský! Harasovský! Ani rychtáři ho nemají rádi. Zcela náhodou jsem vloni vyslechl, co si o něm povídají. Nechtěl bych, aby se o mně tak mluvilo*“ (Četyna, 1974, s. 73). I přes upřednostňování svých výhod, které mu mírné jednání s rebelanty přináší, pro ně začíná mít určitou slabost. „*Kdykoliv se do nich díval, měl pocit, že se těmito lidem děje křivda... (...) Odpor k těmto ubožákům se v něm nalomil, snad přece nejsou tak zlí*“ (Četyna, 1974, s. 182). Jistou podobnost vidíme s valašským vojvodou Matějem Krbcem z prvního románu, jenž byl také rozporuplnou postavou, ani kladnou, ani zápornou. Od Harasovského se Přerovský liší nejenom způsobem jednání, ale také vzhledem. Je štíhlý, vysoké postavy, má dlouhé, kostnaté, žilnaté prsty a šedivé vlasy. S oběma postavami jsou také spjata jejich sídla. Harasovský odjíždí z Hukvald do Trnávky, Přerovský sídlí v Paskově.

K vyjednávání s poddanými je vyslán již zmíněný biskupský hejtman **Kyselovský z Kyselova**. V jednání s rebelanty se podobá Přerovskému. Situaci chce co nejdříve vyřešit, avšak bez použití násilí. Vzpournost poddaných ho sice rozčiluje, přesto však nepřechází do útoku. Nejde však opět o žádný vřelý vztah k poddaným, či o snahu jim pomoci. Poddaných

se dokonce štítí „*Pak se otočil k poddaným, ale ihned se s odporem odvrátil od udřených, špinavých a polooblečených robotníků, páchnoucích hnojem a hlinou a dobyt看em*“ (Četyna, 1974, s. 100). Poklidné řešení situace je dáno spíše strachem a pohodlností „*S léty, jak tloustl a pohodlně, počínal nenávidět vše, co páchlo krví a železem, nerad viděl mrtvolu. (...) ničeho se tak neobával jako otevřené srážky*“ (Četyna, 1974, s. 96). Stejně jako Harasovský má silnější postavu, která vypovídá o jeho dobré životní úrovni. „*Slovíčko výtky nevyšlo z jeho kyprých, masitých rtů (...) nastaviv dříve tučnou, bílou ruku k políbení*“ (Četyna, 1974, s. 93).

Všechna vrchnost, vyjma Přerovského je, co se týče vzhledu, popsána podobně (Harasovský, hradní purkrabí, rychtáři, Kyselovský). Jejich mohutné vzezření souvisí s oblibou v hodování. Autor také do textu obrazy bohatých hostin vkládá. Do protikladu pak staví bídny život a vyhublé postavy poddaných.

„*Druhý legát neodpovídá, jeho mozek, zarostlý sádlem, se nerad dává do pohybu...*“ (Četyna, 1974, s. 175).

„...*nařídil purkrabí a nedbaje průvodců, obrátil strakatou kobylu, jejímž údělem bylo nosit jeho tlusté tělo...*“ (Četyna, 1974, s. 60-61).

„...*Ambrož se na pohůnka ani nepodíval, jeho tlustá, málo pohyblivá postava se nehýbala zpoza stolu*“ (Četyna, 1974, s. 91).

3. 3 Prostředí

Oba romány se opět odehrávají v malebné beskydské krajině. Dějištěm není jedna konkrétní vesnice, ale celá oblast hukvaldského panství. Zpočátku se ocitáme na Hraničkách, v polích za Kopřivnicí, kde se u tzv. Váňova kamene²⁰ sešli muži, účastníci se povstání. Místo bylo zvoleno úmyslně. Nacházelo se v blízkosti sousedního panství, do kterého mohli muži v případě nebezpečí prchnout. Autor jmenuje místní vesnice, ze kterých rebelující muži pocházeli. Jedná se např. o Vlčovice, Lichnov, Kopřivnice, Palkovice, Sklenovice, Kozlovice, Větrkovice, Tichá, Závěšive a další. V průběhu děje se ocitáme ve Štramberku, či Příboře, kam se poddaní vydávají vyjednávat. Autor se zmiňuje také o tzv. Pekliskách, kam někteří vzbouřenci utíkají. Ocitáme se na hukvaldském sídle, rovněž na sídlech hejtmanů, v Trnávce, Kateřinicích a Paskově.

²⁰ Nachází se na historické hranici hukvaldského a novojičínsko-štramberského panství. Název Váňův kámen dostává až v 19. století, podle jistého sedláka Jana Hrčky s rodovým přízviskem Váňa. Ten vlastnil okolní pozemky. Dříve se mu říkalo také „Čertův kameň“, podle místní pověsti. Skalisko umožňovalo rebelům výhled až k hukvaldskému hradu.

V popisu Hraniček a panských sídel, především Hukvald, můžeme zpozorovat značný rozdíl. Stylem popisu vyjadřuje náklonnost k poddaným. Jejich obydlí popisuje čistým básnickým jazykem, líbezně, za to Hukvaldy jako strašlivou pevnost.

„Červený kámen se vzdaloval, vpředu zajiskřily vápencové štíty, zružovělé vycházejícím sluncem. Baráčky narychlo postavené se podobaly zvětšeným krtčím hromádkám, jež vyrostly přes noc v polích mezi Štramberkem a Kopřivnicí“ (Četyna, 1974, s. 8).

X

„Hrad na skále cení zuby do třiceti vesnic...“ (Četyna, 1974, s. 63).

„Jak výhružně je ježatá krajina od Hukvald...“ (Četyna, 1974, s. 57).

Popis prostředí hraje v románech celkově významnou roli. Především dokresluje momentální atmosféru, osudy postav i jejich pocity. Setkáme se tedy jak s popisem poetickým, tak dramatickým.

„Muškátové ticho, prošívané hvězdnými ornamenty, se rozpadlo pod lehkým, sotva slyšitelným zabušením“ (Četyna, 1974, s. 189).

X

„Má s kopce rozhled na krávy a na krajinu, jež se hrbatí, ježatí, kulhá a letí, zápasí s neviditelným nepřítelem a pokorně se vzdává tvým očím“ (Četyna, 1974, s. 191).

Zvrat počasí je pak spjat zejména se strachem poddaných z vrchnosti, či s aktuální situací při vyjednávání znepřátelených stran. Za jejich odchodu z domovů, při odhodlání učinit závažný krok, vládlo přívětivé počasí, horké léto. Příchozí počasí, déšť a mlha, pak vyjadřují tesklivou atmosféru, atmosféru strachu, která rebelanty v ležení ovládla *„Sotvaže nadešla čtvrtá noc srocení, počasí se zvrátilo, začalo mžít slabým deštěm, mlha zavalila údolí mezi dvěma vrchy (...) Tak se stalo, že napětí, jež polevilo, (...) bylo teď vystřídáno strachem. Čím by se bránili, kdyby je panští napadli?“* (Četyna, 1974, s. 49-50).

Následující popis ukazuje rozpoložení hejtmána Přerovského, který odjíždí z Hraniček s nepořízenou. Rebelanti nechtějí uposlechnout jeho nařízení opustit ležení. Hejtmanovo rozčilení se tak zrcadlí i v okolí *„Bílá hora zrudla, obzor zkrvavěl, ohnivá mračna se rozlétla podobna křídům pohádkového ptáka...“* (Četyna, 1974, s. 36). Podobně je tomu také v případě Kyselovského, který se rovněž pokouší rebelanty přimět k návratu do vesnic. Dusno mezi oběma stranami je cítit i ve vzduchu *„Vedro zpalčivělo, ani lehký vánek nestíral zlatozelenou tříšť padající korunami lip...“* (Četyna, 1974, s. 98).

Podobných popisů sepjetí počasí a krajiny s probíhajícími událostmi najdeme v románu nespočet.

Popisu vesnic a stavení se autor nyní příliš nevěnuje. Rovněž jako počasí a krajina, reagují na přítomnost i neživé věci. Tento znak nalezneme např. při jednání písaře s Harasovským. Na Hukvaldy dorazil list od Františka Josefa Přerovského, který hukvaldského hejtmana vyzývá, aby se dostavil do Paskova. Strach z reakce Harasovského na zmíněný dopis nepřisuzuje autor pouze písaři, ale také věcem v místnosti „...*stoly a regály ztemněly, veliké okno se scvrklo v zaslzené oko*“ (Četyna, 1974, s. 204). Podobná situace nastává v okamžiku, kdy hejtman projíždí jednou z hukvaldských vsí. Autor tímto popisem ještě více znásobuje strašlivost postavy Harasovského a strach, který z něj číší „*Domky z vepřovic se přikrčily do bahnité země, polekaně přivřely oči pokřivených okének*...“ (Četyna, 1974, s. 233).

Ve *Zbojnicích* pak Četyna využívá popisu krajiny k odkazu na události z předchozí knihy. Horký letní den ve slunovratním období přirovnává k tomu v roce 1695 „*Hořel dusný červenec, louky byly plny svatojánského kvítí, vzduch byl rozjitřen vůněmi, léto vrcholilo. Jako tenkrát, když půl druhého tisíce robotníků, týraných a vysávaných vrchností, se shromáždilo na Hraničkách*...“ (Četyna, 1954, s. 76). Setkáme se také s popisem beskydských hor, které Četyna v románu jmenuje „*Ráztoky se lámaly v unylém záření, Javorníky ohraničovaly západní obzor modravou hradbou. Radhošť měl z dálky tvar pyramidy, Noříčí oblost dívčího prsu. Stolová se nepodobala stolu, jen málo sličné hroudě, obrovské bradavici. Smrk byl vznešený, nepřístupný, (...) i na Kněhyni se díval svrchu, třeba měl daleko do jejích ladných obrysů*“ (Četyna, 1954, s. 104). Tímto popisem vložil autor do románu svůj pohled na beskydské hory, pocit, jak je vnímal on sám.

V přírodě kromě mocného, nespoutaného živlu vidí také jakousi útěchu a záchranu. V lesích a horách se mohou skrýt prchající rebelanti i tajní milenci a skutečnost pomoci vyjadřuje autor také přímo v textu „*Krajina, zvrásněná kopci a horami, vymalovaná světlem a stínem, s perspektivou zřetelnou jako na obrazech starých mistrů, podala Sideriovi ruku*“ (Četyna, 1954, s. 104).

Závěr

Diplomová práce si kladla za cíl provést analýzu historických románů beskydského rodáka a spisovatele Bohumíra Četyny. Jednalo se o tetralogii Hukvaldských rebelií, skládající se z románů *Vlašský vojvoda*, *Jednou za slunovratu*, *Zbojníci* a *Živly*. Nejprve jsme čtenáře seznámili s životem autora a jeho celkovým dílem. Životní příběh Bohumíra Četyny je zpracován formou rozhovoru s panem Drahomírem Strnadlem. Jedná se o spisovatelova příbuzného, bývalého učitele a starostu Trojanovic.

Díky diplomové práci jsme se dozvěděli zajímavé informace o Četynově životě. Působivé je především umělecké rodinné prostředí, z něhož Četyna vzešel. Inspirací mu byli nejenom staříčci, obdaření vypravěčskými schopnostmi, ale také mamčin bratr, strýc Jan Knebl, místní sochař a malíř. Kromě nejmladšího bratra Václava, dali se všichni sourozenci na uměleckou dráhu, spisovatelskou a malířskou. Měli jsme také možnost seznámit se s autorovým bydlištěm. Na jeho místě dnes stojí nová chalupa, sloužící jako rodinné a obecní muzeum (Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla). Druhá roubenka, stojící poblíž Památníku, je pak využívána k místním kulturním sešlostem.

Co se týče spisovatelova díla, vyznačuje z něj především láska k rodnému kraji, obdiv beskydské přírody a zájem o život a kulturu místního obyvatelstva. Autor začínal jako básník, což se projevuje v celém jeho díle. Historické romány Hukvaldských rebelií jsou nasyceny poetičností, obrazností a bohatými básnickými prostředky. Tato skutečnost se týká především stylu popisování krajiny, jenž se blíží symbolismu. Autor skutečnost nepopisuje přímo, pouze naznačuje a zbytek nechává na čtenářově fantazii. Tématem románů je vyobrazení drsného života Valachů a dalších místních obyvatel, kteří jsou vykořisťováni vrchností. Autor vychází ze skutečných událostí. Námětem mu byly především historické zápisy v kronikách, vycházel ale také z lidové tradice a ústní lidové slovesnosti. Příběhy se odehrávají na dřívějším Hukvaldském panství, v období od konce třicetileté války až po dobu tereziánskou, zhruba do druhé poloviny 18. století. Podstatou děl je zdůraznění odbojnosti poddaných, jejich hrdosti, vzdorovitosti a odhodlanosti. V centru pozornosti stojí vyličení rebelií, kterými si poddaní chtěli vynutit úlevy v robotách a mírnější zacházení. Sám autor stojí na jejich straně. To je patrné také z charakteristiky postav. Na jedné straně stojí utlačovaní robotníci, na straně druhé zlí feudálové. Ti jsou charakteristice podrobeni nejdůkladněji. Poddaní většinou nemají jednoho hlavního hrdinu, vystupují jako kolektiv. Texty jsou obohaceny o příběhy mileneckých dvojic, popis lásky i milostného zklamání. Milostné motivy však slouží spíše k dokreslení historických událostí, které jsou pro autora stěžejní.

I přes nelehký spisovatelův osud, poznamenaný vleklými zdravotními problémy, a nakonec i rakovinovým onemocněním, napsal tento milovník beskydské krajiny nezapomenutelné knihy, které budou, hlavně místním obyvatelům, připomínat nejenom osobu spisovatele, ale také nelehké osudy a odhodlanost jejich předků...

Seznam literatury a zdrojů

BARTOCHA, R. a kol. *Símě hořčičné*. Olomouc: Obec přátel Slovanského gymnázia v Olomouci, 1947. S 90-91.

BEZRUČ, P. *Slezské písně*. 15. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1952. 187 s. ISBN neuvedeno.

BIBLIOGRAFICKÉ ODD. KMO. *Kořeny tvorby bratří Strnadlů*. Ostrava: Knihovna města Ostravy, 1971.

ČETYNÁ, B. Jak se píše román aneb autorova zповěď. *Ostravský kalendář Horník*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1959. S. 60-66.

ČETYNÁ, B. *Jednou za slunovratu*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1974. 271 s. ISBN neuvedeno.

ČETYNÁ, B. Na okraj spisovatelské práce. *Červený květ*. Ostrava: KNV, 1965, č. 5, ročník 10, s. 152.

ČETYNÁ, B. *Paměti Jana Kalusa z Frenštátu pod Radhoštěm*. Opava: Slezský studijní ústav, 1958. ISBN neuvedeno.

ČETYNÁ, B. *Valašský vojvoda*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1966. 325 s. ISBN neuvedeno.

ČETYNÁ, B. *Zbojníci*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1954. 237 s. ISBN neuvedeno.

ČETYNÁ, B. *Živly*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1962. 300 s. ISBN neuvedeno.

DOHNAL, M. Hospodářský a sociální vývoj na hukvaldském panství v době předbělohorské. *Sborník prací filozofické fakulty Ostravské univerzity Historie*. Ostrava, 1998, číslo 6. ISBN 80-7042-506-7.

ETZLER, M. Bohumír Četyna kronikář a vypravěč valašských osudů. *Vlastivědné listy 1: dějiny, umění, příroda, dnešek*. Opava: Vlastivědná společnost při Slezském muzeu, 1982, ročník 8, s. 18-20.

FIŠEROVÁ, M. O vzbouření na Hukvaldsku. *Host do domu*. Brno: Svaz čs. spisovatelů, 1954, s. 82.

FORST, V. a kol. *Slovník české literatury 1970-1981*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1985. 501 s. ISBN neuvedeno.

HILČR, J. *Slunce v třezalkách*. Praha: Albatros, 1972. 52 s. ISBN neuvedeno.

HRZALOVÁ, H. Historii nestačí jen beletrizovat. *Tvorba*. Praha: Symposion, 1962, č. 41.

JANOUSEK, P. a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945, díl 1, A-L*. 2. vyd. Praha: Brána, 1999. 549 s. ISBN 80-7243-040-8.

JANUSOVÁ, J., KÁŇA, O. *Památná místa naší vlasti*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1982. 432 s. ISBN neuvedeno.

JUNGSMANN, M. Zbojnická balada z Valašska. *Literární noviny*. Praha: Svaz čs. spisovatelů, 1954, ročník 3, č. 31, s. 6.

KNĚZEK, L. *Krajina černá lesem...: Čtení o životě a tvorbě Bohumíra Četyny*. 1. vyd. Frenštát pod Radhoštěm: Muzejní a vlastivědná společnost, 1997. ISBN 80-901762-5-9.

KONEČNÝ, Z., MAINUŠ, F. *Stopami minulosti*. Kapitoly z dějin Moravy a Slezska, svazek I., do roku 1781. Brno: Blok, 1979. ISBN neuvedeno.

KRČ, E., ZBUDILOVÁ, H. *Úvod do teorie literatury: Literární terminologie a analýza literárního díla*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. ISBN 978-80-244-2903-8.

LINKE, A. Smysl historického románu. *Červený květ*. Ostrava: KNV, 1962, s. 383.

MARTÍNEK, V. Bohumír Četyna, Jednou za slunovratu. *Slezský sborník Acta Silesiaca*. Opava: Slezský ústav Slezského muzea, 1950, ročník 48, s. 388-389.

MÜLLER, K. a kol. *Kamenné svědectví minulosti: Heraldické památky Novojičínska*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-360-2.

OPELÍK, J. a kol. *Lexikon české literatury, díl 1. A-G*. 1. vyd. Praha: Academia, 1985. 900 s. ISBN 80-200-0797-0.

PEŠTA, P. Bohumír Četyna: Valašský vojvoda. *Impuls*. Praha: Orbis, 1967, s. 36-37.

PLESKOT, J. Kořeny tvorby Bohumíra Četyny. *Sborník prací Pedagogického institutu v Ostravě I*. Praha: SPN, 1960. S. 23-43.

RAFAJ, O. Nad novým románem B. Četyny. *Literární noviny*. Praha: Svaz čs. spisovatelů, 1958, č. 3, s. 4.

RUSINSKÝ, M. *Epik valašských rebelií. Literární medailon a soupis díla Bohumíra Četyny*. Ostrava: Krajská knihovna, 1966. ISBN neuvedeno.

SIVEK, A. Bohumír Četyna, Zbojníci. *Radostná země*. Opava: SSÚ, 1954, ročník 4, s. 123-124.

SIVEK, A. Rozhovor s Bohumírem Četynou o Drvařích. *Červený květ*. Ostrava: KNV, 1956, č. 6, s. 17-18.

SLAVÍK, B. Dva romány Bohumíra Četyny. *Valašsko: Sborník o jeho životě a potřebách*. Brno, 1958, s. 132.

SOHR, S. Kde je kritická odpovědnost? *Host do domu*. Brno: Svaz čs. spisovatelů, 1954, s. 479.

STRNADEL, D. *Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla*. Frýdek-Místek: Damson Agency, 2006.

STRNADEL, D. Vzpomínkový večer na Bohumíra Četynu. *Hlasy muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm*. Frenštát pod Radhoštěm: Muzeum ve Frenštátě pod Radhoštěm, 2014, ročník 31, číslo 1-4, s. 77-82.

STUPKA, V. Hukvaldská rebelie. *Naše Valašsko: Sborník prací o jeho životě a potřebách*. Vsetín: vl.n., 1950, s. 94-95.

SVOBODA, J. Nad osudem a dílem Bohumíra Četyny. *Listy Památníku Petra Bezruče*. Opava: SSÚ, 1974, č. 5, 4. řada, s. 12-16.

ŠAJTAR, D. Lašský historický román. *Host do domu*. Brno: Svaz čs. spisovatelů, 1954.

ŠAJTAR, D. *Mýtus domova (Bohumír Četyna)*. 1. vyd. Karviná: Gramma, 1993. ISBN 80-901107-8-9.

TICHÁNEK, J. a kol. *Šlechtická sídla na Frýdecko-Místecko*. Frýdek-Místek: Alpress, 2006. 621 s. ISBN 80-7362-207-6.

TICHÁNEK, J. *Selské povstání na hukvaldském panství roku 1695*. Kopřivnice: Městský úřad, 1995. 96 s. ISBN neuvedeno.

TICHÁNEK, J., ŠERÝ, Z. *Šlechtická sídla na Novojičínsku*. 1. vyd. Opava: Jiří Müller-Butterfly, 2003. ISBN 80-239-1707-2.

Trojanovský horní konec... Sborník ke 100. výročí narození Bohumíra Strnadla-Četyny (1906-1974). Trojanovice, 2006. ISBN 80-86458-20-2

VAVŘÍK, Z. Uzavírá se kronika... *Literární noviny*. Praha: Svaz čs. spisovatelů, 1962, č. 30, s. 5.

VAVŘÍK, Z. Šed' a barvy. *Literární noviny*. Praha: Svaz čs. spisovatelů, 1957, č. 27, s. 4.

VOJKOVSKÝ, R. *Hukvaldy: Hrad východně od Příbora*. 1. vyd. Hukvaldy: Miroslav Bitter-Putujme, 2012. ISBN 978-80-87712-05-4.

VŠETIČKA, F. *Podoby prózy*. Olomouc: Votobia, 1997. 248 s. ISBN 80-7198-262-8.

ŽÁČEK, R. *Přehled dějin protifeudálního odboje na Frýdecko-Místecku*. Frýdek-Místek: Okresní vlastivědné muzeum, 1980, práce a studie č. 4.

Internetové zdroje

Folklorní výlety, Trojanovice. In: *Česká televize* [online]. 2013 [cit. 4.4.2015]. Dostupné z: http://img.ceskatelevize.cz/program/porady/10523449035/foto09/413236100162012_trojanovice_01.jpg.

JURAČÁKOVÁ, H. Rodino, ste doma? In: *CzechFolks.com Plus* [online]. 16.4.2012 [cit. 4.4.2015]. Dostupné z: <http://czechfolks.com/plus/wp-content/uploads/2012/04/2.-Spisovatel-Bohum%C3%ADr-Strnadel-%C4%8Cetyna.jpg>.

NĚMCOVÁ, B. *Babička* [online]. 1. vyd. Praha: Městská knihovna, 2012. [cit. 9.4.2015]. Dostupné z <<http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/37/76/44/babicka.pdf>>.

Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla. In: *Trojanovice* [online]. [cit. 4.4.2015]. Dostupné z: http://www.trojanovice.cz/images/stories/obec_trojanovice/pamatnik_vevnitr1.JPG.

PEŠTA, P. Bohumír Četyna. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 31.5.2006 [cit. 4.4.2015] Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=300>.

TICHÁNEK, J. K historii zámku Kateřinice. In: *Hrady.cz* [online]. 12.11.2007 [cit. 4.4.2015] Dostupné z: <http://www.hrady.cz/?OID=4043&PARAM=5>.

Trojanovice – Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla. In: *Turistika.cz* [online]. [cit. 4.4.2015]. Dostupné z: http://foto.turistika.cz/foto/14738/92601/th_ctrojanovice09zvonickavkarlovicich.jpg.

Trojanovice – Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla. In: *Turistika.cz* [online]. [cit. 4.4.2015]. Dostupné z: http://foto.turistika.cz/foto/14738/92615/lrg_ctrojanovice04pamatnikbratristrnadluajanaknebla.jpg.

Váňův kámen. In: *Lašská brána Beskyd* [online]. [cit. 4.4.2015]. Dostupné z: <http://www.lasska-brana.cz/cz/koprivnice/-cl102.html>.

Výstavba 2006. In: *Kozlovice* [online]. [cit. 4.4.2015]. Dostupné z: https://lh6.googleusercontent.com/-BeFV7JOxbXU/TmCDtvJaQtI/AAAAAAAAAGA/VYGwHLzRcr4/w827-h551-no/1640-2006-Rekonstrukce_budovy_Fojtstv%C3%AD.jpg.

Seznam příloh

1. Bohumír Četyna
(<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/getImage.jsp?docid=300&thmb&id=120>)
2. Bohumír Četyna při psaní
(<http://czechfolks.com/plus/wp-content/uploads/2012/04/2.-Spisovatel-Bohum%C3%ADr-Strnadel-%C4%8Cetyna.jpg>)
3. Bohumír Četyna okolo roku 1950 a 1960
(fotky z Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla)
4. Bohumír Četyna, Vilém Závada a Fr. Horečka, kolem roku 1960
(fotky z Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla)
5. Svatba B. Četyny, Praha, 1955
(fotky z Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla)
6. Matka B. Četyny, Anežka Strnadlová a otec, Filip Strnadel
(fotky z Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla)
7. Mapa Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla
(STRNADEL, D. *Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla*. Frýdek-Místek: Damson Agency, 2006)
8. Původní, rodná chalupa B. Četyny
(*Vlastivědné listy 1: dějiny, umění, příroda, dnešek*. Opava: Vlastivědná společnost při Slezském muzeu, 1982, ročník 8, s. 19)
9. Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla
(http://foto.turistika.cz/foto/14738/92615/lrg_ctrojanovice04pamatnikbratristrnadluajanaknebla.jpg)
10. Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla
(foto autorka)
11. Chalupa, tzv. Četynovice u Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla
(foto autorka)
12. Zvonička u Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla
(http://foto.turistika.cz/foto/14738/92601/th_ctrojanovice09zvonickavkarlovicich.jpg)
13. Zvonička u Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla
(foto autorka)
14. Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla uvnitř, přízemí, místnost vpravo
(http://www.trojanovice.cz/images/stories/obec_trojanovice/pamatnik_vevnitr1.JPG)
15. Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla uvnitř, přízemí, místnost vlevo
(foto autorka)

16. Expozice Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla, mužský a ženský kroj z Trojanovic
(foto autorka)
17. Expozice Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla, 1. patro
(foto autorka)
18. Průkaz svazu Československých spisovatelů
(Vystaveno v Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla)
19. Občanská legitimace Bohumíra Četyny
(Vystaveno v Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla)
20. Originální rukopis Četynových básní
(Sbírka Pana Drahomíra Strnadla)
21. Pan Drahomír Strnadel
(http://img.ceska televize.cz/program/porady/10523449035/foto09/413236100162012_trojano vice_01.jpg)
22. Pan Drahomír Strnadel
(foto autorka)
23. Hukvaldský hrad, rekonstrukce z roku kolem 1760
(VOJKOVSKÝ, R. *Hukvaldy: Hrad východně od Příbora*. 1. vyd. Hukvaldy: Miroslav Bitter-Putujme, 2012, s. 39)
24. Hukvaldský hrad, rekonstrukce stavu v 16. a 17. století (podle Evy Kučerové)
(TICHÁNEK, J. *Selské povstání na hukvaldském panství roku 1695*. Kopřivnice: Městský úřad, 1995, s. 7)
25. Hukvaldské panství v 17. století
(TICHÁNEK, J. *Selské povstání na hukvaldském panství roku 1695*. Kopřivnice: Městský úřad, 1995, s. 24)
26. Tábořiště rebelů z roku 1695, tzv. Hraničky, místo u Váňova (Čertova) kamene
(TICHÁNEK, J. *Selské povstání na hukvaldském panství roku 1695*. Kopřivnice: Městský úřad, 1995, s. 31)
27. Pamětní deska na místě u Váňova (Čertova) kamene
(http://www.lasska-brana.cz/pool/image/nova_lns/pametni_deska.jpg)
28. Budova fojtství v Kozlovicích, dějiště románu *Valašský vojvoda*
(https://lh6.googleusercontent.com/-BeFV7JOxbXU/TmCDtvJaQtI/AAAAAAAAAGA/VYGwHLzRcr4/w827-h551-no/1640-2006-Rekonstrukce_budovy_Fojtstv%C3%AD.jpg)
29. Zámek v Trnávce, sídlo Harasovských, kresba E. Hanzelky
(TICHÁNEK, J., ŠERÝ, Z. *Šlechtická sídla na Novojičínsku*. 1. vyd. Opava: Jiří Müller-Butterfly, 2003)

30. Zámek Kateřinice, sídlo Harasovských, rekonstrukce před rokem 1930
(TICHÁNEK, J., ŠERÝ, Z. *Šlechtická sídla na Novojičínsku*. 1. vyd. Opava: Jiří Müller-Butterfly, 2003)

31. Zámek v Paskově, sídlo Františka Josefa z Oppersdorfu, kresba podle starší předlohy
(TICHÁNEK, J. *Selské povstání na hukvaldském panství roku 1695*. Kopřivnice: Městský úřad, 1995, s. 58)

32. Erb Harasovských z Harasova
(MÜLLER, K. a kol. *Kamenné svědectví minulosti: Heraldické památky Novojičínska*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008, s. 134 a 146)

33. Znak rodu z Oppersdorfu
(TICHÁNEK, J. *Selské povstání na hukvaldském panství roku 1695*. Kopřivnice: Městský úřad, 1995, s. 41)

Přílohy

Přílohy týkající se Bohumíra Četyny a jeho života

Příloha č. 1

Bohumír Četyna

Příloha č. 2

Bohumír Četyna při psaní

Příloha č. 3

Bohumír Četyna okolo roku 1950 a 1960

Příloha č. 4

Bohumír Četyna, Vilém Závada a Fr. Horečka, kolem roku 1960

Příloha č. 5

Svatba B. Četyny, Praha, 1955

Příloha č. 6

Matka B. Četyny, Anežka Strnadlová a otec, Filip Strnadel

Příloha č. 7

Mapka Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla

Příloha č. 8

Původní, rodná chalupa B. Četyny

Příloha č. 9

Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla

Příloha č. 10

Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla

Příloha č. 11

Chalupa, tzv. Četynovice u Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla

Příloha č. 12

Zvonička u Památníku bratří Strnadlů

Příloha č. 13

Zvonička podruhé

Příloha č. 14

Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla uvnitř, přízemí, místnost vpravo

Příloha č. 15

Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla uvnitř, přízemí, místnost vlevo

Příloha č. 16

Expozice Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla, mužský a ženský kroj z Trojanovic

Příloha č. 17

Expozice Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla, 1. patro

Příloha č. 18

Průkaz svazu Československých spisovatelů

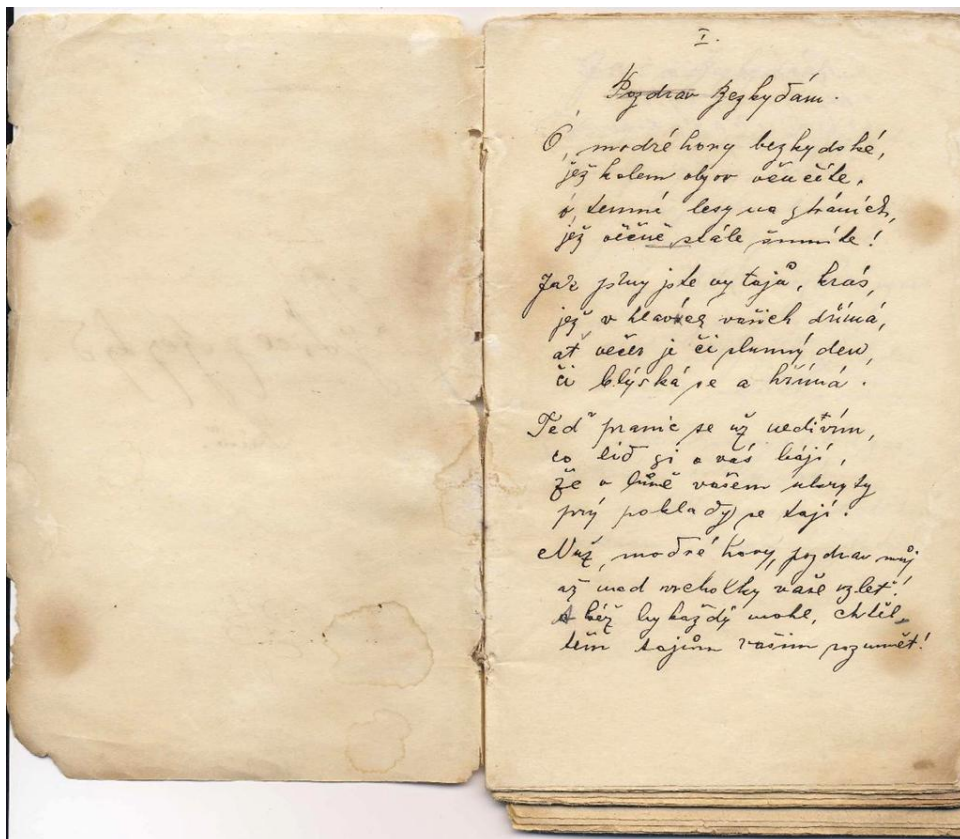
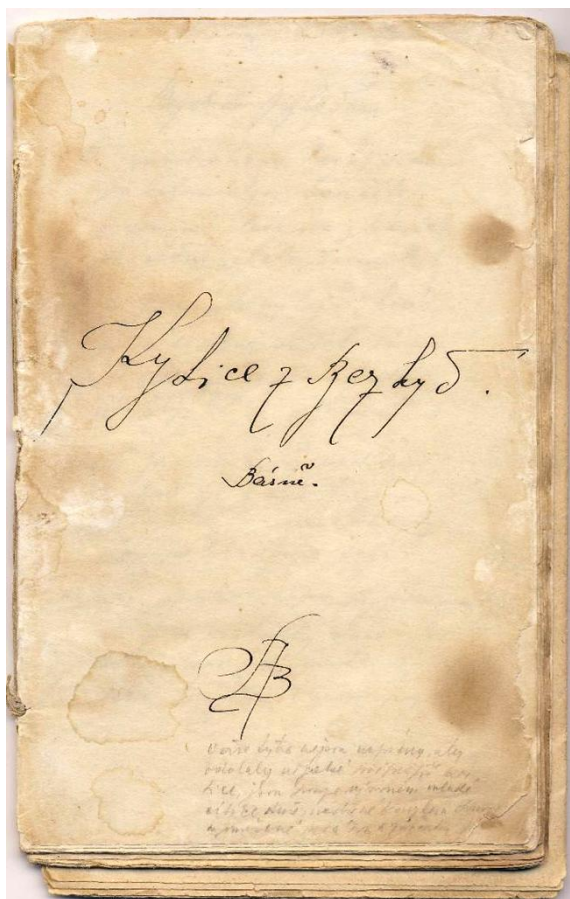
	PRIJMENÍ A JMENO Štrnadel-Četyna Bohumír	Číslo legitimace 207	1962	1963	1964
			1965	1966	1967
PODPIS	ADRESA Trojanovice č.157		1968	1969	1970
legitimace vystavena dne 1.1.1962	NAROZEN 29.10.1906 v Trojanovicích				
podpis prvního tajemníka ÚV SCSS	19.12.1956 ČLENEM OD				

Příloha č. 19

Občanská legitimace Bohumíra Četyny

		Číslo 50-
ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA		
Všeobecná občanská legitimace státního občana Československé republiky.		
Jméno Bohumír		
Příjmení Štrnadel		

Originální rukopis Četynových básní

Příloha č. 21

Pan Drahomír Strnadel v Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla

Příloha č. 22

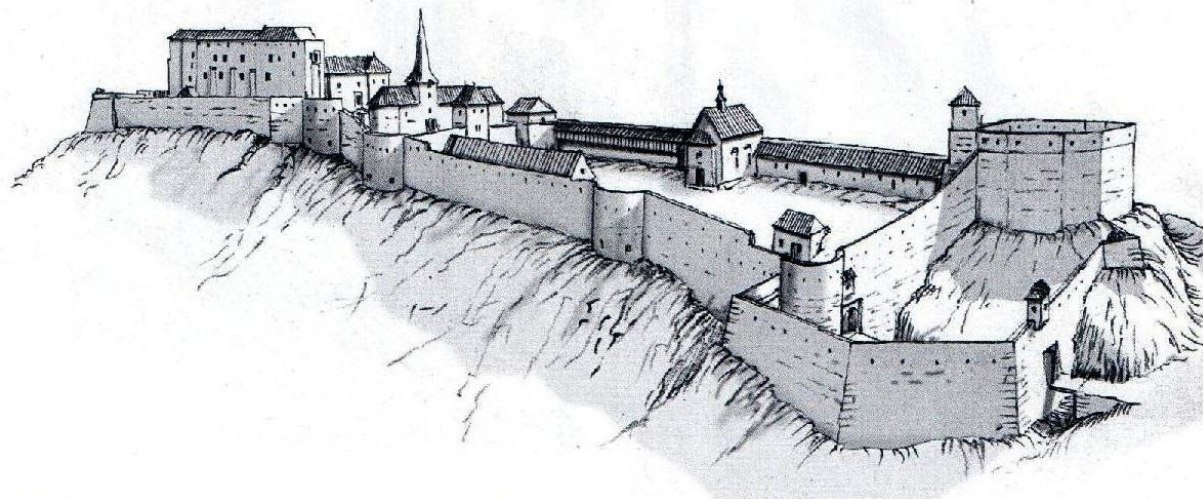
Pan Drahomír Strnadel u „Četynovic“

Přílohy týkající se Hukvaldských rebelií

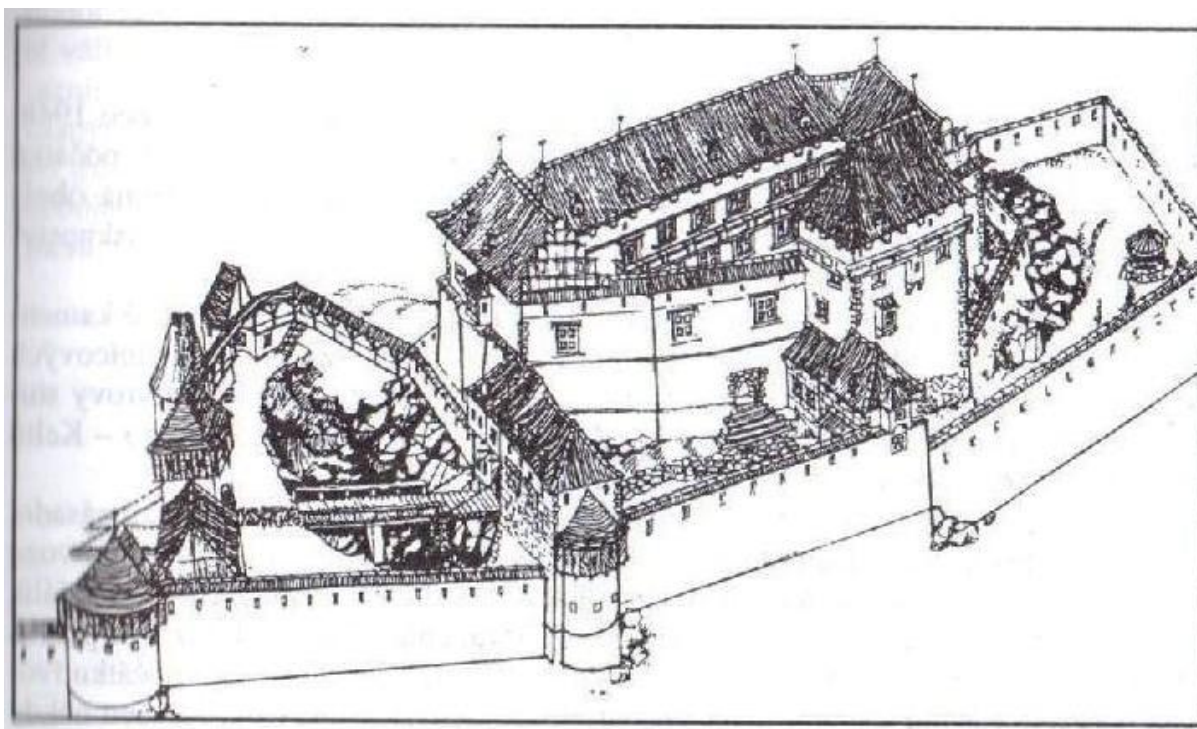
Příloha č. 23

Hukvaldský hrad, rekonstrukce z roku kolem 1760

Příloha č. 24

Hukvaldský hrad, rekonstrukce stavu v 16. a 17. století (podle Evy Kučerové)

Příloha č. 25

Hukvaldské panství v 17. století

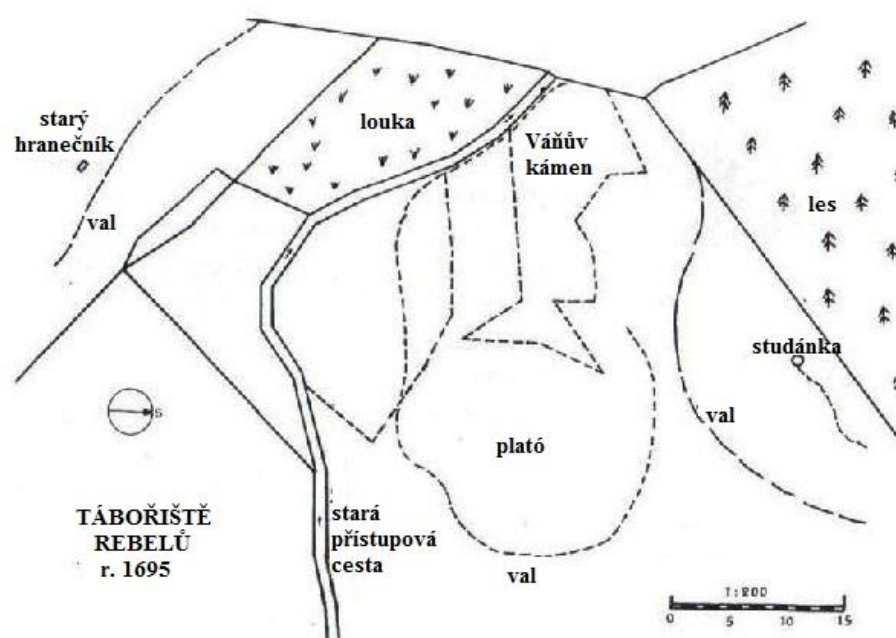
Panství:

- I Hukvaldy
- II Paskov
- III Petřvald-Zábřeh
- IV Stará Ves
- V Nová Horka
- VI Trnávka
- VII Kateřinice
- VIII Ostrava

Příloha č. 26

Tábořiště rebelů z roku 1695, tzv. Hraničky, místo u Váňova (Čertova) kamene

Příloha č. 27

Pamětní deska na místě u Váňova (Čertova) kamene

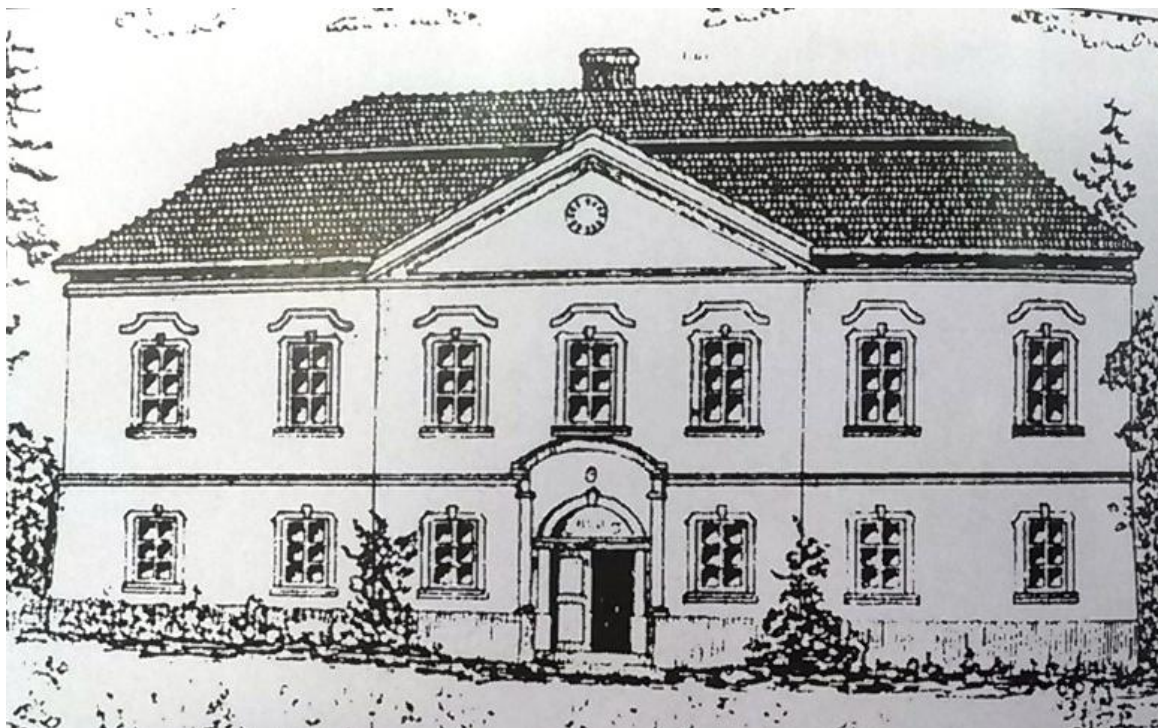
Příloha č. 28

Budova fojtství v Kozlovicích, dějiště románu *Valašský vojvoda*

Příloha č. 29

Zámek v Trnávce, sídlo Harasovských, kresba E. Hanzelky

Příloha č. 30

Zámek Kateřinice, sídlo Harasovských, rekonstrukce před rokem 1930

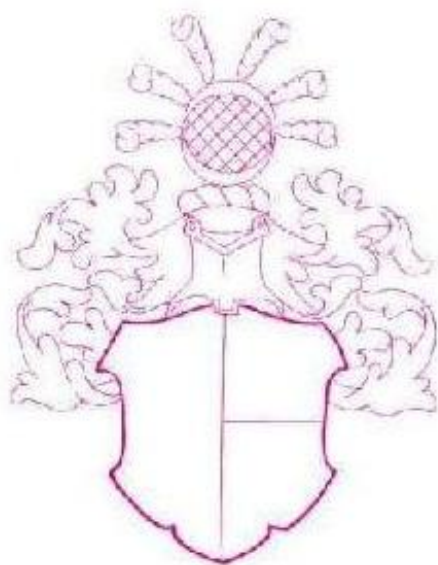
Příloha č. 31

Zámek v Paskově roku 1700, sídlo Františka Josefa z Oppersdorfu, kresba podle starší předlohy

Příloha č. 32

Erb Harasovských z Harasova

Příloha č. 33

Znak rodu z Oppersdorfu

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Aneta Bodzašová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Bohumír Četyna – spisovatel valašské historie
Název v angličtině:	Bohumír Četyna – author of wallachian history
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá analýzou historických románů beskydského rodáka Bohumíra Četyny. Zmiňuje se o spisovatelově životě a pokouší se shrnout jeho celkovou tvorbu. Nejprve se zaměřuje na obecnou charakteristiku románové tetralogie (Hukvaldské rebelie), detailnější analýze jsou pak podrobeny romány – Jednou za Slunovratu a Zbojníci. Pozornost je věnována převážně hlavním motivům, postavám, prostředí, jazykovým prostředkům a lidovým tradicím.
Klíčová slova:	Bohumír Četyna, historický román, tetralogie, Valašsko, nevolnictví, rebelie, zbojníci, analýza, motivy, prostředí, postavy, jazyk, lidová tradice, recenze.
Anotace v angličtině:	This thesis deals with the analysis of historical novels by the Beskydy author Bohumír Četyna. It addresses the author's life and attempts to summarize his overall writing. It focuses on the general characteristics of the novel tetralogy (Hukvaldské rebelie) and more detailed analysis are then subjected to the novels – Jednou za slunovratu and Zbojníci. Attention is primarily given to the main themes, the characters, the environment, the language and lore.
Klíčová slova v angličtině:	Bohumír Četyna, historical novel, tetralogy, Wallachia, serfdom, rebellion, brigands, analysis, themes, environment, characters, language, lore, review

Přílohy vázané v práci:	1. Bohumír Četyna 2. Bohumír Četyna při psaní 3. Bohumír Četyna okolo roku 1950 a 1960 4. Bohumír Četyna, Vilém Závada a Fr. Horečka, kolem roku 1960 5. Svatba B. Četyny, Praha, 1955 6. Matka B. Četyny, Anežka Strnadlová a otec, Filip Strnadel 7. Mapka Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla 8. Původní, rodná chalupa B. Četyny 9. Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla 10. Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla 11. Chalupa, tzv. Četynovice u Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla 12. Zvonička u Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla 13. Zvonička u Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla 14. Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla uvnitř, přízemí, místnost vpravo 15. Památník bratří Strnadlů a Jana Knebla uvnitř, přízemí, Místnost vlevo 16. Expozice Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla, mužský a ženský kroj z Trojanovic 17. Expozice Památníku bratří Strnadlů a Jana Knebla, 1. patro 18. Průkaz svazu Československých spisovatelů 19. Občanská legitimace Bohumíra Četyny 20. Originální rukopis Četynových básní 21. Pan Drahomír Strnadel 22. Pan Drahomír Strnadel 23. Hukvaldský hrad, rekonstrukce z roku kolem 1760 24. Hukvaldský hrad, rekonstrukce stavu v 16. a 17. Století (podle Evy Kučerové) 25. Hukvaldské panství v 17. století 26. Tábořiště rebelů z roku 1695, tzv. Hraničky, místo u Váňova (Čertova) kamene 27. Pamětní deska na místě u Váňova (Čertova) kamene 28. Budova fojtství v Kozlovicích, dějiště románu <i>Valašský vojvoda</i> 29. Zámek v Trnávce, sídlo Harasovských, kresba E. Hanzelky 30. Zámek Kateřinice, sídlo Harasovských, rekonstrukce před Rokem 1930 31. Zámek v Paskově, sídlo Františka Josefa z Oppersdorfu, kresba podle starší předlohy 32. Erb Harasovských z Harasova 33. Znak rodu z Oppersdorfu
Rozsah práce:	80 s., 16 s. příloh
Jazyk práce:	česky